

C U N D A T O P L A N T I L A R I I

DİN ANLATIMINDA DİN DİLİ ÇALIŞTAYI



**BİLDİRİLER
TARTIŞMALAR
SONUÇ RAPORU**



**BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ**



**BALIKESİR
İL MÜFTÜLÜĞÜ**



**İMAM HATİP OKULLARI
PLATFORMU**



**BALIKESİR
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ**

Cunda Toplantıları 1

DİN DİLİ ÇALIŞTAYI

(05-06 Mayıs 2018)

<http://dindilicalistayi.balikesir.edu.tr>

dindilicalistayi@gmail.com

Yayına Hazırlayan Proje Yürütücüsü	Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT, Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Ali ÇANAKCI
Editör	Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT Doç. Dr. Mehmet ÖZKAN Dr Öğr. Üyesi Ahmet Ali ÇANAKCI Dr. Öğr. Üyesi Asem Hamdy Ahmed ABDELGHANY
Yayın Kurulu	Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT Prof. Dr. Cemal TOSUN Prof. Dr. Muhiddin OKUMUŞLAR Prof. Dr. Nurullah ALTAŞ Doç. Dr. Mehmet BAHÇEKAPILI Doç. Dr. Mehmet ÖZKAN Dr Öğr. Üyesi Ahmet Ali ÇANAKCI Dr. Öğr. Üyesi Asem Hamdy Ahmed ABDELGHANY Dr. Öğr. Üyesi Esmâ SAYIN Dr. Öğr. Üyesi Hesham Moahmed Ibrahim MOTOWA Dr. Öğr. Üyesi Osama Hassan Ahmed SOKR Öğr. Gör. Merzuk GRABUS
Dizgi ve Mizanpaj	Dr Öğr. Üyesi Ahmet Ali ÇANAKCI Dr. Öğr. Üyesi Asem Hamdy Ahmed ABDELGHANY
Kapak ve İç Tasarım	Nevfel AKYAR
Resim ve Görsel Yönetim	Dr. Öğr. Üyesi Asem Hamdy Ahmed ABDELGHANY
ISBN	978-605-80945-0-5
Yayın	Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları / Eğitim – 2
I. Basım	2018
İletişim	Tel : 0 (266) 249 61 79 / Faks : 0 (266) 239 87 46
Adres	Eski Kuyumcular Mah. Mekik Sokak No:25, BALIKESİR
Web	http://dindilicalistayi.balikesir.edu.tr
Mail	dindilicalistayi@gmail.com

Bu eser, Balıkesir Büyükşehir Belediyesi, Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İl Müftülüğü ve İmam Hatip Okulları Platformu için hazırlanmıştır. Yazılı izin olmaksızın hangi dil ve ortamda olursa olsun materyalin tamamının veya bir bölümünün çoğaltılması ve elektronik ortamlarda yayımlanması yasaktır. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Bu eserde yayımlanan çalışmalar her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÇALIŞTAY KOORDİNASYONU	6
Onur Kurulu.....	6
Bilim Kurulu.....	6
Düzenleme Kurulu.....	9
AÇILIŞ KONUŞMALARI.....	13
Halil TAŞ.....	15
Ramazan TOPCAN	18
AÇILIŞ KONFERANSI	25
ÇALIŞMA GRUPLARI	31
BİRİNCİ ÇALIŞMA GRUBU	32
CAMİ MERKEZLİ HİZMETLERDE DİN DİLİ.....	32
Cami Merkezli Hizmetlerde Din Dili	
Doç. Dr. Şükrü KEYİFLİ	35
Din Hizmetlerinde Din Dili	
Doç Dr. Bülent ÇELİKEL.....	55
İKİNCİ ÇALIŞMA GRUBU.....	64
DİNİ METİNLERİN SUNUMUNDA DİN DİLİ	64
Din Öğretiminde Kullanılacak Dil	
Doç. Dr. Mehmet BAHÇEKAPILI	67
Dini Metinlerin Sunumunda Din Dili(DKAB Ders Kitapları Örneği)	
Dr. Öğr. Üyesi Sümeyra BİLECİK	89
ÜÇÜNCÜ ÇALIŞMA GRUBU	108
İLETİŞİM/SOSYAL MEDYA VE HALKLA İLİŞKİLERDE DİN DİLİ.....	108
İletişim / Sosyal Medya ve Halkla İlişkilerde Din Dili	

<i>Doç. Dr. Ali BÜYÜKASLAN</i>	111
DÖRDÜNCÜ ÇALIŞMA GRUBU.....	134
ÇOCUK, GENÇ VE YETİŞKİNLERLE İLETİŞİMDE DİN DİLİ.....	134
Çocuk ve Gençlerle İletişimde Din Dili	
<i>Prof. Dr. Hayati HÖKELEKLİ</i>	139
Yetişkinlik Döneminde Din Eğitimi	
<i>Prof. Dr. Mehmet Akif KILAVUZ</i>	147
Gençlerle İletişimde Din Dili: Değerlendirmeler ve Öneriler	
<i>Doç. Dr. Mustafa KOÇ</i>	155
Çocuklarla ve Gençlerle İletişimde Din Dili – Yeni Yaklaşımlar ve Öneriler	
<i>Musa Mert</i>	175
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ RAPORU	201
Değerlendirme Konuşmaları.....	205
Sonuç Raporu	222
KATILIMCILAR	240
Üniversite	240
Diyanet İşleri Başkanlığı	244
Milli Eğitim Bakanlığı.....	253
BASIN BİLDİRİSİ.....	255
GALERİ	267

ÇALIŞTAY KOORDİNASYONU

A. Onur Kurulu

Zekai KAFAOĞLU

Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Başkanı

Prof. Dr. Kerim ÖZDEMİR

Balıkesir Üniversitesi Rektörü

B. Bilim Kurulu

Prof. Dr. Ali AKPINAR

Konya İl Müftüsü

Prof. Dr. Cemal TOSUN

Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Hayati HÖKELEKLİ

Uludağ Üniversitesi

Prof. Dr. M. Akif KILAVUZ

Uludağ Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT

Balıkesir Üniversitesi

Prof. Dr. Muhittin OKUMUŞLAR

Necmettin Erbakan Üniversitesi

Prof. Dr. Muhsin AKBAŞ

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Prof. Dr. Nurullah ALTAŞ

Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Saffet KÖSE

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Prof.Dr. Mustafa TEKİN

İstanbul Üniversitesi

Prof.Dr. İsmail SAĞLAM

Uludağ Üniversitesi

Doç. Dr. Ali BÜYÜKASLAN

İstanbul Medipol Üniversitesi

Doç. Dr. Bayramali NAZIROĞLU

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Doç. Dr. H. Yusuf ACUNER

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Doç. Dr. İbrahim TURAN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet BAHÇEKAPILI

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet ÖZKAN

Balıkesir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi, Ahmet Ali ÇANAKCI

Balıkesir Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Mustafa BAŞKONAK

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

C. Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT

Balıkesir Üniversitesi

Ramazan TOPCAN

Balıkesir İl Müftüsü

Halil TAŞ

İmam Hatip Okulları Platformu Başkanı

Prof. Dr. Muhittin OKUMUŞLAR

Necmettin Erbakan Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet ÖZKAN

Balıkesir Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet BAHÇEKAPILI

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Ali ÇANAKCI

Balıkesir Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Esmâ SAYIN

Balıkesir Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Hesham Muhammed İbrahim MOTOWA

Balıkesir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Osama SOKR

Balıkesir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Asem Hamdy Ahmed ABDELGHANY

Balıkesir Üniversitesi

Öğr. Gör. Merzuk GRABUS

Balıkesir Üniversitesi

Nevfel AKYAR

Balıkesir Milli Eğitim Müdürlüğü

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Tarih: 05 Mayıs 2018

Saat: 09:30

Yer: Cunda MTAL Uygulama Oteli Ayvalık / BALIKESİR

Konuşmacılar:

- **Halil TAŞ**
İmam Hatip Okulları Platformu Başkanı
- **Ramazan TOPCAN**
Balıkesir İl Müftüsü

Halil TAŞ



Bismillâhirrahmânirrahim.

Allah teâlânın rahmeti, bereketi, selamı ve mağfireti üzerimize olsun.

Dini anlatım dilini konuşuyoruz. Dini nasıl anlatmalı? Gençlere, çocuklara, kadınlara. Camide, kahvede, salonda ve ev sohbetlerinde dini anlatırken nasıl bir dil kullanılmalı?

Her ilmin kendine özgü bir kavramı, bir dili vardır. O dil bilinmezse o ilmin ifade ettiği manalar anlaşılamaz. Matematiğin, hukukun, tıbbın, biyolojinin, astronominin velhasıl her ilmin kendine özgü bir dili vardır.

Siyaset, hukuk, sanat, ekonomi insan kaynaklı iken; din ilahi kaynaklıdır ve insanın dikkatini öbür âleme çevirdiği gibi bu dünya ile de ilgilenir. Buna “dünya ve ahret dengesi” diyoruz.

Din, bu dünyada yaşanması için gönderilmiştir. Emirler, yasaklar, helaller, haramlar dinin bu dünyaya bakan yüzüdür. Bu noktada iyi bir din diline ihtiyaç vardır.

Eğer, İyi bir din dili kullanılmazsa din, içi boşaltılan kavramlar haline gelir. Örf adet dinin önüne geçer. Aşure yemeğine ve mevlit okutmaya verdiği önemi farz ibadetlere vermez.

Dini anlamaya, yorumlamaya ve hayatımıza indirgemeye çalışırken bu her iki boyutuna da (bu dünya ve öbür dünya)bu dengeye dikkat

edildiği gibi havf ve reca (ümit ve korku) dengesine de dikkat edilmelidir. Diyorum.

Değerli hocalarım, “Kabaklar birbiriyle çarpışırsa çekirdekler, fikirler birbiriyle çarpışırsa hakikatler ortaya çıkar.” Diye bir söz vardır. Onun için burada fikirlerin çarpışması, paylaşılması hakikatleri bulmamızda bize yardımcı olacaktır. Herkese teşekkür ederim.

Halil TAŞ
Balıkesir İmam Hatip Okulları
Platformu başkanı

Ramazan TOPCAN



Bismillahirrahmanirrahim.

Hepinizi saygı ve sevgilerimle kucaklıyorum. Bu çalışmamızın hayırlara vesile olmasını Yüce Mevla’mdan niyaz ediyorum.

Hiç şüphe yok ki Yüce Dinimiz İslam, ibadete ve kulluğa önem verdiği gibi eğitim ve öğretime de ayrı bir önem vermiştir. İslam Dini, ferdin ve toplumun cahilliği yenip bilgiye, karanlığı kapatıp, aydınlığa kavuşması için okumayı dolaysı ile yazmayı ve öğrenmeyi farz kılmıştır. Bunu da:

"Rabbinin adı ile oku,"

“Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”

"İlim tahsil etmek kadın-erkek her Müslüman’a farzdır",

"Bilgi, müminin yitiğidir, onu nerede bulursa alsın",

"Beşikten mezara kadar ilim öğreniniz",

“İlim tahsili için yola çıkan kimse dönünceye kadar Allah yolundadır.” ...vb. gibi ayet-i kerime ve hadis-i şeriflerle ilan etmiştir.

Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim, ilmin zıddı olan cehalet ve cahillikten yüz çevirmemizi istemiştir. Nitekim bu hususta Kur'an-ı Kerim'de Hazreti Mevla şöyle buyurmaktadır:

“Sakın cahillerden olma.”

“Cahillerden yüz çevir.”

Zira her fenalığın ve kötülüğün olduğu kadar, küfrün ve şirkin başı da bilgisizlik ve cehalettir. İlim sahibi olmayan kimse Allah'ı [Azze ve Celle] tanıyıp bulamaz. O'nun büyüklüğünü, kuvvet ve kudretini idrak edemez. Kalbine iyi ve güzel duyguları yerleştiremez. Dolayısıyla ilmin aydınlığı ile yolunu aydınlatamamış olan insan, cemiyete faydalı olmak şöyle dursun şerrinden kaçınılan zararlı bir fert haline gelmiş olur.

Bugün dünyamızda estirilen terörizm hareketlerinden tutun her türlü kargaşa, zulüm ve bencillik vb. gibi olumsuzlukların altında yatan ana sebeplerden birisi hiç şüphe yok ki, bilgisizlik, eğitimsizlik ve cehalettir.

İslam Dini; ilim, irfan ve hikmet dinidir. İslam Dini, öğrenmeye, öğretmeye, araştırmaya, karanlığı yenip aydınlığa çıkmayı tavsiye eden bir dindir. Hazret-i Peygamber (s.a.v.); "Ya öğreten ya öğrenen ya dinleyen ya da ilmi seven ol. Fakat sakın

beşinci olma. (Bunların dışında kalırsan) helak olursun." Buyurarak ilmin kutsiyetine işaret buyurmuşlardır. Ayrıca Kur'an-ı Kerimin ilk emrinin; "Oku" olması İslam'ın eğitime-bilgiye verdiği önemi ortaya koyan en büyük delildir. Okumayı emreden ayet-i kerimenin devamında kaleminden bahsedilmesi ise çok manidar bir durumdur.

İnsanların çamurdan, hamurdan yaptıklarına tapmalarının altındaki sebep cehaletten başka ne ile izah edilebilir ki.

İslam Dini; kendi elleri ile yaptıklarına tapınacak kadar küçülen, varlık sebepleri oldukları çocuklarını diri diri gömme vahşetinde bulunan bir toplumdaki medenî bir toplum inşa etmişse şüphe yok ki bu, ilimin ve irfanın sayesinde. Bugün üzümlere ifade edeyim ki günün Müslümanı İslam'ın ortaya koyduğu ahlak kurallarından uzaklaştığı gibi fen ve tabiat kurallarından da uzaklaşmıştır.

Kur'an-ı Kerim, birçok vesilelerle âlemdeki varlıklar ve olaylar üzerine dikkatlerimizi çekmektedir. Bu kitap; yerlerden, gökten, aydan, güneşten, yıldızlardan, yağmurdan, ağaçlardan ve daha nice varlıklardan bahsederek zihinlerimizi canlı tutmaya çalışırken, biz futbol takımlarının atıp tutmalarından fırsat bulup

tefekkür ve tedebbüre zaman bulamaz olduk. En değerli malımız olan ilim, bilgi, tefekkür, teknoloji vb. Avrupalının eline geçti. Peygamber mirası ilmi kaybeden ümmet, sefalet, gözyaşı, açlık ve susuzluk içinde kıvranmaktadır. İlim gibi bir dostunu kaybeden ümmet; ağlayan, sızlayan, feryad-ı figan eden, “benim babam senin babanı döver” diyerek cesaretlenmeye! çalışan mahalle çocuklarına dönmüştür. Oysa İslam’ın bizden istediği ağlayıp sızlamak değil, ilmi, irfanı kovalamak, çağın gereklerini yerine getirmektir.

İlim ve irfanla buluşmak için herkes yediden yetmişe sokaktan okula, kahvehanelerden kütüphanelere koşmalıdır. Herkes yaptığı işi en güzel şekilde icra edecek bilgi ve beceriye sahip olmalıdır.

Bu vesile ile bu güzel çalışmada rol alan bütün paydaş kurum ve kuruluşlar başta olmak üzere sunumları ile gönüllerimizi aydınlatacak hocalarımıza ve çalışma arkadaşlarıma teşekkür ediyor, hepinizi Allah’a emanet ediyorum.

Ramazan TOPCAN

Balıkesir İl Müftüsü

AÇILIŞ KONFERANSI

Tarih: 05 Mayıs 2018

Saat: 10:00

Yer: Cunda MTAL Uygulama Oteli Ayvalık / BALIKESİR

Konuşmacı:

- **Prof. Dr. Muhiddin OKUMUŞLAR**
NEÜ İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

AÇILIŞ KONFERANSI



Prof. Dr. Muhiddin OKUMUŞLAR

NEÜ İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

İslam dini özelinde, din dili dediğimizde akılımıza Kur'an dili gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'de geçen bir ayette bu durum şu şekilde ifade edilmiştir: “Biz Kur'an'ı Arapça indirdik ki akledesiniz” (43/3). Bu çerçevede birkaç ayet daha bulunmaktadır. Kur'an'ın Arapça indirilmiş olması ile ilgili farklı yorumlar, yaklaşımlar, tefsirler görülebilir. Bu çalışmanın temel noktası da Kur'an'ın Arapça indirilmiş olmasının alt yapısında bulunan fikri açıklayabilmektir.

İslam'da din dilini açıklarken Kur'an-ı Kerim'de bulunan bir kavramdan bahsetmemiz gerekmektedir ki bu kavram müteşabihdir. Muhkem ve müteşabih kavramlarının tefsir ilmi ve tefsir usulü içerisinde belirli bir anlamı vardır. Kur'an-ı Kerimde bulunan bazı ayetlerde Kur'an'ın tümünün muhkem veya müteşabih olduğu belirtilirken bazı ayetlerde ise bir kısmının muhkem veya müteşabih olduğu belirtilmektedir. Al-i İmran suresi yedinci ayette Kur'an'ın bir kısmının muhkem bir kısmının müteşabih olduğu belirtilmektedir. Bu ayetten sonra gelen ayetlerden anladığımıza göre müteşabihlerin tevilini yani maiyetini, iç yüzünü, son noktasını sadece Allah'ın bilebileceğini ve bu durumdan hareketle müteşabih kavramını yaratan ve yaratılanlar arasındaki ontik farklılıktan dolayı (yaratılış, varoluş farkından), yaratılmış varlıkların yaratıcıyı idrak etmesi, algılaması imkansızdır diye bir yorum getirilebilir ki Kur'an'ın birçok yerinde bu konuya dikkat çekilmektedir.

İnsanın, yani yaratılmış bir varlığın, duyu organlarıyla algılama imkanı olan bir dünyası vardır. Çünkü insan dünyadaki bütün algılamalarını ancak duyu organlarıyla gerçekleştirebilir. Fakat bunun yanı sıra duyu organlarıyla algılanamayan bir alan vardır ki Kur'an-ı Kerim bu alanı gaip olarak nitelendirmektedir. Müteşabih kavramı, bu gaip olan, insanın duyu organlarıyla algılaması imkansız olan bilgilerin, duyu organlarıyla algılama imkanına uygun konulara, unsurlara benzetilerek anlatılmasını ifade etmektedir. Allah Teala insanlara, idrak etme imkanları olmayan alana ait bilgileri, kendi algıladıkları dünyalarından bildikleri ve anlayabildikleri şeylere benzeterek anlatmaktadır.

İnsanın algılamasının imkansız olduğu alanlardan biri Allah'ın sıfatları ve özellikleridir. Allah Teala sıfatlarını ve özelliklerini açıklarken yine insanın dünyasından olan unsurlardan yararlanarak bir anlatım şekli oluşturmuştur. Örneğin, Allah görür, Allah işitir, Allah bilir gibi sıfatlar İslam alimlerinin yorumlarına göre Allah'a aittir ve Allah bu sıfatlardan, insanlara da vermiştir, şeklindedir. Fakat bizim düşüncemize göre bu sıfatların tamamı insana aittir. Çünkü Allah'a ait olan sıfatları insanların idrak etmesi mümkün değildir. Bu nedenden dolayı Allah Teala kendisinde olan özellikleri insanın bildiklerine benzeterek gaip olan alana ait bilgilerin kısmen anlaşılabilir hale gelmesini sağlar. Kısmen kelimesi burada anlamlıdır çünkü Allah'ın

eşi ve benzeri yoktur sadece bu anlatım insanın bilgiyi algılayabilmesi için kullanılmaktadır. Dolayısıyla bu sıfatlar ve kavramlar insanın dünyasında bulunmaktadır. Ve kişi bu kavramlar ve sıfatlardan neleri algılayıp, anladığını aktarabilmek için bir dile ihtiyaç duyar.

Dilin amacı kelimeler aracılığıyla bir cümle kurmak değil bir düşüncenin temsil edilmesini sağlamaktır. İnsan kelimelerle düşünür ve karşısındakiyle kelimelerle anlaşır. Kısaca söylemek gerekirse insan dünyasını kelimelerle kurar ve anlam örgüsünü kelimelerle oluşturur. Bu yüzden bir bilgiyi algılayabilmesi için sunulan kavramın algılama sınırında olması gerekir. Mesela insan gören bir varlıktır ve görme kelimesinin ne anlama geldiğini bilir. Allah'ın görmesini de her ne kadar mahiyetine anlamasa da algılayabilir. Buradan hareketle Kur'an'ın Arapça indirilmiş olmasına tekrar dönmek gerekir. Allah Teala ayette “Biz Kur'an'ı Arapça indirdik ki akledesiniz” (43/3) diye buyurmuştur. Akılın kelime anlamı iki şey arasında bağlantı kurmak demektir. Dolayısıyla Kur'an'ın Arapça oluşu insanın zihin dünyasındaki anlam arayışıyla bağlantılı olduğu anlamına gelir. Bu da Allah'ın Kur'an'ı gönderirken bazı görüşlerin (Kur'an dilinin Rabçe olduğuyla ilgili) aksine insanların dünyasında olan anlayabileceği bir dille göndermiş olduğu anlamına gelir. Kısaca Kur'an-ı Kerim insan dilinde, insanın anlayabileceği veya öğrenebileceği bir dille gönderilmiştir. Burada yapılması gereken

ayrım şu ki eğer Kur'an Allah'a ait bir dille gönderilmiş olsaydı insanın bunu anlama imkanı olamazdı. Arapça olması her insanın Kur'an'ı kendi diline birebir çevirebilir ve anlayabilir olması anlamına gelmektedir. Bu da Kur'an'da insanın anlayamayacağı hiçbir kelime, hiçbir kavram, hiçbir deyim ve hiçbir işaretin olmadığına, hepsini anlayabilir bir yapıda olduğunu gösterir.

Müteşabih kavramından hareketle günümüzde insanlara din öğretmede kullanacağımız bir dil gerekiyorsa bu dilde asıl olan bizim 1400-1500 yıllık mazimiz boyunca oluşmuş dini terminolojideki yüklenen anlamlar yerine öncelikle bugünkü muhatabımızın anlam dünyasındaki karşılıklarına benzeterek anlatmamız gerekir. Burada bugünkü muhatap ne anlıyor, sorusu anlamlı hale gelmektedir.

ÇALIŞMA GRUPLARI

BİRİNCİ ÇALIŞMA GRUBU

CAMİ MERKEZLİ HİZMETLERDE DİN DİLİ

Tarih: 05 Mayıs 2018

Saat: 10:45 – 12: 15



- BİLDİRİLER
- TARTIŞMA/ÖNERİLER

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Ali AKPINAR

Konya İl Müftüsü / NEÜ İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Bildiriler

Doç. Dr. Şükrü KEYİFLİ

Cami Merkezli Hizmetlerde Din Dili

Doç. Dr. Bülent ÇELİKEL

Din Hizmetlerinde Din Dili

Raportörler

Arş. Gör. Ekrem SAKAR

Balıkesir Üniversitesi

Nevfel AKYAR

İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Faruk DEĞER

Karesi İlçe Müftülüğü

Murat KUŞÇU

Ayvalık İlçe Müftülüğü

Tartışma ve Öneriler: Tüm Katılımcılar

Bildiriler



Cami Merkezli Hizmetlerde Din Dili

Doç. Dr. Şükrü KEYİFLİ

Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

GİRİŞ

Cami merkezli din hizmetlerinin iletişim dili sözlüdür. Sözlü iletişim, insanların ağızlarından çıkardıkları ses ve sözlere değişik anlamlar yükleyerek, meramını muhatabına aktarmaktır (Aziz, 2013, s. 43). İnsanlar, yeryüzünde var olduklarından beri kendilerini sözle, konuşarak anlatırlar. Onlar bunu yaparken, doğuştan getirdikleri konuşabilme özelliklerini kullanmış olmaktadır. Onun için konuşmak, söz söylemek ve sözle iletişim kurmak, insanın en temel özelliklerindendir. Sözlü iletişim insanın, sadece ötekine ait duygu ve düşüncelerini aktarmasından ibaret değildir. Bunla birlikte, istenilen yönde bilgi, beceri ve davranışları kazanmasına, var olan davranışların düzeltilmesine ya da değiştirilmesidir (Macit, 2008, s. 60-91). Sözlü iletişim, karşılıklı olarak konuşma ve dinleme etkinliğini kapsar. Sözlü iletişimin iki temel bileşeni vardır. Bunlar; konuşmak ve dinlemektir. Sözlü iletişimde her zaman konuşan ve dinleyen arasında bilgi, beceri, tutum ve davranış açısından etkileşim olmaktadır (Küçükaslan, 2014). Her iletişim sürecinde mutlaka; kaynak, alıcı, mesaj ve kanal bulunur (Kağıtcıbaşı, 1988 :183-185).

Cami merkezli din hizmetleri genellikle sözlü iletişim türü olan konuşma ile gerçekleşmektedir. Camilerde bu hizmeti yürütmesi için İmam-Hatipler ve Vaizler görev yapmaktadır (DİB, 2006: 37). Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından görevlendirilen bu kişiler camilerde hutbe Cuma ve bayram günlerinde “hutbe okumak” ve “vaaz vermek” suretiyle, cemaatle sözlü/konuşma iletişimde bulunmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, günümüzde camilerde icra edilmekte olan din hizmetlerinin icracıları olan bazı din görevlilerinin din hizmetleri bağlamında, kullanmakta oldukları olumsuzluk içeren dil ve üslup konusunda dikkatlerini çekmektir.

Cami Merkezli Din Hizmetlerinde Din Dili

Bu çalışmada “din dili” kavramı ile camilerde verilmekte olan hutbe ve vaazlarda, Hatip ve Vaiz’lerin kullandıkları iletişim dili kast edilmektedir (Çağıl, 2008, s. 21). Geleneksel olarak Cuma ve bayram günlerinde, cami içi din eğitim ve öğretimi yapmak maksadı ile okunmakta olan hutbeleri ve verilen vaazlarda kullanılan dil ve üslubun mahiyeti, etkili dini iletişimi zaafa uğraticı mahiyettedir. Cami merkezli din hizmetlerinde ilk etapta göze çarpan ve dinleyenleri rahatsız eden iletim engeli dil ve üsluplar şunlardır: “Hükmedici”, “ Yargılayıcı”, “Sorgulayıcı”, “Korkutucu”, “Zorlaştırmacı”, “Sınırlayıcı”, “Ütopik”, “Buyurgan”, “Ayrımcı”, “İrrasyonel”, “Suçlayıcı”, “Genelleyici/Toptancı” .

1. Hükmedici: Hükmetme; buyruğu, egemenliği altına alarak mesajlarının şartsız kabul etmesini sağlam için sözel baskı altında bulundurmaktır. Başka bir ifadeyle hükmetme, düşünme ve yargılama sonunda bir kanaate varmak ve bu kanaatini sözel dil ile muhabata aktarmaktır (Türk Dil Kurumu, 2018).

Bir iletişim süreci olarak hükmetme, alıcıda mesaja karşı kapalılık meydana getiren bir engeldir (Elgünler & Fener, 2011, s. 39). Kaynağın, alıcısına sözel iletişim ile ulaşırken kullanmış olduğu dil ve üslubunun hükmedici olmasıdır. Bu yönüyle alıcısına ulaşmak isteyen bir kaynağın,

yöntem olarak hükmedici bir dili seçmesi, alıcının kişiliğinde edilgenlik meydana getirir. Bu durum, kaynak ile alıcı arasındaki mesaj alış verişini olumsuz etkiler. Etkili bir iletişim gerçekleşmez. Etkili bir iletişimin gerçekleşebilmesi için tarafların, kişilik ve öz saygı hassasiyetine dikkat etmeleri gerekmektedir. Kişilik ve öz saygı hassasiyeti, hem taraflar arası eşitliği hem de güveni sağlar.

Hükmetme, bir etkileme davranışıdır. Etkilemenin amacı, bireyin kendi arzu ve isteğini başkasına kabul ettirmeye çalışmasıdır (Kaya A. , 2017 , s. 169). Bireyler bunun için öncelikle güçlü olmak ya da güçlü olduğu izlenimini vermek isterler. Bu izlenimi karşı tarafa kendi gücü ile veremezse, dışarıdan güç transfer etme yoluna gider. Dışarıdan transfer ettiği gücü ya kendi gücü gibi aktarır ya da kendini gücün bir parçası gibi göstererek muhatap üzerindeki baskısını artırmak ister. Bunu yapmasının nedeni kendi amacını gerçekleştirmektir.

Bir kişinin amacına ulaşmak için kendini olduğundan daha fazla güçlü göstermek için “sen benim kim olduğumu biliyor musun”, ben A partisinin üyesiyim”, “B cemaatinin mensubuyum” gibi sözler sarf etmesidir.

Bu durum cami merkezli din hizmetlerinde görev yapmakta olan görevlilerin dil ve üslûbunda da gözlenmektedir. Camiye gelen cemaate, onların iradelerini yok sayıcı, hükmedici bir dil kullanmaktadırlar. Bu görevliler, istedikleri yönde dinî tutum ve davranış geliştirmek için Allah’tan gelen mesajları hükmedici bir dil ve üslupla cemaate aktararak, Allah’ın gücünü kendi gücü ya da kendilerini Allah’a daha yakın gibi

göstermektedirler. Bu yöntem, mesajın algılanmasında ve anlamlandırılmasında olumsuz etki yaptığından dinin anlaşılmasını kolaylaştırmaz. Aksine dinden korkmaya ve uzaklaşmaya neden olur.

2. Yargılayıcı: Yargılamak, hüküm vermektir. Hüküm, bir takım bilgi, araştırma, analiz sentez ve değerlendirmelerin sonunda varılan bilişsel bir süreçtir. Sürecin sonucunda elde edilen verilerin nesnelliği ve geçerliliği hükmün oluşmasında temel dayanağı oluşturur. Nesnellik ve geçerliliği olmayan ya da tartışılan verilerle hüküm vermek, yanlış ve geçersizdir.

Dil ile yapılan sözel iletişimde, seçilen söz ve kelimeler, anlamları ve çağrıştırdıkları ile karşı tarafa aktarılırlar. İletişim sürecini başlatanların bu aktarımlarında, kullandıkları dil ve üslûbunda, yargılayıcı olması bir iletişim engelidir (Sabuncuoğlu & Gümüş, 2008 , s. 68-72) (Gordon, 2002, s. 34).

Yargılayıcı olmak genel iletişimde olduğu gibi dinî iletişimde de engeldir. Bu engel, insanlara din hizmeti almalarına mâni olur. Dini tutum ve davranışların gelişmesine ve kalıcı hâle gelmesini geciktirir. “Günahkârsınız, “cehennemliksiniz”, “kâfirsiniz”, “münafıksınız”, vb. yargılar bu dil ve üsluba ilişkin örneklerden bazılarıdır. Camilerde verilmekte olan din hizmetlerinde zaman zaman yargılayıcı dile ve üsluba rastlanmaktadır.

Hutbelerde olmasa da vaazlar yargılayıcı bir dilin kullanıldığına rastlanılmaktadır. Bazı cami görevlileri haftalık vaazlarında bu dilin kullanılmasını bir eğitim metodu haline getirmişlerdir. Bu dili kullananlar sadece Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı camilerde vaaz edenlerden ibaret

değildir. Camilerin dışında özel tarikat ve cemaatlerin sözcüleri bu üslubu yağın olarak kullanmaktadır. Sosyal medyadan yapılan paylaşımlarda yargılayıcı dil ve üslubu benimseyen kişilerin olduğu görülmektedir. Bununla sağlanan memnuniyetin, din Hizmetlerindeki dil ve üslubun, dinî mesajların muhataba aktarılmasında muhatabın özelliklerine ve anlamasına yarayacak şekilde olması gerekmektedir (Cebeci, Dini İletişim, 2015, s. 21).

3. Sorgulayıcı: Sorgulama, bir konunun soru sorarak araştırılması ve cevapların bulunması demektir. Bir konu ile ilgili gerçeğin ortaya çıkarılması için bir takım hipotezler geliştirmek için muhataba sorular sormaktır. Sorgulayıcı olmak ise daha çok eksik aramak ve suçlamak için gerekçe oluşturmaktır.

Sözlü iletişim sürecinde sorgulayıcılık, alıcının eksikliğini araştırmaktır. Eksik arayıcı bir sorgulama bireyin kendini rahat ve düzgün ifade edebilmesini engeller. Bu yüzden bir iletişim engeli olarak kabul edilmektedir. Dini iletişim sürecinde sorgulayıcılık daha çok bireylerin dini sorumluluklarını yerine getirip getirmediği ile ilgili sorgulanmasıdır.

Sorgulayıcı üslubun benimsenmesi, sorumluluk aşımalarına ve aşırı yük yüklemelerine neden olmaktadır. Camilerdeki yapılan dini içerikli eğitim öğretimlerde, insanlardan taşıyamayacakları yükleri yüklenmelerini istenmekte ve bu yüklerden de sorumlu tutulmaktadırlar.

Dini sorumlulukların belirlenmesinde ister çocuk ister yetişkin olsun “taşınamayacak” bir yük haline gelmemelidir. İnsanlara dinî konuda bile olsa sorumlu olmadıkları, yerine getirilmesinde güçlük çıkarak sorumlulukları yüklemek, dinin insan için bir külfet haline gelmesine neden

olur. Kaldı k, bu tutum dinî de değildir. Kur'an'ın bu konudaki yaklaşımı çok açıktır. Kur'an'da; **“Allah, bir kimseyi, ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar”** buyurmuştur.

Sorumluluk ve yerine getirme gücü ile ilgili Kur'an'da geçen şu dua, din eğitimi ve öğretimi ortamlarında, insanlara dinî sorumluluklarını hatırlatıcı eğitimi verirlerken göz önünde bulundurmaları bakımından oldukça dikkat çekicidir: **“Ey Rabbimiz! Unutur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma! Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme! Bizi affet, bizi bağışla, bize acı! Sen bizim Mevlâmızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et.”** (Bakara2/286). Kur'an, aşırı yük yüklemeyi ve sorumluluk artırıcı tutum ve davranışlarda olmayı tasvip etmemektedir. İnsanların yapabilmeleri, güç ve kapasiteleri ile sınırlı tutulmasından yanadır. **“Hiç kimseye güç yetireceğinden fazlasını yüklemeyiz; elimizde hakkı söylemekte olan bir kitap vardır ve onlar hiçbir haksızlığa uğratılmazlar. (Müminun Suresi, 23/62).**

İnsanları sorumluluk sınırlarının dışında kalanlardan sorumlu tutulması ve bunun dinin bir gereği olarak gösterilerek sorgulanması dini iletişim bakımından sakıncalıdır. İnsanları, dinin belirlediği ibadetlerin dışında ek ibadetler icat ederek bunlardan sorumlu tutmaktır. İnsanlar her durumda da sorgulanmayı sevmezler. Onun için din hizmetlerinde sorgulayıcı bir dil kullanmak doğru bir yaklaşım değildir. Bunun yerine benimsetici bir dilin kullanması daha doğru olur. Vaizinin birinin camideki

vaazında, insanların günahlardan dolayı tövbe etmesi gerektiğini anlatırken, işlenmemiş günahlardan dolayı da tövbe etmeleri gerektiğini söyleyerek cemaate dönüp “içinizden kaç kişi işlenmemiş günahları için tövbe etti” diye sorgulandığına şahit olunmuştur.

Bu tür söylem ve yaklaşımların din hizmetlerinde yeri olmamalıdır. Dinin verdiği ruhsatların kullanılmasına “müsaade” vermemek, işlemedikleri günahlardan da tövbe ile sorumlu tutmak, dinen kurban kesmek yeterliğine sahip olmayan birine “mutlaka kurban kesmelisin” diyerek onu sorumlu olmadığı bir ibadetten sorgulamak da bu bağlamda ele alınabilecek örneklerden biridir.

4. Korkutucu: Korku; gerçek ya da beklenen bir tehlike ile yoğun bir acı karşısında uyanan ve coşku, beniz sararması, ağız kuruması, yürek ve solunum hızlanması gibi belirtileri olan, ya da daha karmaşık fizyolojik değişmelerle kendini gösteren bir duygudur (Türk Dil Kurumu, 2018).

Korku, insanda var olan ve insanı derinden etkileyen temel duygulardan biridir. Güvenlik duygusunun gereği olarak ortaya çıkan ve insanın kendini koruması için içeriden dışarıya doğru harekete geçiren, fiziksel olarak da gözlenebilen etkileri olan bir duygudur. Korkan insan, kendisinin korkmasına neden olan olgu ve olaylılardan uzaklaşmak ister. Bunun için korku üreten, hatırlatan olgu ve olaylardan kaçır. Kaçır beraberinde nefreti getirir. Nefretin olduğu yerde de sevgi barınamaz. Sevginin olmadığı yerde bilgi temelli iletişim olmaz.

Cami gibi dinî mekânlarda insanların korkutularak, kötülüklerden sakındırılması bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Dinî kurumlarda bu

yöntemin tercih edilmesinin nedeni, korku duygusu ile olumlu dini tutum ve davranış geliştirmeye çalışmaktır. Bu düşünce din hizmetlerinde geçersizdir. Din özü itibariyle sevgiden beslenir. İnsanlar arasındaki sözlü, sözsüz iletişimlerin sevgi ile gerçekleşmesinden yanadır. Hz. Peygamber'in "din nasihattir" sözü bunu açıkça ortaya koymaktadır (Köylü, 2015, s. 101-105).

Dinî içerikli korkutmalar da insanları dini değerlerden uzaklaştırmaktadır. Bu durum çocukların yoğun olduğu dinî ortamlarda daha olumsuz sonuçlara sebep olmaktadır. Korkuyu kalıcı hale getiren ve bireyde fobik etki bırakan türdeki korkular, beklenen tutum ve davranışlara yakın olmayı değil, uzaklaşmayı sağlamaktadır. Camilerde korkutucu bir dilin kullanılması, her yaştaki insanın camilerden ve dinî mekânlardan uzaklaşmasına neden olmaktadır.

5. Zorlayıcı: Zorlamak, birine, boyun eğdirmek, bir şey yaptırmak amacıyla güç kullanmak, baskı yapmaktır. Baskı yapılmasını gereklilik olarak görmek ve bunun bir uygulama yöntemi olarak benimsenerek, zorlayıcı olmaktır. Bunun en görünür etkisi insanların inanç konusunda baskıya maruz kalmalarında görülmektedir. Bir kişinin inanmadığı halde inanmaya zorlanması, her şeyden önce insanî değildir. İnsanî olmayan dinî de olmaz. Din ve inanç insanın serbest ve özgürce kabul edebileceği bir durumdur. İnsanlar, günlük yaşamında bireysel ya da grup olarak bir diğer bireye ya da gruba kendi istek ve düşüncelerini zorla gerçekleştirmeye çalışırlar. Bazı insanlar, ellerindeki gücü kullanarak haksız kazanım elde etmek isterler. Bunu yaparken gerekli görmesi halinde baskı yapmaktan çekinmezler.

Dine giriş dahil olmak üzere, inançta, ibadette, ve ahlakta zorlama yoktur. Hiç kimseye zorla din kabul ettirilemez. Bu konuda Kur'an; "**Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk, sapıklıktan ayırt edilmiştir. Artık her kim tâğutu inkâr edip, Allah'a inanırsa, sağlam bir kulpa yapışmıştır ki, o hiçbir zaman kopmaz. Allah, her şeyi işitir ve bilir.**" (Bakara, 2/256)

Dinde zorlama olmadığı gibi zorlaştırma da yoktur. Kolaylaştırma, dinin gereklerini yerine getirmede söz konudur. Hz. Peygamber'in "kolay olanı tercih edin" anlamına gelen yaklaşımları, dinin bu konudaki bakış açısını ortaya koymaktadır.

Camilerde vaiz ve hatipler tarafından kullanılan iletişim dilinde insanları, dini sorumluluklarını yerine getirmede zorlayıcı bir dil kullanılmaktadır. Hz. Peygamber, "kolaylaştırın zorlaştırmayın, müjdeleyin, nefret ettirmeyin" buyurmasına rağmen hala zorlaştırıcı dil ve üslubun kullanılıyor olması tartışılması gereken bir konudur. Dini kurum ve mekânlarda din hizmeti amaçlı yapılan eğitici etkinliklerde zorlamayı, zor kullanmayı bir yöntem olarak benimsemek, Hz. Peygamberin yaklaşımı hakkında yeterince hassasiyet göstermemek anlamına gelir. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in yaklaşımına uymayan, dine de uygun değildir. Hz. Peygamber'in burada ilke olarak kolaylığı ve müjdelemeyi öne çıkarmış olması, din hizmetlerinde kullanılan dini söylemlerin nasıl olması gerektiği konusunda açık bir ilke ortaya konulmuştur (Kaya M. , 2002, s. 41-47).

6. Sınırlandırıcı: Türkçe 'de sınırlandırmak, sınırlamak hudutlandırmak anlamlarına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2018).

Sınırlandırmak, bireyin sahip olduğu temel değęerlerinden mahrum olmasına vesile olmak ve onun istediği gibi değil, istenildiği gibi hareket etmesini sağlayacak çerçeve çizmektir. Bir iletişim sürecinde sınırlandırıcı olmak söz ve davranışlara bakımından alıcının belli kalıplar içinde dűřünmesini davranmasını ve inanmasını sağlamak için söz söylemektir.

Dinin insanlar için öngördüğu bu sınırlandırma yaklaşımı, din eğitim ve öğretiminde bir söylem olarak kullanılmaktadır. Din görevlileri, insanlara bir takım sınırlar çizerek, onların bu sınırlar içinde davranmaları gerektiğini söylemektedirler. Görevlilerin yaptıkları bu sınırlamalar bazen, dinin insan için belirlediği sınırları açmaktadır. Dinin öngördüğu sınırlandırmaların hatırlatılması gerekirken, din adına kendi yorumlarını da katarak, belirlediği sınırlar için dinin yaşanması imkânsız hale getirmektedir. Bu durum insanların din ile olan ilişkilerini gözden geçirmelerine neden olmaktadır. Din hizmetlerinde görevlilerin, aşırı sınırlandırmacı dil ve üslubu tercih etmelerini, doğru bir tercih olarak değęerlendirmek mümkün değildir.

7. Ütopik dil: Ütopya, gerekçelendirilmeyen, fakat gerçekte iddiası olan ve bu dünyada örneği olmayan ya da çok nadir olan, soyut dűřünce olarak tanımlanabilir (Omay, 2009). Türk Dil Kurumu ütopyayı, gerçekte imkânsız tasarı veya dűřünce olarak tanımlamıştır. Bir iletişim dili olarak kullanılan ütopiklik, kaynağın alıcıya iletmek istediği mesajın içeriğinin gerçekte ilişkisinin bulunmamasına rağmen varmış gibi takdim edilmesidir. Din hizmetlerinde bu dilin kullanılması, insanları dini gerçekliği olmayan mesajlarla muhatap ederek yanılgıya sebep olmaktadır.

Dini yanlışlar, hem din hem de toplum bakımından ciddi problemlere neden olmaktadır. Dinî eğitim öğretim süreçlerinde daha “kolay sonuç almak ve insanların dine olan bağlılıklarından yararlanarak” dini nitelikli kişi ve kurumları abartılı anlatımlarla model göstermek doğru bir yöntem değildir.

Din hizmetlerinde dinin insanlara vaat ettiği bu yaşamı hatırlatmak ve insanların dini yaşamlarına karşı motivasyonu artırmak için görevliler zaman zaman dinin bu özelliklerini hatırlatıcı konuşmalar yapmaktadırlar. Konuşmalarında, konun somutlaştırılmasına katkı yapmasını düşündükleri bazı kişilerin hayatlarındaki bir takım uç davranışları abartarak, ideal dini yaşam modeli olarak takdim etmektedirler. Bunun için dini hikâyeler anlatılmakta ve hikâyelerden çıkarımlar yapılarak, ideal dini yaşam tarif edilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle camilerde ve diğer dini eğitim ortamlarında din ile ilgili söylemlerin genellikle ideal hikâyelerle somutlaştırılmaya çalışılmaktadırlar.

8. Buyurganlık: Bireyin, iletişim sürecinde muhatabına sık sık emir verir gibi konuşmasına buyurganlık denir. Buyurgan söylem, iletişim engeli olarak kabul edilen nedenlerden biridir. Çünkü bu dil, insanlara kendini suçlu ve güvensiz hissettirir. Buyruk olarak algılanan sözler, aşağılanma, saygı duyulmama ve güçsüz olma duygularının yaşanmasına neden olur. Buyurgan ifadeler, muhatabın kendine olan saygının yitirilmesine ve öz ben kaybına ve benlik yitimine sebep olur.

Sözel iletişim sürecinde muhataba alternatif bırakmayacak şekilde kesinlik ifade eden kelimeleri seçmektir. Bu söyleyişte, cümleyi oluşturan

yüklemlerin muhatabı kendi benimsediği ve doğru kabul ettiği kural ve ilkelere uydurmak için uyulması gereken genel ve mutlak kurallarmış gibi aktarmasıdır. Bu amaçla kurulan iletişim sürecinde kaynak alıcısına gönderdiği mesajlarında, genellikle kelimelerin sonu “meli”, ”malı”, ekleri ile bitmektedir. Yapmalı, etmeli, gelmeli, gitmeli, kılmalı, bırakmalı vb. gibi kalıplar kullanılır (Koç, 2011, s. 241).

Dini söylemlerin de güzelliklerle ifade edilmesi gerekir. Kur'an, insanlar arası dini mesaj alış verişlerinde kullanılan sözlü iletişimde, güzel söz ve kaba olmayan sözlerin kullanılmasını tavsiye etmektedir. **“Allah'ın rahmeti sebebiyle onlara yumuşak davrandın. Eğer sen kaba ve katı kalbi olsaydın, muhakkak kî insanlar etrafından dağılır giderlerdi (Ali İmran 3/159).** Her bakımdan insan için iyi, güzel ve yararlı olanı tavsiye den bir dinin, insanlara yaklaşımının da iyi ve güzellik içeren olması gerekmektedir. Kur'an'ın deyişiyle bu ifadeler, “kaba ve katı” olmalıdır. Din eğitiminde kullanılan din dilinde “güzel söz” söylenmesi gerekmektedir.

9. Ayrımcı: iletişimi engelleyen faktörlerden biri de ayrımcı bir dilin kullanılmasıdır. Aidiyetlerin normalin dışında ve aşırı bağlılıkları oluşturması ve bu bağlılıkların muhafazası konusunda benmerkezci davranılması ayrımcılığı öne çıkaran tutum ve davranışlardır. Bu tutum ve davranışlar, merkeze kendi benliği ve aidiyetini koyan, onun dışında kalanları “öteki” ya da “yabancı” gören kişilerde gözlenmektedir.

Din için farklı olmak bir zenginlik olarak kabul edilir. Kur'an'da farklılıkların bir değer olarak görülmesi gerektiği vurgulanmıştır. “Ey

insanlar! Muhakkak ki Biz, sizi bir erkek ve bir kadından yarattık. Ve sizi milletler ve kabileler kıldık ki, birbirinizi tanıyasınız(Hucurât49/13)” buyurarak farklığın zenginlik ve gereklilik olduğunu vurgulamıştır.

Allah tarafından üstün özelliklerle donatılan insanın, insanlar tarafından; “iyi”, “kötü”, “güzel”, “çirkin”, “kadın”, “erkek”, “siyah”, “beyaz”, “köle” ve “efendi” gibi sübjektif ayrımların yapılmasının, Allah adına yapılıyor olması, Allah’ın iradesine uygun olmayan bir yaklaşımdır. Bu ayrımın yapılması, toplumsal alanın her kesimi için doğru olmadığı gibi dinî mekânlarda yapılması hiç doğru değildir.

10. Genellemeci: Genelleme, bireyi toplum, toplumu da birey olarak görmedir. Bilinen ya da görülen bireysel özelliğın, toplumun hepsine aitmiş gibi kabul edilerek, bu kabulden hareketle genelleme yaparak, buna göre yargıda bulunmaktır. Bir değerlendirmenin genelleme olup olmadığının ölçüsü, söz söyleyenin sözlerindeki; "herkes", "her zaman", "daima", "asla" gibi anahtar kelimelerin bulunmasıdır (Dökmen, 1988, s. 95). Genelleme yapmayı kalıcı bir tutum haline getiren kişiler ya da gruplar arası iletişimlerinde, bu kelimeleri sıkça kullanmayı tercih ederler.

Camilerde, din görevlilerinin bir kısmı vaaz ve hutbelerinde, aşırı genelleme yaptıkları gözlenmektedir. Dini konuların açıklanmasında, konun cemaat tarafından daha kolay kavranmasını sağlamak amacı ile olumsuz dini davranışların görülme sıklığına bakmadan, sanki sıkça rastlanan bir durum gibi genellemeler yapmaktadırlar. Onların bu genellemeci üslupları, mesajı yerine ulaştırmakta yeterli taşıyıcılığı yapamamaktadır. Genelleme

yaparak bir takım yargılarda bulunan görevliler, yaptıkları bu genelleme ile dinleyenlerde dinin yaşanmaz, kendilerinin de dini yaşayamaz kişiler oldukları hükmüne varmalarına neden olmaktadır. Bu durum dinleyenlerde, güven kaybı ve kendini kötüleme, kötü görme algıları oluşturmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Camiyi merkeze alan din hizmetlerinin birden fazla çeşidi vardır. Bunlar, ibadetlerin yönetilmesi, iman, ibadet ve ahlak alanlarında eğitim öğretim verilmesi, dinî gün ve gecelerin ihya edilmesidir. Bunların dışında camiler, birer dinî eğitim merkezleri olarak din hizmeti vermektedirler. İslâm'ın yüzyıllara dayanan birikiminin oluşturduğu dinî ve millî kültürün, yeni nesillere aktarılması konusunda yine camiler çok önemli bir görevi yerine getirmektedirler.

Halkın dinî ve insanî ihtiyaçlarının karşılanmasında doğrudan ya da dolaylı olarak rol alan camilerin “ulaşılabilir” özelliğine sahip olması bakımından önemlidir. Camiler bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da hizmetlerinin devam edecektir. Bu gerçekten yola çıkarak camilerde verilen din hizmetlerinin dilinin, hizmet talep edenlerin ve kurumlarının yaygın ve gerekliliği düşünülerek dinin ve hizmet almak isteyenlerin amacına uygun olması, hassasiyet gösterilmesi gereken bir konudur.

Genel olarak “din dili” diye isimlendirilen dil ve üslup yeterliği, cami hizmetleri alanında resmi ya da fahri olarak görev yapmakta olan görevlilerin çoğunda bulunmadı gözlenmektedir. Hizmet verme sürecinde, dinin ve eğitimin amacına göre kullanılması gereken dil ve üsluptan uzak oldukları bilinmektedir. Kur'an'da ve Hz. Peygamber'in uygulamalarında

bulunan ve tavsiye edilen din ve üsluptan uzak, iletişimi kesintiye uğraticı ve etkili olamayan bir sürecin sürdürölmekte olduğu tespit edilen konular arasındadır.

Camilerin hedef kitlesi dikkate alındığında, etkin ve etkili iletişim kurma yeterliği olmayan görevliler tarafından bu hizmetlerin yürütölmesi, bugün karşılaşılan en önemli sorunlardan biridir. Bu sorunun yansımaları, insanların camileri hizmet alma yeri olarak görmekten uzaklaşmalarına, camilerin toplum merkezli hizmetlerin yeri olma vasıfların yok olmasına neden olmaktadır. Toplumsal kimliğin tanınması bakımından sembol değeri olan camilerin varlığı, verdikleri hizmetle olmaktadır.

Öneriler

Kesintisiz ve nitelikli din hizmeti verebilmek için görevlilerin dil ve üslubu, cami hizmetlerinin amacı ve felsefesine uygun olmalıdır. Bunun için:

1. Camilerin ulaşılabilir bir dinî kurum olarak geleneksel ve güncel fonksiyonları devam ettirilmelidir.
2. Camiler toplumsal güvenin tesis edildiği mekânlardır. Bunun yaygın hale getirilmesi için gerekli olan düzenlemeler yapılmalıdır.
3. Camilerin inşası kadar ihyası da önemlidir. Bunun için gerekli olan; mimari, insani, dini ve kültürel hassasiyet gösterilmelidir.
4. İbadet etme ve ibadetlerin yönetilmesi sürecinde görev alan kişilerin, sözlü iletişimlerinde kullandıkları dil, ibadetin ruhuna uygun olmalıdır.

5. Cami merkezli din hizmetlerinde görev olacak görevlilerin seçiminde, dil ve üslup bakımından etkili iletişim yeterliğine sahip olmaları, kabul için ön şart olmalıdır.

6. Hâlen cami hizmetlerini yürütmekte olan görevlilere etkili iletişim becerilerinin geliştirilmesi için hizmetiçi eğitim verilmelidir.

7. Camiler, amaçlar bakımından tekli, fakat hedef kitle bakımından plüralist özelliği olan kurumlardır. Bu nedenle, camilerde verilmekte olan her türlü hizmette, camilerin çoğulcu yapısı gözden uzak tutulmamalıdır.

8. Eğitim ve öğretim sürecinde yöntem, aynı zamanda dil ve üslubun da belirleyicidir. Cami merkezli din hizmetlerinde görev alan kişilere; eğitim öğretim yöntemleri, yöntem seçimi, yöntemin uygulaması gibi konularda yeterlik kazandırılmalıdır.

9. Cami merkezli din hizmetlerinin yürütülmesinde dil ve üslup denetimi yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

Aziz, A. (2013). *İletişime Giriş*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.

Başkanlığı, D. İ. (2006 : 37.). *DİB Görev ve Çalışma Yönergesi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.

Cebeci, S. (2013). *Dini İletişim*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Cebeci, S. (2015). *Dini İletişim*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Çağıl, N. (2008). *Din Dili ve Mecaz*. İstanbul: İz Yayıncılık.

- Çakan, İ. L. (2006:26). *Dînî Hitabet*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Çetin, A. (2008). *Hitabet ve İrşat*. Bursa: Emin Yayınları.
- DİB. (2006 : 37). *DİB Çalışma Yönergesi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- DİB. (2006). *Diyanet İşleri Başkanlığı Çalışma Yönergesi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Dökmen, Ü. (1988). *İletişim Çatışmaları ve Empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Elgünler, T. Ç., & Fener, T. Ç. (2011). İletişim Kalitesini Etkileyen Engelleyen ve Bu Engellerin Giderilmesi. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 35-39.
- Gordon, T. (2002). *Etkili Öğretmenlik Eğitimi*. İstanbul: Profil Kitap.
- Kağıtcıbaşı, Ç. (1988 :183-185). *İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Kaya, A. (2017). Kişiler arası İletişimde Sözlü İletişim. H. Yazıcı içinde, *Kişiler Arası İlişkiler ve Etkili İletişim* (s. 169). Ankara: Pegem Akademi.
- Kaya, M. (2002). *Din Eğitiminde İletişim*. Samsun: Etüt Yayınları.
- Koç, A. (2011). *Din Eğitiminde Etkili İletişim*. İstanbul: Rağbet Yayınları.

- Köylü, M. (2015). *Dînî İletişim*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Küçükaslan, N. (2014). *Etkili İletişim Teknikleri*. Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım .
- Macit, Y. (2008). Din Hizmetlerinde Sözlü ve Sözsüz İletişim. *I. Din Hizmetleri Sempozyumu 3-4 Kasım 2007* (s. 60-91). Ankara: Macit, Yusuf (2008). "" , I. Din Hivnetleri.
- Omay, M. (2009). Ütopya Üzerine Bir Genelleme. *Sosyoloji Dergisi*, 1-14.
- Organ, İ., & Gölçek, A. G. (2017). Anayasa'da Bulunan Kişi Hak ve Ödevlerin Sınırlandırılması. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 117-129.
- Sabuncuoğlu, Z., & Gümüş, M. (2008). *Örgütlerde İletişim*. İstanbul: Arıkan Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2018, Ağustos 30).
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts.
www.tdk.gov.tr: <http://www.tdk.gov.tr/> adresinden alındı



Din Hizmetlerinde Din Dili

Doç Dr. Bülent ÇELİKEL

Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Saygıdeğer Hocalarım!

Genel hatlarıyla bir iki hususa dikkat çekip tartışma faslına geçmek istiyorum.

Din dili değişik disiplinlerce, özellikle felsefede, sıklıkla kullanılan bir sorun alanıdır. Bu sorunu bugün din hizmetleri açısından pratik alana çekerek konu ediniyoruz. Bu bakımdan, din dilinin kendi karakterinden kaynaklanan belli sorunlar olduğu gibi kullanımından, sunumundan kaynaklanan belli sorunlar da var. Din hizmetleri alanını her iki sorun da ilgilendirdiği halde biz sanki birinci kısım ile çok fazla ilgilenmiyoruz. Oysa bu kısma da biraz yoğunlaşmamız gerekiyor.

Bugün din hizmetlerinin hangi alanında görev yapacak olursak olalım şu konuda hepimiz hemfikiriz: Din, hayatı anlamlandırma bakımından hepimiz için vazgeçilmez bir olgudur. Temelde bunu göz önünde bulundurarak din olgusunu işe koyuyoruz. Dolayısıyla aslında yaptığımız şey din adına oluşan algıyı, dili kullanarak bir başkasına sunmaktır. Mevzuyu iletişim alanına taşıdığımız zaman aslında yaptığımız şey bu. Bu yönüyle bir anlam etkileşimi de oluşturmuş oluyoruz. Benim kullandığım ve vüsatimce geliştirmeye çalıştığım bir tabir var: Anlamli yetişkin. Bu açıdan baktığımızda din görevlilerinin insanların din algılarını şekillendirmeleri bakımından “anlamli” birer yetişkin olduklarını da gözden ırak tutmamaları gerekiyor. Burada şöyle bir nüans var; buna biz mi karar vereceğiz karşımızdaki kitle mi? Bu noktada oluşan etki boyutu, ne kadar sonuca odaklı bir ürün çıkardığımızın temel göstergesi olsa gerek.

Din dilinin kendi karakterinden kaynaklanan sorunlar açısından baktığımızda kabaca şunu dile getirebiliriz: Bugün, dil-düşünce ilişkisi bağlamında değerlendirdiğimizde, biz belli kavramlarla zihin dünyamızı, dünya görüşümüzü temelde inşa ederiz. Din alanında da bu böyledir. Mesela bir cihat kavramını ya da bir takvâ kavramını nasıl algıladığımız, daha sonra kullandığımız din dili itibarıyla, dinî mesaj ya da iletişim alanında onu nasıl anlamlandırdığımız önem arz eden bir husus haline geliyor. Kavramı nasıl algılıyorsak onun etrafında da o manada bir dünya görüşü oluşturup bir din algısı sunuyoruz. Bundan sonra artık sonuçları itibarıyla bazı şeylerle yüzleşmemiz gerekiyor. Acaba algıladığımız kavram etrafında geliştirdiğimiz bu dünya görüşü insanların hayatını anlamlandırmada işlevsel mi, anlaşılabilir mi? Bunları da sorgulamamız gerekiyor. Bu husus Gazali'den itibaren ihyâcı düşünürlerin özellikle fıkıh kavramı etrafında başlayarak dile getirdikleri bir husus. Bunları da göz önünde bulundurmamız önem arz ediyor. Teknik hususları tabii ki tartışacağız çünkü nasıl sorusuna cevabı burada bulacağız. Ama bundan da önce bu tekniği kullanacak donanım itibarıyla, din algısı bakımından bir muhasebe yapmamız icap ediyor.

Burada önemli bir husus var. Zaman zaman karşımıza çıkan, oturum başkanımızın da hatırlattığı, “bıçkın fırça” şeklinde tanımlanan vaaz dili yerine ne koyabiliriz? Ben “yârenlik” dedim, siz başka bir şey de bulabilirsiniz. Bu anlamda empati becerisinin yoğun olarak işe dahil edilmesi de aklınıza gelebilir. Bu yönüyle baktığımızda kullandığımız ya da kullanacağımız dil açısından değerlendirme yapmamıza imkân tanıyacak bir çerçeve var ki o da şu: İdeal olanla reel olan arasında bir mesafe her zaman

doğal ama bu mesafeyi eğer kullandığınız dil vasıtasıyla daha da açarsanız o zaman patolojik bir takım sorunlarla, din adına dahi olsa, karşılaşmanız kaçınılmaz olur. Bu konuda Kur'an son derece gerçekçidir. Onun için de dinî iletişim gibi konular gündeme geldiğinde “Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?” (Saff, 2) âyeti aklımıza geliyor. Belki, “Allah hiç kimseye taşıyamayacağı yük yüklemez” (Bakara, 286) ayetini de bu manada algılamak gerekir. Yani insanların algılayabileceği, hayatlarını kolaylıkla anlamlandırabileceği, bu manada işlevsel olarak görebileceği, niçin benim hayatımda bu din vazgeçilmez, olmazsa olmaz sorusuna net cevap bulacağı bir din dilini kurgulamak gerekiyor. İşte bu noktada konu direk içeriğe gidiyor. Yani nitelik açısından, dilimizi şekillendiren din algısı açısından bir muhasebe yapmak her zaman için kaçınılmaz oluyor. Bu da bir dinamizmi gerekli kılıyor. Bu aslında Kur'an'ın da ortaya koyduğu bir yaklaşım tarzı diye düşünüyorum.

Teknik hususlarla ilgili olarak Şükrü Bey'in dile getirdiği, belki daha sonraki oturumlarda da dile getirilecek hususlar büyük oranda bu çerçeveyi temellendirecek ve tamamlayacak hususlar olarak önem arz etmektedir. Ben tartışmaya da fırsat bulalım diye sözlerimi burada sonlandırmak istiyor, teşekkür ediyorum.



Tartışma ve Öneriler

Sunulan bildirilerin sonrasında katılımcıların katkıları ile gerçekleştirilen müzakere ve tartışmalar sonucu aşağıdaki ortak önerilere ulaşılmıştır:

- Cami merkezli din hizmeti ezan okuma, namaz kıldırma, hutbe–vaaz okumadan ibaret görülmemelidir. Cami merkezli din hizmeti verenler camiye gelme, cami avlusundakilerle selamlaşp konuşma, namazdan sonra cemaatine dönüp onlarla göz ve söz temasına geçme ve cami dışındaki diğer davranışlarıyla bu hizmetini sürdürmeli, bütün bu alanlarda da din dilini iyi kullanmalıdır.
- Cami her kesimden insanımız için bir cazibe-ümit merkezi olmalıdır. Bunun için caminin estetik görünümü, fiziki şartları, temizliği, ses düzeni başta olmak üzere maddi ve manevî tedbirler alınmalıdır.
- Camilerimizde çocuk, kadın, genç ve yetişkinlerin ihtiyaç ve beklentilerine uygun mekânların oluşturulmalı ve onların gönül dünyalarına dokunan çok özel nitelikte sunumlar yapılmalıdır.
- Yarınlarda camide din hizmetlerini emanet edeceğimiz İlahiyat ve İmam Hatip Öğrencilerinin camilere çekilmesi ve onların müezzinlik-imamlık konularında uygulama yapabilmeleri için gerekenler yapılmalıdır.
- Cami vaazlarını dinleyenlerin sayısı arttırabilmek için, camideki dini söylemlerin başından sonuna dinlenilmesini sağlayıcı tedbirler alınmalıdır.

- Vaaz ve hutbeler, her seviyede çok farklı kesimlere yapılan ve sorumluluğu ağır sunumlardır. Bunun için bu hizmeti verenler iyi ve özel olarak yetiştirilmeli ve buna göre hazırlanmalıdır. Camideki din hizmetlerinde hedef kitlenin durumu göz önünde bulundurulmalıdır. Bu meyanda İlahiyat-Diyanet-İmam Hatip Liseleri işbirliği büyük önem arz etmektedir.
- Dinin doğru bir şekilde sunulabilmesi için doğru anlaşılması ve muhatapların anlayabileceği şekilde sunulması önemlidir. Bunun için din hizmeti verenler kendilerini yenilemeli, bilgi ve söylemlerini güncellemelidirler.
- Hayat dini İslam'ı sunarken onu yaşanılmaz yahut zor yaşanan bir hayat nizamı olarak anlaşılmasına meydan verilmemelidir.
- Din Dilinin belirlenmesinde Kur'ân'ın dili, üslubu, iniş süreci belirleyici olmalıdır. Bu meyanda kendisini *hak/ciddi/en güzel söz* olarak tanımlayan Kur'ân, söylenmesi gereken sözün *kavl-i marûf, belîğ, kerîm, leyyin, meysûr* olmasını özellikle belirtir. Bunun için din dili sahîh bilgiye dayanmalı, anlaşılır olmalı ve en güzel şekilde sunulmalıdır.
- Din dili, bütün özellik ve güzellikleriyle dini temsil etmelidir. Din dili birleştirici, kucaklayıcı, kuşatıcı, müjdeleyici ve seviyeli olmalıdır. Buyurgan, suçlayıcı, ayrıştırıcı, dışlayıcı, nefret ettirici, karamsarlığa düşürücü, aşırı bilgi ve iş yükleyici olmamalıdır. Dini sunumlarda lanet, beddua ve argo ifadelerden uzak durulmalıdır.

- Dini söylemi sunanlar zamanı, ses tonunu iyi kullanmalıdırlar. Hedef kitlenin sabrını zorlayan ve onları rahatsız eden söylemler terk edilmelidir.
- Din hizmeti verenler Peygamber makamının mensupları olduklarının bilincinde hesabî değil hasbî olmalıdırlar. Gönül diliyle gönüllere dokunmaya gayret etmelidirler. Dini temsil eden ve toplum tarafından izlenen kimseler olarak kendi hayatlarıyla en güzel örnekliği sunmalıdırlar.
- Camilerde alışlagelmiş Cuma vaazlarının dışında gönüllü kesimlerin katılabileceği *Tefsir-Hadis-Fıkıh Okumalarının* yapıldığı *camii dersleri* başlatılmalı, bu konuda ilahiyat-İmam Hatip hocalarından faydalanılmalıdır.
- Din hizmeti verilirken farklı yöntemler kullanılabilir. Burada önemli olan bu yöntemlerin yerli yerince kullanılabilmesidir.
- Hizmetlerde verimin artırılmasında takdir ve taltifin önemi görmezden gelinemez. Marifet iltifata tabidir. Bu itibarla müftülerimiz personelini, cami görevlilerimiz cemaatini sözlü-yazılı olarak takdir ve taltif etmekten ve birbirlerine karşılıklı dua etmekten geri durmamalıdır.

İKİNCİ ÇALIŞMA GRUBU

DİNİ METİNLERİN SUNUMUNDA DİN DİLİ

Tarih: 05 Mayıs 2018

Saat: 13:45 – 15: 30



- **BİLDİRİLER**
- **TARTIŞMA/ÖNERİLER**

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Cemal TOSUN

Ankara İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Bildiriler

Doç. Dr. Mehmet BAHÇEKAPILI

Din Öğretiminde Kullanılacak Dil

Dr. Öğr. Üyesi Sümeyra BİLECİK

Dini Metinlerin Sunumunda Din Dili (DKAB Ders Kitapları Örneği)

Raportörler

Arş. Gör. Samet YAĞCI

İKCU İslami İlimler Fakültesi

Arş. Gör. Oğuzkağan DEMİR

BAUN İlahiyat Fakültesi

Ali GÖKÇEN

Gömeç İlçe Müftülüğü

Tartışma ve Öneriler: Tüm Katılımcılar

Bildiriler



Din Öğretiminde Kullanılacak Dil

Doç. Dr. Mehmet BAHÇEKAPILI

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi

Giriş

Dil, insanların duygu ve düşüncelerini bir diğerine iletmelerinin ve onları etkilemenin en önemli aracıdır. Dil insanın bakışını, düşüncesini, hem kendini hem evreni kavrayışını şekillendiren unsurlardan biridir. Zira insan eşya ile ilişkisini büyük oranda dille yapılandırır. Varlığı keşfetme, anlama ve inşa etme bakımından insanın en çok ihtiyaç duyduğu araç dildir (Erkan, 2014 s.168). Dil, insanın kendisini çevreleyen dünyaya açılmasını sağlar ve onun çevreyle ilişki ve iletişim gerçekleştirmesine imkân tanır. Böylece insan, içinde yaşadığı toplumla buluşma fırsatı yakalar. Toplumun bilgi, değer ve yaşantı biçimlerinden etkilenirken, kendisi de ürettiği tüm maddi ve manevi yapılarla toplumun bu özelliklerine katkı sağlar.

Her şeyin bir dili vardır. Matematğin, Kimyanın, tarihin vb. her disiplinin bir dili vardır ve olayları kendi metodik çerçevesinde ve kendi dili ile açıklamaya çalışır. Dolayısıyla dinin de bir dili vardır. Bu realite bizim “din dili” kavramıyla yüzleşmemizi sağlar. Din dili kavramının mahiyeti, kapsamı ve kavramla ne kastedildiğine dair pek çok çalışma ve tartışmalar bulunmaktadır (Cebeci, 2003, s.223). Din dili" kavramı, dilin mahiyeti ve işlevi hakkında din felsefesi sahasında son yüzyılda cereyan eden tartışmalar esnasında ortaya çıkmış bir kavramdır (Yıldırım, s.9). Felsefi bağlamda din dili kısaca “Tanrı hakkında konuşmak” olarak ifade edilir (Tokat, 2009, s. 76; Soskice, 2017, s.366). Buna göre din dilinin konusunu büyük ölçüde Tanrı’nın varlığı, mahiyeti, Tanrı-insan ve Tanrı-tabiat ilişkisi ile ilgili teolojik ifadeler oluşturur. Zira din dili ile ilgili felsefi açıdan ortaya çıkan en önemli problem bu tür teolojik ifadeler konusunda olmaktadır (Koç, 2012, s.21).

Günümüzde dinin insan yaşamına olan etkisi her geçen gün tartışılmaktadır. Özellikle sanayi devriminden bugüne sekülerleşmenin etkileri, din ile insan arasındaki bağı koparmakta, her ikisi birbirinden uzaklaşmaktadır. 20. Yüzyılın ilk yarısında iki dünya savaşının geride bıraktığı yıkım sonrası Batıda ve ülkemizde görülen “dinin geri dönüşü”, din ile insanın ortak noktada buluşmasını sağlarken, özellikle dinin insan yaşamını daha anlamlı bir hale dönüştürme çabası pek çok eğitsel faaliyetle

de desteklenmektedir (Bahçekapılı, 2012). Geline süreçte bu katkıyı arttırma adına bazı temel problemlere cevaplar aranmaktadır. Din ve değerler, çağın manevi, ahlaki, toplumsal sorunlarını çözücü bir karakter taşımakta mıdır? Dini ve değerler çağın insanının zihin kodlarıyla uyuşmakta mıdır? Dinin ortaya koyduğu hayatı anlamlı kılma çabası için kullandığı dil çağın insanına bir şeyler söylemekte midir? (Çağrı, 2018) gibi sorular cevabı aranan sorulardan bir kaçıdır. İşte biz bu bildiride, din dili konusuna felsefi tartışmalara ve felsefe içinde konu hakkında geliştirilmiş yaklaşımlara girmeden, daha çok pedagojik ve iletişimin temel unsurları açısından ve aynı zamanda sosyol-kültürel bağlamda din öğretiminde -dini metinlerin sunumu ve dini bilginin hedef kitleye aktarımında- nasıl bir dil kullanılması gerektiği ve nelere dikkat edilmesi gerektiğini açıklamaya çalışacağız. Çalışmada ilk olarak, dil, din dili ve dini metinler kavramlarının neliği üzerinde durulacak, ardından iletişimin temel unsurları bağlamında din öğretiminde kullanılacak dilin özellikleri, dini kavramların öğretiminde nasıl bir din dili oluşturulabileceği ve son olarak sosyo-kültürel bağlamın din dili üzerindeki etkisi incelenecektir.

Dil, Din Dili: Din Söylemle Bireye Ulaşma ve Bireyde Davranış Geliştirme

Dil, farklı işaret sistemlerinin oluşturduğu sistemli bir dizge ve insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta. Belirli işaret dizgelerini bünyesinde bulunduran dil olmadan iletişim de olmaz. Çünkü dil olmadan ne dış dünya algılanıp kavramlara, simgelere ve sembollere dönüştürülebilir ne de bu kavram, simge ve semboller düşünce kalıbına sokularak başkalarına aktarılabilir. Bu yüzden dış dünyaya ait düşüncelerin dilsel kalıplara dönüştürülmesi gerekmektedir (Yalçın ve Şengül, s.751).

Dil, insanın dünyaya açılan penceresidir. Bütün varlıkların insan âlemindeki yansımaları ve varoluşları dil sayesinde. Dil sayesinde içerisinde yaşanan gerçek dünyadaki somut ve soyut özellikler taşıyan bütün varlıklar insanların kullanım alanına girer ve bu alan, insanlara gerçek dünyanın yanında bir de sembolik bir dünya sunar. Bu yönüyle dil insanın evreni algıladığı büyü bir dünyadır. Weisgerber'in (1949) "dil, dünyayı

söze dönüştürme olayıdır ve insanlar bir ‘dil ara dünya’sında yaşamaktadırlar. Dilin anlattığı gerçek de ancak insan zihninin süzgecinden geçmiş gerçektir” ifadesi dilin bu boyutunu çok güzel bir şekilde yansıtmaktadır (Yalçın ve Şengül, s. 753).

İnsanın duygu ve düşüncelerini ifade edebilmesi dil ile gerçekleşmektedir. Bu dil, sözlü olabileceği gibi, sözlü olmayan beden dili, mimik, jestler biçiminde de olabilmektedir (Uzuntaş, 2013, s.16). Dil, insan yaşamındaki ilişkilerin yürütülmesi için gerekli iletişimi sağlamada ve insanın kendini ve amaçlarını gerçekleştirmede kullandığı araçtır. Dil kullanımıyla düşünce, inanç, duygu ve bilinç biçimi ifade edilirken, aynı zamanda düşünce, inanç, duygu ve bilinç etkilenir ve biçimlendirilir (Erdoğan, 2011, s.201).

Dil ile insan; düşüncesini yaşam koşullarına yansıtarak yaşamı ve yaşamını anlar ve anlamlandırır; maddi dünyası hakkında kendi düşüncelerini, duygularını ve inançlarını oluşturur; iletişimsel eylemleriyle, kendini ve yaşamı diğerine anlatır; dili amaç gerçekleştirme ve diğer insanları kontrol etme aracı olarak kullanır; dil ile amacına ve çıkarına uygun anlatılar yapar ve bu anlatılarla dünyayı, ilişkileri, insan gerçeğini, özlüce amacıyla ilişkili her şeyde gerçekler hakkında “bilmeler” oluşturur. Kısacası dil ile maddi ve manevi dünyamızı, düşünsel, duygusal ve inançsal dünyamızı inşa ederiz (Erdoğan, 2011, s.202). Dil ile düşünce arasındaki ayrılmaz ilişkiye dikkat çeken ve dilin, düşünce gelişiminin temel ögesi olarak gören Vygotsky (1998) de “düşüncenin sözcüklerle yalnızca dile getirilmekle kalmayıp onlar aracılığıyla varlık kazandığını, her düşüncenin dille birlikte devinip, büyüüp geliştiğini, bir işlevi yerine getirdiğini, bir sorunu çözdüğünü belirterek dil ve düşünce arasındaki güçlü ilişkiyi vurgulamaktadır.

Din dili ise dini esas ve öğretilerin iletişime konu edilmesidir. Birey ve toplumun dini alanının, dinin temel değerlerini kullanarak örünmesi ve inşa edilmesidir. Dini söylemin kendisi ve iletişimde kullanılan mesajdır. Bu mesajın kökeni ilahidir ancak anlama çabası insani bir eylemdir. Bu sebeple vahiy olarak adlandırdığımız “mesaj (Allah’tan insana)” ilk din dilidir, lakin

onun insan tarafından anlaşılması sürecinde geliştirilen tüm “açıklamalar” (insandan insana) da din dilidir.

Din dili bir iletişim biçimidir. İletişim en basit manada “duygu, düşünce ya da bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla aktarılmasıdır” (Türkçe Sözlük, 1983, s.573). Bir başka ifade ile iletişim, “bir ortamdan yararlanarak bilgi gönderme sürecidir (Rigel, 2000, s. 145; akt. Gönenç, s. 90). Dolayısıyla din dili kullanılarak yapılan iletişimde, dinin temel söylemleri temel alınarak hedef kitleye ulaşma ve hedef kitlede aktarılan bilgi ile bir etkileşim ve değişim hedeflenir. Buna göre din dilinin, “iletişimde dini yönden bağlanma ve dini tutuma yönelme bilincini uyandırmak ve dini eyleme dair taahhüt ve kararlılığa neden olacak kavrayışı sağlamak” (Cebeci, 2003, s.201)) olmak üzere iki temel amacının bulunduğu gözükmemektedir.

Başta felsefe olmak üzere farklı disiplinler tarafından ortaya konan tüm görüş ve tartışmalar bir tarafa bırakılırsa, “din dilinin müminlerin dini anlayışlarını yöneten, hayatlarına yön veren, onların temel bakış açısını ve tutumlarını ortaya koyan bir dil olduğunu” (Cebeci, s.227) söylemek yanlış olmayacaktır. Bir başka ifadeyle inanan açısından din dili, inandığı değerlerin sözlü ya da sözsüz yöntemlerle kendisine rehberlik etmesidir. Bireyin dinden gelen ve bireyi dönüştürmeyi hedefleyen bilgilerin din aracılığı ile aktarılmasıdır. Bu aktarım nihai olarak bireyde bilgi, düşünce, tutum ve davranış oluşturmaya/geliştirmesine katkı sağlayacaktır.

Bir Din Din Dili Aracı Olarak Dini Metinler

“Din dili” ifadesi en geniş anlamıyla bütün teolojik konuşmaları içine almakla birlikte, daha dar anlamıyla kutsal metinlerin dili kastedilmektedir. Teolojik konuşmalar ve kutsal metinler Tanrı’nın zatı, sıfat ve fiilleri; âlemin yaratılması ve sonuna dair ifadeler; ölüm ötesi hayat; peygamberlerin mucizeleri; melek, cin ve şeytan adıyla yer verilen metafizik varlıklar; geçmişe ait birtakım kıssalar ve meseller; dini emirler, yasaklar ve diğer ilkeler gibi konuları içermektedir (Tokat, 2009, s.76).

İslami perspektifte yukarıda yer alan tüm konular Kur'an ve sünnet çerçevesinde şekillenir ve belirlenir. Fakat hedef kitleye ulaşmada, onda dini bir bilinç oluşturma ve nihai olarak davranış değişikliği gerçekleştirmek için kullanılan din dilinin kapsamı sadece Kur'an ve hadislerle sınırlı değildir. Kur'an ve Hz. Peygamberin hadisleri yanında 14 asır boyunca tefsir, kelim, tasavvuf, fıkıh gibi farklı disiplinlerdeki dilin de din dilinin içeriğini oluşturduğunu ifade etmek gerekir. Ancak yüce Allah'ın insanla kurduğu iletişimin ana kaynağı olan Kur'an ve onun hayata yansıma biçimini teşkil eden ve Hz. Peygamber'in şahsiyetinde vücut bulan sünnetin ve onun dille çözümlenmesi olan hadisler, din dilinin ana yapısını oluşturduğunu söylememiz gerekir. Zira her inanan, yaşamını anlamlı kılmak ve yaratıcı ile olan bağını devam ettirmek için en temelde Kur'an'ı ve onun hayata aktarımı olan sünneti anlamaya ihtiyaç duyar. Bu ihtiyaç ise yukarıda adı geçen disiplinler başta olmak üzere pek çok İslami ilimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Geçmişten günümüze hatta bugün dahi insan hayatını daha anlamlı kılmak adına Kur'an ve sünneti anlama adına yazılan birçok dini metnin, hedef kitleyi ne şekilde ve ölçüde etkilediği tartışılması gereken bir husustur. Dünün dili ile oluşturulan dini metinler, din öğretiminin de ana kaynağını oluşturmaktadır. Yani din öğretiminde bireyde gerçekleştirilmek istenen davranış değişiklikleri, mevcut dini metinler kullanılarak oluşturulmakta, neticede bu oluşturulanlar da yeni dini metinler ve din dilinin bugünkü araçları olmaktadır. Ancak metinlerde kullanılan din dilinin pedagojik açıdan günümüzün hedef kitlesini yeterince etkilemediği düşünülmektedir. Din dilinin aktarımında/sunumunda karşılaşılan bir takım sorunlar ise bizi yöntem meselesiyle yüz yüze getirmektedir. İster yazılı isterse de sözlü aktarım/sunum olsun, bunların hedef kitlenin öğrenme stillerine ve konunun mahiyetine uygun olarak kullanılması son derece önemli bir husustur. Bu husus ise din dili ile iletişimin temel unsurları arasındaki ilişkiyi incelememizi gerekli kılmaktadır.

İletişimin Unsurları Bağlamında Din Öğretiminde Din Dili

İletişimin bir takım unsurları bulunmaktadır. Bunlar iletişimde olduğu kadar din dilinin kullanımında da bilinmesi ve dikkat edilmesi gereken unsurlardır. Bunların ilki, kaynaktır. Kaynak, iletişimi gerçekleştiren bir insan olabileceği gibi, hedef kitleye bilgi sunan her hangi bir materyal de olabilir. Bu bağlamda dini materyaller, dini metinler vb.leri birer kaynaktır, okuyan da alıcıdır (Köylü, 2011, s.31).

İletişimi başlatan (kaynak) kişinin kendisini tanıması ve kendisine karşı özgüveninin sağlam olması gerekmektedir. Kişinin pek çok davranışının altında kendisini değerlendirme şekli, yani benlik tasarımı yatmaktadır. Kişinin dini açıdan kendisini nasıl gördüğü (dindar veya dine karşı ilgisiz vb.) onun söylemlerini ve davranışlarını etkileyecektir. Bir bakıma kişiler, kendi beklentilerini onaylayacak tarzda bir dil geliştirecek ve eylemde bulunacaklardır (Köylü, 2011, ss.47-49). Kaynağın dini materyaller ve dini metinler olduğu durumda da, bunların Kur'an ve sünnette yer alan dinin temel ilke ve değerleri ile örtüşmesi, doğru ve güvenilir bilgiyi içermesi ve aktarılan her türlü bilginin hedef kitlenin niteliklerine uygun bir şekilde hazırlanması gerekmektedir.

Kişinin iletişimi başarılı bir şekilde gerçekleştirebilmesi için yani duygu ve düşüncüyü anlatabilmek ve anlatılanı anlayabilmek amacıyla etkili iletişim becerisine sahip olması son derece önemlidir. Etkili iletişim becerisi, her bireyin özel hayatında ve öğrenim sürecinde olduğu gibi meslek hayatında da kendini ifade edebilmek, anlatabilmek, karşısındakini anlayabilmek, çatışmaları önleyebilmek ya da yönetebilmek, çıkan problemleri çözebilmek kısacası kendisiyle ve sosyal çevresiyle anlaşabilmesi için ihtiyaç duyduğu temel beceridir (Lahningar, 1999; akt. Uzuntaş, 2013, s.12).

İletişimin ikinci önemli unsuru alıcıdır. Alıcı bir başka ifade ile hedef kitle, dinleyiciler olabileceği gibi okuyucu da olabilir (Köylü, 2011, s.34). Nitelikli bir din dilinin geliştirilebilmesinde kişinin kendisini tanımasının

yanında hedef kitleyi (alıcı) de tanması son derece önemli bir husustur. Hedef kitle, din dili aracılığıyla ulaşılmak istenen, bilgi, düşünce, tutum ve davranış açısından değişime açık olandır. Kişinin, hedef kitlenin özelliklerini bilmeksizin bilgi aktarımında bulunması pedagojik açıdan son derece tehlikeli bir durumdur. Ayrıca iletişimden beklenen faydanın sağlanması için konuşma/dini metin vb.lerin dinleyici/okuyucu (hedef kitle) merkezli olmasına dikkat edilmelidir.

Buna göre sağlıklı bir din dilinin kurulabilmesi için hedef kitlenin yaş ve cinsiyet olmak üzere demografik özelliklerinin bilinmesi, sosyal ve fiziki özelliklerini incelenmesi, dinleyicinin ihtiyaç ve beklentilerinin iyi bir şekilde öğrenilmesi gerekmektedir (Köylü, ss.67-74). Bu tür bir çaba, etkili iletişim becerisinin de önemli bir unsurudur. Zira konuşmacı, konuşurken karşısındakine (alıcı) göre konuşma biçimini ayarlarken, alıcının (dinleyici/hedef kitle) kim olduğu, onunla olan ilişkisinin türü, statü farkı, yakınlık derecesi, roller gibi birçok faktör (Holly, 2001; Uzuntaş, 2013, s.15) de bu iletişimi doğrudan etkiler.

Yukarıda yer demografik özellikler sadece sözel iletişimde değil, aynı zamanda yazılı iletişim açısından da önemlidir. Dini metinlerin yazımında yer alan bilgiler doğru ve güvenilir olabilir, fakat bunlar hedef kitlenin bilişsel, duyuşsal, psikomotor, duygusal ve sosyal gelişimine uygun bir şekilde tasarlanmamışsa, öğretimden beklenen hedeflere ulaşmak mümkün olmayabilir. Örneğin çocuklar, gençler ve yetişkinler için bilginin değeri ve ihtiyaç düzeyi birbirinden farklılaşmaktadır. Yetişkinler, öğrenecekleri bilgilerin ihtiyaçlarına cevap vermesini istedikleri için, öğrenecekleri bilgilerin hemen uygulanabilir olmasını isterler. Çocukların okulda öğrendikleri bilgiler, genellikle hayatlarının ileri yıllarında kullanacakları bilgilerdir. Bu bilgiler çocukların hayat olaylarına hemen aktarabilecekleri bilgiler değildir. Çocukluk döneminde öğrenilenlerin çoğu, çocukları yetişkinlik hayatına hazırlayacak bilgilerdir. Yetişkinler için eğitimin en önemli işlevlerinden birisi; bireyi hayata hazırlamaktan çok, hayatın kendisi olmasıdır. Yetişkin öğrenciler, “Öğrenilen bilgiyi nasıl kullanabilirim?”

temel sorusunu sürekli olarak kendilerine sorarlar. Yetişkinler özümsemesi; mevcut ihtiyaçlar ve bilginin faydalı olup olmaması ile ilgilidir (Kılavuz, 2010, s.133). Dolayısıyla dini bilginin aktarımında konunun mahiyeti, içeriği, veriliş şekli, teorik ve pratik boyutu kişilerin gelişim dönemleri açısından değişmektedir. Tüm bu değişimlerin yanında bunların izahı konusunda da kullanılacak sözlü ya da yazılı dilin de benzer şekilde farklılaşması bir zorunluluktur. Çocuklar ile yetişkinlerin dil gelişiminde görülen bariz farklılıklar, kelime ve kavram dağarcığı gibi değişkenler, kullanılacak dili doğrudan etkileyecektir. Kazanılması beklenen hedef davranışlar genel mahiyette (kazanımların boyutu değişecektir) aynı olmakla birlikte, her iki gruba mevcut içeriğin veriliş şekli (yöntemi) değişecektir. Hem içeriğin kapsamı, hem beklenen davranışın boyutu hem de yöntemsel açıdan kullanılacak dil birbirinden farklılaşacaktır.

İletişimin bir diğer önemli unsuru da mesajdır. Mesaj, karşı tarafa aktarılmak istenen anlam ve ifadelerdir (Köylü, 2011, s.31). Bir olay ve konu hakkında iletilmek istenen duygu, inanç, fikir ve kanaatlerin her biri mesajdır. İletilmek istenen mesajın, alıcının anlayabileceği düzeyde, yoğunlukta ve genişlikte olması ön koşuldur. Yukarıda kaynak ve alıcının sahip olması özelliklerle paralel olarak mesaj düzenlenirken alıcının bilgi birikimini, kültürel durumunun, anlama ve kavrama kapasitesinin, algı organlarının sağlık derecesinin göz önünde bulundurulması önemli ve gereklidir (Cebeci, 2003, s.35).

Hem alıcı (hedef kitle) hem de mesajın özelliklerinin bilinmesinin önemini dini metinlerde sıklıkla yer alan ayetlerin seçiminde görebiliriz. Dini metinler oluşturulurken bunların içinde yer alan ayetlerin dil ve üslup açısından doğru tercüme edilmesi yeterli değildir. Bir ayet, öğrencilerin dil ve kavram gelişimine uygun bir şekilde ifade ederek kullanmak önemlidir. Ancak bu durum, öğrencilerin ayet ve hadislerle kazanmaları istenen mesaja ulaşmaları için yeterli olmayabilir. Dil ve üslup kadar, mesajın çocukların anlam dünyasında bir yerinin olması da gerekir. *“Eğer indirdiğimiz (Kur’ân’la) ilgili herhangi bir şüpheniz varsa, siz de onun gibi bir sure*

oluşturun (da görelim). Hatta eğer iddianızda tutarlı iseniz Allah'tan başka bütün destekçilerinizi de çağırın.” (Bakara 2:23) ayeti, 4. sınıflarda “Son İlahi Kitap Kur’ân-ı Kerim” konusu izah edilirken kullanılan bir ayettir (MEB, 2011). Ayet dil ve üslup açısından doğru bir şekilde tercüme edilmiştir. Tercümede yer alan kelimeler, çocukların bildiği, kullandığı kelimelerdir. Peki ayetin doğru bir şekilde tercüme edilmesi 9-10 yaşındaki bir öğrencinin konuyu anlaması açısından uygun ve yeterli midir? Elbette ki, hayır! Bir İmam Hatip veya İlahiyat öğrencisi için, Kur’ân’ın önemli bir icaz yöntemi olarak öğretilen bu ayet, 9-10 yaşındaki öğrencinin zihinsel dünyasında çok büyük çağrışımlara yol açmayacaktır. Yaşı itibariyle Kur’ân hakkında herhangi bir şüphesi olmayan bir çocuğa bu ayeti okuyarak, bir de benzeri bir ayet oluşturmasını istemek pedagojik açıdan anlamsız olur. Bu da göstermektedir ki, bir ayetin öğrencinin dil ve kavram gelişimi için uygun tercüme edilmesi, o ayetin öğrenci tarafından tam olarak anlaşılmasını sağlamamaktadır.

Bu nokta da Özbek’in (2004, 31) dile getirdiği “din ve ahlak olarak öğrencilere neyi öğretip neyi öğretmeyeceğimizi, nasıl ve niçin öğrettiğimizi iyi bilmek zorundayız” savının bu problemlerin çözümünde oldukça önemli olduğu kanaatindeyiz. Öğrettiğimiz konuda kullandığımız ayetler veya benzeri açıklamalar, dil ve kavram açısından öğrenciye uygun olabilir, ancak önemli olan temel olgu, **öğrettiğiniz bu konunun öğrencinin zihin dünyası ve gerçek yaşamı için ne kadar anlamlı olduğu ve gerçekten onun için gerekli olup olmadığıdır.** Öğrenci açısından değerlendirecek olursak, hem zihin dünyasına çokta hitap etmeyen hem de ruhi gelişimine çok katkı sağlamayan ayetler, beraberinde gelen üslup hatalarıyla birlikte, öğrencilerin **ayeti ve konuyu anlamaksızın ezberlemesine** neden olmakta, bu da öğrenilen konunun tam anlamıyla **öğrenci tarafından içselleştirilememesine** neden olmaktadır (Bahçekapılı, 438).

İletişimin bir başka unsuru da kanaldır. Kanal, mesajın kendisiyle nakledildiği/aktarıldığı/sunulduğu vasıta ve araçlardır (Köylü, 2011, s.33). İletişim amacı doğrultusunda belirlenen iletiyi gönderenden alıcıya taşıyan

sözler, jest ve mimikler, dokunuşlar, resimler, grafikler vb. araçlar kanaldır. İletişim araçları olmaksızın iletişimi gerçekleştirmek mümkün değildir. Dini metinlerle hedef kitleye daha sağlıklı ve etkili bir şekilde ulaşabilmek için mesajın yazı, resim, fotoğraf, karikatür, şekil ve grafik vb. temsili araçların dikkatli ve yerinde kullanılmasına önem gösterilmesi gerekir. Doğru kanalların seçilememesi, hedef kitlenin algılama boyutunu, ilgi ve motivasyonunu olumsuz etkileyebilir. Bu bağlamda dini metinler ve bunların yer aldığı farklı materyallerin tasarımı mesajın hedef kitleye ulaştırılmasında ve beklenen hedeflere varılmasında önemli bir role sahip olduğu söyleyebiliriz.

Bugün Batı'daki İnciller incelediğinde, okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim öğrencileri için ayrı ayrı İncillerin hazırlandığını ve bunların içerik ve şekil açısından pek çok önemli unsuru içerdiği görülür. Örneğin kız çocukları için hazırlanan İncillerin renklerinin pembe, erkek çocuklar için hazırlananların ise mavi oluşu bu özelliklerden sadece biridir. Yine çocuklar için hazırlanan İncillerde resimlerin daha fazla yer aldığı, resimlerin çocukların ilgisini ve beğenisini çekecek şekilde çizildiği görülür. Bunun yanında daha çok kıssalardan oluşan çocuk İncillerinin kısa ve özlü bir biçimde kaleme alındığı ve kıssaların tematik olarak sunulduğu görülür. Çocuklara kazandırılmak istenen ahlaki davranışların temalara dönüştürülmesi ve her kıssanın bir temaya karşılık gelecek şekilde hazırlanması çocukların öğrenmelerini kolaylaştırmakta ve onların ilgilerini canlı tutmaktadır. Temaların ahlaki kazanımlara karşılık gelmesi yanında bunların seçilmesi de Hristiyanlığın öncelediği değerlere göre değil, çocukların bulundukları yaşta kazanması gereken değerlere göre olmaktadır. Bir başka ifade ile bir çocuğun hangi yaşta hangi değeri kazanması uygunsa, temalar bu değerlere göre belirlenmektedir. Temaların bu şekilde hazırlanması, çocukların sağlıklı bir kişilik geliştirmeleri için son derece önemli ve yerinde bir yöntemdir. Bizlerin de çocuk ve gençlerin farklı gelişim özelliklerini dikkate alarak dini materyalleri hazırlamamız gerektiğini söylememiz yanlış olmayacaktır. Batı'da İnciller, farklı öğretim düzeyine ve hatta cinsiyetlerine göre sınıflandırılırken, bizim okulöncesi (3

ile 5 yaşı), ilköğretim (6-14 yaşı) ve ortaöğretim (14-18 yaşı) de aynı tercümeleri kullanmamız veya alıntılmalarda bulunmamızın ne ölçüde isabetli olduğunu irdelememiz gerekmektedir. Farklı duygulara, hayatlara ve hedeflere sahip bireylere aynı dille hitap etmenin, onlara ulaşmanın doğru olup olmadığını sorgulamamız artık kaçınılmazdır.

Buna ilaveten Kur'an'ın tamamının ilk ve ortaokul dönemindeki çocuklara öğretilmeye çalışılmasının ya da çocuklar için hazırlanan/hazırlanacak Kur'an meallerinde baştan sona yapılacak tercüme faaliyetlerinin bu yaşlardaki çocukların gelişimlerine ne kadar etki edeceği de tartışmalıdır. Zira 10 yaşındaki bir öğrencinin, Bakara süresinin tamamını okuması durumunda, bu sureden çıkaracağı mesaj ve hayatına aktarabileceği tutum ve davranışlar oldukça azdır. Dolayısıyla Kur'an'ın baştan sona tercümesi yapılmak yerine, öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal gelişim alanlarına; öğrencinin yaşına veya öğretim kademesine/düzeyine göre temaların belirlenerek, bu temalardan oluşan Kur'an tercümelerinin ve meallerinin hazırlanması daha isabetli ve etkili olacaktır diye düşünüyoruz.

Dini Kavramlarda Kullanılan Din Dili

Kavramlar, dünyamızla başa çıkmamızda çok önemli bir yere sahiptir ve özellikle öğrenmenin önemli bir parçasıdır. Kavramlar; nesne, olay ya da fikirleri sınıflandırmamıza ve onları basitleştirmemize ve böylelikle bizi çevreleyen çeşitliliklerle başa çıkmamıza yardımcı olmaktadır (Çeliköz, 1998, s.69). Kavramlar, birbiriyle ilişkilendirilebilen nesne veya olayları zihinsel grup veya kategorilere ayırma yoludur. Kavramlar düşüncelerin merkezinde yer alır ve bazı kuramcılar, kavramları “düşüncenin en küçük yapı taşları veya birimleri” olarak düşünürler (Ormrod, 2006; Baysen vd. 2012, s.108).

Kavramlar insanların öğrendiklerini sınıflandırmalarını ve organize etmelerini sağlar. Çocuklar kavramları birebir eşleme, sayı sayma, sınıflandırma ve ölçme gibi çeşitli şekillerde yapılandırdıkları ve kullandıkları gözlenebilir (Koray Cansüngü ve Bal, 2002, s.83). Birey doğduğu anda kavram öğrenmeye başlar ve yaşamı boyunca buna devam eder (Acat, 2003, s.171). Böylece bireyler çocukluk döneminden başlayarak

düşüncenin birimleri olan kavramları ve onların adları olan sözcükleri öğrenirler (Anıl, 2003, s.48; akt. Baysarı, 2007, s.23).

Din dili söz konusu olduğunda kavramlar, özellikle de dini kavramlar önemli bir yere sahiptir. Zira din öğretiminde, öğrencilerden kazanması beklenen hedeflerin içinde pek çok dini kavram bulunmaktadır. Öğrenciler, kendilerine sunulan pek çok kavramı, mahiyetini anlamadan ezberleme yoluna gitmekte, bu ise öğrenilen bilginin gerçek anlamda davranışa dönüşmesini engellemektedir. Bu durumda dini kavramların öğretiminde nasıl bir dilin kullanılması gerektiği hususu bir yöntem sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sözlü ya da yazılı olsun hedef kitlenin algısını ve öğrenmesini zorlayan temel konu alanlarından biri dini kavramlardır. Özellikle 5-10 yaş arasında yer alan çocuklar, dini kavramları öğrenirken zorluklar çekmektedir. Somut düşünce döneminde olan bu çocukların soyut olan kavramları anlamaları kolay değildir, ancak imkânsız da değildir. Kavram öğreniminde *süreç* önemli bir faktördür. Nitekim çocuk açısından öğrenilen her kavram, o an için anlamlı görülme de zaman içerisinde öğrencinin söz konusu kavramla ilgili oluşturduğu anlam dünyası, o kavramın yüklendiği çeşitli anlamlar, bir bütün olarak öğrenci zihninde gelişecektir. Örneğin Allah kavramı, salt kavram olarak üç yaşındaki bir çocuk için fazla anlam ifade etmeyebilir. Ancak çocuk sürekli “Allah kavramı” ile ilgili olarak yeni boyutlar kazanarak –başlangıçta ona dua edildiğini, namaz kıldığını görürken, zaman içerisinde, -Allah’ın gördüğü, işittiği, güçlü olduğu- gibi özellikleri duyarak Allah lafzını, içinde barındırdığı diğer kavram ve anlamlarla bütünleştirmeye başlar ve netice olarak çocukta “Allah” bilinci gelişmiş olur.

Bununla birlikte dini kavramların öğretiminde geleneksel kavram öğretimi yöntemlerinin terkedilmesi son derece önemlidir. Kavramın sözcük olarak verilmesi, tanımının yapılması, kavram kapsamına giren örneklerin verilmesi, kavram kapsamına girmeyen örneklerin verilmesi, kavramın farklılıklarının ortaya konması gibi geleneksel yöntemler özellikle

çocukların öğrenmelerini güçleştirmektedir (Clark, 1999; akt. Bayarı, s. 27). Bunlar yerine kavram öğretiminde çocukların dil ve kavram gelişimlerine dikkat etmek, kavramları örneklerle somutlaştırmak ve çeşitli grafik ve şekillerden yararlanmak son derece önemlidir. Özellikle kavram öğretimindeki yeni yaklaşımlarda öğrencinin, kavramı en iyi anlatan örneklerden hareketle bir genellemeye ulaşması sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu yöntem de öğrencinin kavrama dâhil birçok örneği incelemesi, tanımlayıcı nitelikleri bulması ve genellemeye gitmesi sağlanmaktadır. Bunun içinde anlam çözümleme tabloları, kavram ağları, kavram haritaları ve kavram karikatürler kullanılmaktadır (Bayarı, s.29). Örneğin ister çocuk isterse gençler için hazırlanan dini materyallerde Allah'ın sıfatları anlatılırken parça parça anlatma/sunma ile birlikte aşağıda yer alan şekil 1'deki gibi dini kavram haritasından yararlanmak faydalı olabilir.

Şekil 1: Allah kavramının içine giren dini kavram haritası



Sosyo-Kültürel Yapı ve Din Dili

Dil, kültürün içinde şekillenir. Sosyo-kültürel çevre, insanların kullandıkları dili oluşturur ve şekillendirir. Kur'an ve sünnet bağlamında gelişen dini kavramlar da, ortaya çıktıkları toplumların sosyo-kültürel bağlamından etkilenmiştir. Sosyo-kültürel çevreyi tanımak, kavramların bu çevre içinde ne şekilde evrildiğini bilmek ve ne gibi yeni anlamlar yüklediklerini incelemek kavramların mahiyetini anlama ve onlarla kurulmak istenen anlam dünyasını anlamak için bizlere yardımcı olacaktır. İzutsu'nun (2013) da ifade ettiği gibi bir kelime, ancak o kelimenin kullanıldığı şartlara bakılarak tanımlanabilir. Belirli bir olayı anlatmak ve doğru kelimeyi seçmek için, çevrenin hangi özelliklerini ihtiva ettiğini bilmek gerekir. Ancak bu şekilde bir yaklaşım, eldeki bir kelimenin doğru anlamına ulaşmamıza yardımcı olabilir. Kur'an, yeni bir söylemle yola çıkarken, hayatın içinde canlı ve somut kelimelerle, o toplumun yakından bildiği, tanıdığı kelimeler üzerinde yeni kavramlar ve anlamlar inşa etmiştir. Mümin, kâfir, müsrif, fasık, zalim, birr, fesad, maruf ve münker, hasene ve sevee, tayyib ve habis gibi pek çok kavram, İslam'ın doğduğu topraklarda konuşulan sıradan kelimeler üzerine inşa edilen yepyeni kavramlardır. Ancak başlangıçta sıradan anlamalara sahip olan bu kelimeler yeni dönemde İslam'ın üzerine bina edildiği dini ve ahlaki kavramları olmuştur.

Dini kavramlar nasıl ki İslam öncesi anlamlarından İslam ile birlikte yeni anlamlara bürünmüşlerse, bu kavramlar Kur'an vahyinin tamamlanmasından günümüze kadar geçen süreç içerisinde de yeni anlamlar yüklenmiş ve halihazırda bu değişim ve gelişim süreci devam etmektedir. Ayrıca kavramların doğduğu ortamın dışında, farklı coğrafyalarda da yeni anlamlar kazanması da son derece tabi bir durumdur. Din, bir toplumun örf ve adetlerini, giyim tarzını, sanat anlayışını, bireylerin yakın ve uzak çevreleri ile olan ilişkisini, yeme-içme tarzını ve konuşulan dili etkilemektedir. Ancak din kadar toplumun mevcut kültürü de dinin bu

alanlardaki söylemine bir takım yeni unsurlar katabilmekte, olumlu yada olumsuz eklemeler (bidat) yapabilmektedir. Yani etkileşim ve değişim her iki taraftan da olabilmektedir. Dolayısıyla dini ve ahlaki kavramların öğretiminde, bu kavramların bugüne kadar taşıdığı anlamları bilmek kadar, bu kavramların kullanılacağı yeni sosyo-kültürel çevreyi bilmek ve bu çevredeki birikimi kullanarak kavramları açıklamaya çalışmak din öğretimi açısından uygun ve yerinde bir yöntem olacaktır.

Nitekim Kur'an'ın dini ve ahlaki kavramların inşasında sosyo-kültürel ortamı dikkate aldığı gibi, insanın dini tutum, tavır ve davranışlarını betimlerken de benzer bir yönteme başvurduğu görülür. Bu kullanım biçimi, Kur'an'da eşsiz bir anlatım sanatının varolmasını sağlamıştır. Genellikle metaforik bir dilin kullandığı bu durumlarda, bireyler Kur'an'ın kendileri hakkındaki tanımlarına aşına olmuşlardır. Örneğin te-ca-re fiilinden türeyen et-ticareh ve satın almak anlamına gelen “iştera” fiili zaman zaman sözcük anlamlarının dışında, Allah'ın ve Kur'an'ın insanlara sunduğu hidayeti değil de, bunun tam zıttı olan delaleti tercih eden kimselerin gösterdikleri tutumu göstermek için kullanılmıştır. Hem Mekke hem de Medine halkı, ticaret konusunda mahir kimselerdi. Dünyaya tapınma arzuları, mal ve mülk edinme konusundaki bitmez bilmeyen tavırlarını onların yüzüne vurmak amacıyla¹, yüce Allah, Kur'an'da onların delaleti hidayet yerine “tercih etme” eylemlerini çok iyi bildikleri “ticaret ve satın alma” kelimeleriyle açıklamıştır. “Ey iman edenler! Sizi acı bir azaptan kurtaracak *ticareti* size göstereyim mi?” (Tevbe, 9:111) ayetinde geçen ticaret kelimesi bu bağlamda örnek verilebilir. Yine Kur'an'da inkâra saplananların durumu “İşte onlar o kimselerdir ki, hidayet karşılığında sapıklığı satın aldılar da, ticaretleri kâr etmedi, doğru yolu da bulamadılar” (Bakara 2:16) şeklinde betimlenirken, inananların durumu da ““Allah, karşılığında cennet vaad ederek müminlerin canlarını ve mallarını satın almıştır” şeklinde

¹ Bkz: “Onlar bir *ticaret* ve eğlence gördükleri zaman hemen dağılıp ona giderler ve seni (ey Peygamber) ayakta bırakırlar. De ki: Allah'ın yanında bulunan, eğlenceden ve *ticaretten* daha hayırlıdır. Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır.” (Cum'a 62:11)

betimlenmiştir. Söz konusu metaforik/temsili dil, onların zihin dünyalarında ve kalplerinde daha etkili ve düşündürücü olmuştur.

Kur'an'da iman-mümin, küfür-kafir, nifak-münafık gibi teolojik konularda; yeniden diriliş, cennet-cehennem gibi uhrevi konularda, sabır ve şükür gibi ahlaki kavramların anlatımında yoğun bir metaforik/temsili bir anlatıya yer verildiği görülmektedir. Bu emsaller/metaforlar sayesinde muhatabın zihninde manalar daha iyi bir şekilde oluşmakta, dağınık gibi duran hususlar toplanmakta ve karışık gibi duran şeyler imtizaç edilmektedir (Tuncel, 2018). Yukarıda verilen örneklerde² olduğu gibi günümüzde Kur'an'ın vermek istediği mesajı, benzer bir metaforik dil kullanarak, çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin aşına oldukları kelime ve kavramlarla sunmak din öğretimi açısından isabetli olacaktır. Özellikle aynı ortamı paylaştığımız ancak farklı dünyaları yaşayan çocuklar ve gençlerle kurulacak iletişimde, bu yeni dilin kullanılması biz ile onlar arasındaki mesafeleri kısaltacaktır. Onların dini bilgi, düşünce, inanç, tutum ve tavırlarına, kişilik ve şahsiyete yön verecek dini ve ahlaki mesajlar, onların sıklıkla kullandıkları kelimeler, vakitlerini geçirdiklerini mekânlar, kitle iletişim araçları kısacası yaşam biçimleri ile ilişkilendirilerek verilebilir.

Sonuç

Dil, insanların duygu ve düşüncelerini ifade edebilmesini ve kendilerini kuşatan dünya ile ilişki kurabilmesini sağlayan önemli bir iletişim aracıdır. Maddi ve manevi dünyayı anlamak, anlamlandırmak ve yaşamak ancak nitelikli bir dilin inşa edilmesi ile gerçekleşebilir. Bundan dolayı dili ve onun birey ve toplum üzerindeki fonksiyonlarını bilmek son derece önemli bir husustur.

Her disiplinin bir dili olduğu gibi dinin de bir dili vardır. “Din dili” ifadesi en geniş anlamıyla bütün teolojik konuşmaları içine almakla birlikte,

² Kur'an'da kullanılan metaforik dil ile ilgili farklı örnekleri incelemek için Bkz: Tuncel, M. (2018). Örgün Eğitim Kurumlarındaki İslam Eğitime Yönelik Bir Yöntem Teklifi: Temsili/Metaforik Anlatım. *İslam Din Eğitimi* içinde. İstanbul: Yekder.

daha dar anlamıyla kutsal metinlerin dili kastedilmektedir. Din dili inananların dini anlayışlarını yöneten, hayatlarına yön veren, onların temel bakış açısını ve tutumlarını ortaya koyan bir dildir. Bir başka ifadeyle inanan açısından din dili, inandığı değerlerin sözlü ya da sözsüz yöntemlerle kendisine rehberlik etmesidir. Bireyin dinden gelen ve bireyi dönüştürmeyi hedefleyen bilgilerin din aracılığı ile aktarılmasıdır.

Söz konusu aktarımın başarısı ise ancak iletişimin temel unsurlarının iyi bilinmesi ile sağlanabilir. Zira din dili, bir iletişim dili ve iletişim aracıdır. Nitelikli bir din öğretimi de iletişim becerileri ile zenginleştirilmiş bir dilin kullanılması ile gerçekleştirilebilir. Bundan dolayı, iletişimin temel unsurları olan kaynak, alıcı, mesaj ve kanalın özelliklerini ve din dilinin kurulmasındaki rollerinin irdelenmesi son derece önemlidir.

Bu bağlamda nitelik bir din dili için aşağıda yer alan hususlara dikkat edilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

1. Günümüzde dini metinlerin aktarımı ve bunların yorumlanmasında öğretici kadar öğrenenin de aktif olduğu; buna ilaveten örgün ve yaygın eğitimde dini metinler üzerinde hedef kitleye anlamlar sunmak yerine, insanların anlamları kendilerinin üretmesine imkân sağlayacak bir metodolojinin kullanılması gerekmektedir.
2. Dini metinlerde yer alan kavramların doğru bir şekilde anlaşılması için, bu kavramların cahiliye döneminde, Kur'an'da ve sonraki dönemlerde kazandıkları anlamlarının iyi bir şekilde tespit edilmelidir.
3. Dini metinlerin yazımında salt bilginin aktarımının kuru bir anlatıma yol açtığı, bu sorunun üstesinden gelmek amacıyla gerçekleştirilmek istenen davranışların duygusal boyutlarının da dikkate alınması gerekmektedir.
4. Yeni yazılan dini eserlerde kullanılan ayet ve hadislerin Türkçeye tercümelerinde; çocuk ve gençlerin anlayabileceği dil ve

kavramların kullanılması, gelişim dönemlerinin dikkate alınması, günlük yaşamlarında karşılaştıkları problem ve örneklerle yer veren bir içerikle hazırlanması ve anlaşılmasını kolaylaştırmak için gerekli hallerde parantez içi açıklamalara başvurulması gerekmektedir.

5. Ayet ve hadisler kullanılırken tercümenin güncelliği kadar, bunların hedef kitlenin gelişim dönemlerine uygun ve Allah ile kuracağı ilişki doğru tespit edilerek belirlenmesi önemlidir.

6. Kur'an'ın vermek istediği mesajı, onun kullandığı dil sanatlarını bilerek kullanmak, bu kapsamda özellikle çocukların severek okuduğu ve dinlediği kıssalarda yer alan metaforik dili kullanmak ve kazanılması istenen davranışları çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin aşına oldukları kelime ve kavramlarla sunmak din öğretimi açısından isabetli olacaktır. Özellikle aynı ortamı paylaştığımız ancak farklı dünyaları yaşayan çocuklar ve gençlerle kurulacak iletişimde, bu yeni dilin kullanılması biz ile onlar arasındaki mesafeleri kısaltacaktır. Onların dini bilgi, düşünce, inanç, tutum ve tavırlarına, kişilik ve şahsiyete yön verecek dini ve ahlaki mesajlar, onların sıklıkla kullandıkları kelimeler, vakitlerini geçirdiklerini mekânlar, kitle iletişim araçları kısacası yaşam biçimleri ile ilişkilendirilerek verilebilmelidir.

7. Nitelikli bir dil dili geliştirmek için din dilinin genel mahiyeti ile birlikte hitap edilen toplumun kullandığı dilin yapısının ve özelliklerinin de iyi bilinmesi gerekir. Kur'an'ın, bir insan modeli ortaya koyarken sadece inanç boyutunda değil, sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve medeni hayatta bir dönüşümü gerçekleştirmeyi hedeflediği, bunu yaparken de hayatın içinden bir dil kullandığı, yani toplumun güncel dilini temel aldığını göz önünde tutarak bizim de Kur'an'ı günümüze taşıırken aynı yöntemi izlememiz son derece önemlidir.

8. Birey ve toplumun istenilen yönde dönüştürülebilmesi için dili kullanmanın yeterli olmadığı, bilakis Kur'an'ın bu dönüşümü

gerçekleştirmek için toplumun içinde bulunduğu sorun alanlarını önceliklerine göre sistematik bir sırayla ele aldığı gibi, bizim de günümüz insanının karşı karşıya kaldığı ve onun hayatını kuşatan meselelerin önem sıralarını tespit etmemiz ve ondan sonra bir din dili inşa etmemiz gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Acat, B. (2003). Kavram haritalarının Türkçe öğretiminde kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 34, 168-193.
- Anıl, D. (Ed). (2003). *Öğretmen adayları için tamamı konu anlatımlı kpss hazırlık kılavuzu*. Ankara: Çağdaş Öğretmen Yayınları.
- Bahçekapılı, M. (2012). *Avrupa'da din eğitimi*. İstanbul: Önder.
- Bahçekapılı, M. (2013). Müzakereler. *Yaygın din eğitimi sempozyumu I-II*. (C.I, ss.435-444). İstanbul: DİB.
- Baysarı, E. (2007). İlköğretim Düzeyinde 5. Sınıf Fen Ve Teknoloji Dersi Canlılar Ve Hayat Ünitesi Öğretiminde Kavram Karikatürü Kullanımının Öğrenci Başarısına, Fen Tutumuna ve Kavram Yanılgılarının Giderilmesine Olan Etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Programı, İzmir.
- Baysen, E., Güneşli, A & Baysen, F. (2012). Kavram öğrenme-öğretme ve kavram yanılgıları: Fen bilgisi ve Türkçe öğretimi örneği. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*. 1,(2), 108-117.
- Cebeci, S. (2003). *Öğrenme-öğretme süreçlerinde dini iletişim*. İstanbul: İz.
- Çağrı, M. (2018). Din dili sorunumuz, *Karar*. 11.07.2018. İnternet ortamı: <http://www.karar.com/yazarlar/mustafa-cagrici/din-dili-sorunumuz-7439>.
- Çeliköz N., (1998).Kavram öğrenme ve öğretme ilkeleri, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 69-76.

- Erdoğan, İ. (2011). *İletişimi anlamak*. (4. Baskı), Ankara: Pozitif Matbaacılık.
- Erkan, E. (2014). Hakikati inşa aracı olarak din dili. *International Journal of Social Science*. 26, 167-179, Summer II.
- Gönenç, e. Ö. (2007). İletişimin tarihsel süreci, *İletişim Fakültesi Dergisi*, 28, 87-102.
- Holly, Werner (2001): *Einführung in die Pragmalinguistik*. Germanistische Fernstudieneinheit 3. Berlin, München: Langenscheidt.
- Izutsu, T. (2013). *Kur'an'da dini ve ahlaki kavramlar*. İstanbul: Pınar.
- Kılavuz, M. A. (2010). Kur'an kursları ve yetişkin din eğitimi, *Etkili din öğretimi* içinde, (3. Baskı), 121-166, İstanbul. İnternet ortamı: http://isamveri.org/pdfdrg/D194642/2010/2010_KILAVUZM.pdf Erişim Tarihi: 07.03.2018
- Koray Cansüngü, Ö. & Bal, Ş. (2002). Fen öğretiminde kavram yanılgıları ve kavramsal değişim stratejisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 10,(1), 83-90.
- Köylü, M. (2011). Psiko-sosyal açıdan dini iletişim. (3. Baskı), Ankara: Ankara Okulu.
- Lahniger, Paul (1999): *Lebendig und kreativ leiten präsentieren moderieren. Arbeits- und Methodenbuch für Teamentwicklung und qualifizierte Aus- & Weiterbildung*. Münster: Ökotoxia Verlag
- MEB (2011). *İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi 4. sınıf ders kitabı*, İstanbul.
- Ormrod, J. E. (2006). *Educational psychology: Developing learners*. (5th ed), Pearson Prentice Hall.
- Özbek, A. (2004). Din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin müfredatı ve buna dayalı olarak yazılan kitapların değerlendirilmesi. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Çalışma Toplantısı –I* içinde. (ed. Z. Şeyma Aslan), İstanbul: DEM.
- Rigel, N. (2000). *İleti tasarımı haber*, İstanbul: Der Yayınları.
- Soskice, J. (2017). Din dili (Mustafa Turan, Çev.). *Ondokuz Mayıs Üni. İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 43, 355-368.

- Tokat, L. (2009). Dinin sembolik anlamı. *Milel ve Nihal*, 6 (1), 75-98.
- Tuncel, M. (2018). Örgün eğitim kurumlarındaki islam eğitimine yönelik bir yöntem teklifi: temsîlî/metaforik anlatım. *İslam din eğitimi kongre özet kitabı* içinde. İstanbul: Yekder.
- Uzuntaş, A. (2013). Etkili iletişim: anlatabilmek ve anlayabilmek. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21,(19, 11-30.
- Vygotsky, L. S. (1998). *Düşünce ve dil*, (Koray S. Çev.) İstanbul: Toplumsal Dönüşüm.
- Yalçın, S. K. & Şengül, M. (2007). Dilin iletişim süreci içerisindeki rolü ve işlevleri. *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*. 2, (2), 749-769.
- Yıldırım, A. (2015). *Din dilinin ahlaki yorumu*. Ankara: Elis.



Dini Metinlerin Sunumunda Din Dili

(DKAB Ders Kitapları Örneği)

Dr. Öğr. Üyesi Sümeyra BİLECİK

Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

1. Giriş*

Kur'an-ı Kerim'in evrenselliği her dönemde, her yaş grubundan bireye hitap etmesi biçiminde yorumlanırsa, çocukların da bu kitabın muhatabı olduğu düşünülebilir. Çocukların ayetleri anlayabilmesi, onların dini temel kaynağından öğrenerek sağlam ve doğru dini bilgiler edinmesine imkân sağlar. Ayrıca ayetlerle küçük yaşlarda tanışan birey yüce yaratıcının mesajlarını anlama konusunda daha gayretli olabilecektir.

Söz konusu durumdan hareketle son zamanlarda ayetle öğretim tekniği, DKAB derslerinde kullanılması önerilen ve yayınlanan ders kitaplarında vurgulanan hususlardan biri haline gelmiştir. Ancak söz konusu tekniğin kullanılabilmesi için öncelikle ayetlerin içeriği çocukların algı düzeyine uygun olanlarının tercih edilmesi ve ayet çevirilerinin çocukların anlayabileceği kelime ve kavramlarla verilmesi gerekmektedir. Ayet içeriklerinin çocukların algı düzeylerine uygun olup olmadığının tespitinde çocukların yaşları, bilişsel gelişim düzeyleri, dil gelişimleri ve dini gelişim düzeyleri dikkate alınmalıdır. Aksi halde çocukların ayet çevirilerinden faydalanmaları mümkün olmayacağı gibi ayetlerin yanlış anlaşılmasından dolayı çeşitli problemlerin de doğabileceği düşünülmektedir. Buradan hareketle, bu çalışmada DKAB ders kitaplarındaki ayet çevirilerinin öğrenci

* Bu çalışma, Ayetler ve Çocuklar: Kur'an Ayetleri Çocukların Algı Düzeylerine Göre Nasıl Çevrilmeli? (Sümeýra Bilecik, Yediveren Kitap, Konya:2018) adlı kitaptan ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4. ve 5. Sınıf Ders Kitaplarındaki Ayet Çevirilerinin Öğrenci Algı Düzeyine Uygunluğu Üzerine Bir İnceleme (Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2014,2: 105-129.) başlıklı makaleden özetlenerek hazırlanmıştır.

algı düzeyine uygunluğunun incelemesinin yapıldığı araştırmalardan çeşitli örnekler sunulacaktır.

Çalışma içerisinde verileri sunulacak olan ayet çevirilerinin öğrenci algı düzeyine uygunluğu üzerine yapılan araştırma, 2012-2013 eğitim öğretim yılında Aksaray Gücünkaya İlköğretim Okulu'nda bulunan 52 öğrenci ile nitel yöntemlerle yapılmış bir çalışmadır. Araştırmada toplam 107, 4. Ve 5. Sınıf öğrencisiyle görüşmeler yapılırken, öğrencilere ayet çevirileri ders kitaplarında yer aldığı biçimde herhangi bir açıklama yapılmaksızın sunularak bu ayet çevirilerinin anlamı üzerinde konuşulmuştur. Böylelikle çocukların anlayamadıkları noktalar tespit edilerek temel problemlere ulaşılmıştır. İlgili araştırmanın sonucunda pek çok problem tespit edilmiştir. Ancak bu çalışmanın sınırlılığı nedeniyle bunlar arasından en fazla problemin görüldüğü konulardan birer örnek seçilerek konu özetlenmiştir. DKAB Ders Kitaplarındaki Ayet Çevirilerinden Bazı Örnekler

2.1. Ayet Çevirilerinde Soyut Anlamalı Kelimeler Kullanılması

Çalışmanın yapıldığı örneklem gurubundaki çocuklar, 4. ve 5. sınıfta olup ders kitaplarında öğrencilerin bilişsel düzeylerinin gözetilmesinin gerekliliği açıktır. Zira bu sınıf düzeyindeki öğrencilerin 10-12 yaş aralığında olmalarından dolayı bilişsel olarak soyut kelime ve kavramları ilk bakışta anlamalarının her zaman mümkün olmadığı düşünülmektedir. Mecazlı sözler, deyişler ve soyut anlam içeren cümleler ancak somut örneklerle desteklendiğinde anlamlandırılabilir (Yeşilyaprak, 2005,

106). Bu durumda soyut anlam içeren ayet çevirilerinin çocuklar tarafından herhangi bir destek olmaksızın anlamlandırılması beklenemez. Ancak DKAB ders kitaplarında bu türden anlam içeren ayet çevirilerine yer verildiği görülmüştür.

DKAB 5. Sınıf ders kitabında, ‘Allah Her Şeyi İşitir, Bilir ve Görür’ başlıklı konu içerisinde En’am Suresi 59. Ayetin çevirisi şu şekilde yer almıştır: *“Gaybın anahtarları Allah’ın yanındadır; onları ondan başkası bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir; onun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir...”* (Yıldırım vd., 2010, 27-28). Ayet öğrencilere sunulduğunda gayb kelimesinin anlamının bilinmediği tespit edilmiştir. İlgili sözcük çalışması yapılarak kelimenin anlamı kavratıldıktan sonra dahi öğrencilerin ayeti doğru bir biçimde yorumlayamadıkları görülmüştür. Öğrencilerin ayetin manası hakkında yaptıkları yorumlardan bazıları şöyledir:

““Bilinmeyen bir anahtar Allah’ın yanındadır diyor.”

“Bence bilinmeyen anahtar iyiliklerin ve kötülüklerin açtığı yoldur. O Allah’ın yanındaymış.”

“Anahtar yanındaymış öğretmenim. Onun yerini Allah’tan başkası bilmiyormuş.”

“Bir kayıp anahtar Allah’ın yanındaymış.” (Bilecik, 2014, 116).

Yukarıdaki yorumlardan, çocukların ayeti doğru olarak anlamalarının önündeki tek engelin gayb kelimesinin anlamının

bilinmemesinden kaynaklanmadığı tespit edilmiştir. Zira çocuklar, gayb kelimesinin anlamını öğrendikten sonra da bilinmeyen ya da kayıp bir anahtarın Allah katında olduğu fikrine ulaşarak ayeti doğru anlamlandıramamışlardır. ‘Gaybın anahtarları’ kavramı üzerine araştırmacı öğrencilerle sohbet ederek manasını açıkladıktan sonra öğrencilerin yorumları şöyle olmuştur:

“Allah herkesi görürmüş öğretmenim. En karanlık yerde bile görürmüş Allah.”

“Öğretmenim, denizdeki şeyi falan Allah bilirmiş. Yani her şeyi görürmüş. Hiçbir şeyi bilmeden olmazmış.”

“Allah, kimin ne yaptığını hep bilirmiş.”

“Yani karadaki bir tane karıncanın iyiliğini, denizdeki bir balığın ne yaptığını bilirmiş.”

Yapılan çalışma neticesinde öğrencilerin, ders kitabında ayet çevirisine yer verilirken hedeflenen amaca ulaşarak, anlamlandırabildikleri gözlenmiştir. Ancak herhangi bir açıklama yapılmaksızın, ayet çevirisi kitapta yer verildiği şekilde öğrencilerin algı düzeylerine uygun değildir. Söz konusu problemin çözülebilmesi için eğer ayet bir yetişkin denetiminde okunuyorsa çocuklar için gerekli açıklamaların yapılması ya da çocuğun yalnız başına ayet çevirisini okuyup anlamlandırması isteniyorsa gerekli

kısımda parantez içi açıklama ya da dipnotla soyut anlamlı kavramların açıklanması tavsiye edilebilir.

2.2. Çocukların Algı Düzeyine Uygun Olmayan Konuları İçeren Ayet Çevirileri

Ortaokul DKAB müfredatına bakıldığında inanç konularının, 5. sınıftan itibaren 8. sınıfa kadar Allah inancı, peygamber ve ilahi kitap inancı, melek ve ahiret inancı ve kader inancı şeklinde sıralandığı görülmektedir (MEB, TTKB, 2018, 13-15). Melek, cennet, cehennem gibi konular soyut olduğu gibi dünya hayatı ile benzerlik kurmanın da diğer konulara nispeten daha zor olduğu meselelerdir. Bu açıdan bireyden ancak, bilişsel olarak soyut işlemler dönemine geçtiğinde bu konuları tam manasıyla anlaması beklenebilir. Ancak 5. sınıf öğrencilerinin büyük çoğunluğu bilişsel olarak somut dönemde olmasına rağmen ahiret ile ilgili oldukça soyut mesajlar içeren ayet çevirilerine ders kitaplarında yer verildiği görülmektedir. Örneğin; şehit ve gazilere saygının kazanım ifadesi olarak belirlendiği konu içerisinde Al-i İmran Suresi 169-170. Ayetler şu çeviriyle ders kitabında yer almaktadır: *“Allah yolunda öldürülenleri ölü saymayın, bilakis Rableri katında diridirler. Allah’ın bol nimetinden onlara verdiği şeylerle sevinç içinde rızıklanırlar...”* (Yıldırım vd., 2010, 137). Herhangi bir açıklama yapılmaksızın çocuklar ayet çevirisi ile buluşturulduğunda çocuklar tarafından şöyle açıklanmıştır:

“Allah yolunda... Yani mesela, yaşlı birisi ya da genç bir kişi kendi kendini öldürdü. Yaşlı kişiyi de Allah öldürdü, kalbi falan sıkıştı diyelim. O Allah

tarafından ölmedir. Ama kendi kendini öldürürse de o zaman da Allah'ın verdiği canı kendisi almış olur, o da günahıdır.”

“Bence öğretmenim, ölü saymayın diyor ya kendi öldürdüklerimiz ölü sayılıyor. Allah'ın öldürdükleri ölü sayılmıyor. Yani öğretmenim kendimiz canımızı alırsa sayılıyor.”

“Öğretmenim, Allah yolunda öldürülenler Rableri katında dirilecekler diyor ya yani o, Allah'ın öldürdüğü insanlardan farklı olabilir.”

Bu öğrencilerin ‘Allah'ın öldürdüğü’ ifadesi ile ne kastettikleri üzerinde konuşulduğunda bunu bir insanın eceli ile ölmesini anlatmak üzere kullandıkları anlaşılmıştır. Bu tür yorumların yanı sıra ahiret hayatı ile ilgili daha önceden bilgi sahibi olmadığı düşünülen çocukların şaşkınlık içeren soru ve yorumları da ayet çevirisinin istenilen hedefe ulaşılmasına yardımcı olamadığını göstermektedir. Örneğin: *“Öğretmenin geri dirileceklermiş!”*

“Ölenler geri mi diriliyor? Aynı yerde mi?”

“Kıyamet gününde herkes dirilecekmiş. Peygamberimiz de mi?” (Bilecik, 2018, 131-133).

Görüldüğü üzere ahiret hayatı konusunda yeterli bilgiye sahip olmayan çocuklara içerisinde ‘Allah yolunda öldürülenler’ gibi soyut ve çocuklar için kapalı bir mana içeren ayet çevirisi verildiğinde ayetle öğretim tekniğinin kullanılması mümkün olmamaktadır. Ölüm, ahiret, yeniden dirilme gibi konularda ailelerinden edindikleri bilgiler ya da okudukları kitaplar vasıtasıyla bilgi sahibi olan çocuklar bulunabilir. Ancak bu konuyu

yetişkinlerin anladığı düzeyde anlamaları ve anlamlandırmaları beklenemeyeceği gibi birçok çocuğun bilgi ve tecrübe alanının dışındaki bu tür konuları içeren ayet çevirileriyle derste hedeflenen kazanıma ulaşması da beklenememelidir. Bunun yerine hedefe ulaşabilmek için şehit sahabelerden ve peygamberimizin onlara verdiği değerden örnekler sunularak konu somut bir hale getirilerek konu tam anlamıyla anlaşıldığı tespit edildikten sonra ayet meali uygun bir çeviriyle verilebilir.

2.3. Ayet Çevirisinin Bütünüyle Verilmemesinden Kaynaklanan Problemler

Ders kitaplarında konu ile ilgili kısmı alıntılanarak anlam bütünlüğüne aykırı olacak biçimde yer verilen ayet çevirilerinin bulunduğu tespit edilmiştir. 4. sınıf ders kitabında yer alan Bakara Suresi 228. Ayet bunun örneklerindendir. ‘Aile İçi İlişkilere Yönelik İslam’ın Öğütleri’ konusu içerisinde yer verilen ayetin Türkiye Diyanet Vakfı tarafından hazırlanan mealdeki tam çevirisi şu şekildedir: “*Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç ay hali (hayız veya temizlik müddeti) beklerler. Eğer Allah’a ve ahiret gününe inanıyorlarsa, Allah’ın kendi rahimlerinde yarattığını gizlemeleri helal olmaz. Kocaları bu süre içinde barışmak isterlerse, onları geri almağa daha çok hak sahibidirler. Kadınların yükümlülükleri kadar meşru hakları vardır. Yalnız erkeklerin kadınlar üzerinde bir derece farkı vardır. Allah mutlaka güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.*” Esasında boşanma hukuku ile ilgili olan bu ayet ders kitabında şu çeviriyle yer almıştır: “*...Erkeklerin kadınlar üzerinde hakları olduğu gibi kadınların da erkekler üzerinde hakları vardır...*” (Akgül vd., 2008, 111).

Ders kitabında yer alan ayet çevirisi üzerine çocuklarla görüşüldüğünde şu yorumlara ulaşılmıştır: “Öğretmenim mesela erkek eve çalışarak yemek falan getiriyorsa kadın da o zaman erkek yemek pişiremediğinden, erkek olmazsa da kadın çalışsa da kendine bakamaz.”

““Erkek karısının dışarı çıkmasını istemiyorsa kadın bunu yapmak zorunda değildir. Haklarını kısıtlayamaz.”

Bu cümlelerin ardından başka bir öğrenci heyecanla: “Öğretmenim şimdi hani erkekler çalışıyor ya kadınlar da çalışabilir yani o zaman dışarı da çıkaaaar.”

Bu öğrenci daha önce söz hakkı almış öğrencinin sözlerini anlamsız bulmuştur. Bu öğrencimize göre kadınların dışarı çıkmaması gibi bir durum olamaz çünkü çalışmak onun da hakkıdır. Burada görev ve hak arasındaki farkı kavramış bir öğrenci söz alarak: “Öğretmenim mesela erkeklerin çalışması onun bir görevidir. Ama kadınların çalışması onun hakkıdır. Kadınlar çalışmak eve bakmak zorunda değildir.”

Tartışmayı sonlandıran öğrenci şöyle söylemiştir: “Herkesin hakkı vardır. Herkesin hakkı da aynıdır. Yani mesela diyelim erkek de eve bakıyor diyelim. Bu emeğin üzerinde o çocuklarının falan hakkı var. Kadın da onun çocuklarına bakıyor. Kadının da o erkeğin üzerinde hakkı var.” Öğrenciler düşüncelerini aynı örnek üzerinde temellendirerek ayeti yorumlamaya çalışmışlardır. (Bilecik, 2018, 175).

4. sınıf seviyesindeki çocukların boşanma hukuku konusunda bilgi sahibi olması onların bilgi ve tecrübe sınırlarının üzerinde olacağından ayetin tam çeviriyle verilmesi halinde de çeşitli problemlerle karşılaşılacağı düşünülmektedir. Ders kitabındaki çeviri dersin kazanım ifadesi üzerinden düşünüldüğünde hedefe ulaşılmasında yardımcı olmuştur ve bu çeviriyle çocukların algı düzeyine uygundur. Ancak ayeti kerimede kastedilen anlamdan ve bağlamdan uzaklaştırılması bakımından uygun görülmemektedir.

Sonuç ve Öneriler

DKAB ders kitaplarındaki ayet çevirilerinin öğrenci algı düzeyine uygunluğunu tespit etmek amacıyla yapılan araştırmadan birkaç örneğin sunulduğu bu çalışma sonucunda, ders kitaplarındaki ayet çevirilerinin öğrenci algı düzeyine göre herhangi bir sadeleştirme yapılmaksızın ve çocukların bilişsel ve dini gelişimi dikkate alınmaksızın, yetişkinler için hazırlanmış olan meallerden doğrudan alıntı yapılarak ders kitaplarına aktarıldığı tespit edilmiştir.

Söz konusu durum neticesinde çocuklar soyut anlamlı kelime ve kavramların ayet çevirilerinde yer alması, bilişsel olarak çocukların algı düzeylerinin üzerinde ya da bilmedikleri konuları içeren ayet çevirilerine yer verilmesi, yan anlamlı ya da çocukların bilmediği kelimelerin kullanılması gibi problemlerden dolayı ayet çevirilerini algılayamamışlardır. Bu durumda da ders kitaplarında ya da öğretim materyallerinde yer alacak ayetlerin çocuklar bilişsel düzeyine, dini gelişim düzeyine ve dil gelişimini dikkate alarak seçilmesi önerilebilir.

Çocukların ayet çevirilerini okurken aynı zamanda din diline dair kelime ve kavramları öğrenmesi de bekleniyorsa ayet çevirilerine kısa açıklamalar getirilerek sunulmalıdır.

Bunun yanı sıra ders kitabında yer alan konuyla ilişki kurmak adına, bazı ayetlerin kısaltılarak bağlamından koparıldığı da görülmüştür. Bağlamından koparılan ayetler, ders kitabında yer aldığı şekliyle çocuklar tarafından algılansa da uygun görülmemektedir. Bunun yerine konuyla ilişkili başka ayetlere başvurulmalı ya da hadislerden, kıssalardan yola çıkılarak konu açıklanmalıdır.

Ders kitapları ve öğretim materyalleri dışında da çocukların okuyabilecekleri, onların algı düzeylerine uygun ve hayatlarında uygulayabilecekleri konuları içeren ayetlerden oluşan müstakil kitaplar yazılarak çocukların ayetlerin içeriğiyle erken yaşlarda tanışmaları sağlanmalıdır.

Kaynakça

Akgül, M. vd. (2008). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4. Sınıf Ders Kitabı*. MEB Yay.: Ankara.

Bilecik, S. (2018). *Ayetler ve Çocuklar: Kur'an Ayetleri Çocukların Algı Düzeylerine Göre Nasıl Çevrilmeli?* Yediveren Kitap: Konya.

Bilecik, S. (2014). “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4. Ve 5. Sınıf Ders Kitaplarındaki Ayet Çevirilerinin Öğrenci Algı Düzeylerine Uygunluğu

Üzerine Bir İnceleme”. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 2: 105-129.

MEB, TTKB, (2018). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5,6,7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara.

Yeşilyaprak, B. vd. (2005). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, Pegem Yay. : Ankara.

Yıldırım, R. vd. (2010). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5. Sınıf Ders Kitabı*. MEB Yay. : İstanbul.



Tartışma ve Öneriler

Sunulan bildirilerin sonrasında katılımcıların katkıları ile gerçekleştirilen müzakere ve tartışmalar sonucu aşağıdaki ortak önerilere ulaşılmıştır:

- Dini metinler ifadesinden Kur'an ve Hz. Peygamberin hadisleri yanında 14 asır boyunca tefsir, kelam, tasavvuf, fıkıh gibi farklı disiplinlerde üretilmiş metinlerin de anlaşılması mümkündür; bununla birlikte bu oturumda dini metinler denilince, öncelikle Kur'an ve hadislerin anlaşılması gerektiği belirtilmiştir.
- Dini metinlerin sunumunun yazılı ve sözlü olmak üzere iki yolla gerçekleştiğinden hareketle, din dili çalışmalarının da hem yazılı hem de sözlü sunum dilini göz önünde bulundurularak yapılması gerektiği belirtilmiştir.
- Din dilinin temelde “dil ve sunumu” olmak üzere iki temel boyutunun bulunduğu, her ikisinin de verimli ve etkili olması için yöntem konusunun irdelenmesi gerektiği ifade edilmiştir.
- Kur'an meallerinin hazırlanmasında dil ve bağlam açılarından tarihi durumun göz ardı edildiği, bu durumun Kur'an'ı kavramların ve öğretilerin vaz' edildikleri anlamlarının yitirilmesine yol açtığı belirtilerek, dini metinlerden bilgi üretilmesinde ve sunulmasında bu tarihsel bağlamın da dikkate alındığı bir metodolojinin kullanılması gerektiği vurgulanmıştır.
- Dinin sunumuyla ilgili yazılı ve sözlü gelenekte “korkutma ve suçlayıcı dilin” hâkim olduğu belirtildikten sonra, gelenek içerisinde

yer alan bu dil yerine, “sevgi, merhamet, şefkat ve bağışlayıcı” bir dilin kullanmasının önemine dikkat çekilmiştir.

- Dini metinlerin sunumunda kullanılacak, ayrıştırma yerine anlamları ortak kılacak bir din dilinininşası için İlahiyat, Diyanet, İletişim ve ilgili ilim alanlarının işbirliği geliştirmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur.
- Kur’an’ın, bir insan modeli ortaya koyarken sadece inanç boyutunda değil, sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve medeni hayatta da bir dönüşümü gerçekleştirmeyi hedeflediği, bunu yaparken de hayatın içinden bir dil kullandığı, yani toplumun güncel dili temel alınarak bir din dilinin geliştirildiği belirtilmiş, Kur’an’ı günümüze taşıırken aynı yöntemin izlenmesinin önemine değinilmiştir.
- Kur’an’ın, birey ve toplumu dönüştürmek için inzal olduğu toplumun içinde bulunduğu sorun alanlarını dikkate alan bir sisteme sahip olduğundan hareketle, bizim de dinin sunumunda günümüz insanının karşı karşıya kaldığı ve onun hayatını kuşatan meselelerin önem sıralarını tespit ederek bir muhteva ve din dili kurmamız gerektiğine dikkat çekilmiştir.
- Kur’an’ın, ilk muhataplarında, yani din hakkında bilgisi olmayan bireylerde gerçekleştirmek istediği dönüşüm ve vahye muhatap olan toplumda, soyut kalan konuların somutlaştırılması için temsili dilin/metaforik anlatının esas alındığı vurgulanarak, günümüz insanının dini alana yabancılaşmaması, dini kavram ve öğretinin zihinlerde açık ve net bir şekilde oluşması amacıyla benzer bir

yöntemin geliştirilerek kullanılmasının yerinde olacağı ifade edilmiştir.

- Peygamberin hitap ettiği toplumun dışındaki bugünün ve yarının toplumlarında aynı eğitimin, yani konuları somutlaştırılmış temsili/metaforik dilin nasıl yapılacağının bir sorun olduğu belirtilmiş, bunun da Ahmet Yesevi’de, Yunus Emre’de, Mevlana’da ve Hacı Bayram Veli’de olduğu gibi, sunulacak bilgiyi Kur’an ve Sünnetten hareketle halkın sorunları, ihtiyaçları ve anlama özellikleri göz önünde bulundurularak üretmenin ve insanın aklına ve gönlüne hitap edecek özelliklerde, estetik boyutu da olan bir din dili ile gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir.
- İslam düşüncesinde bilgi üretiminde, hangi konularda ve nasıl bilgi üretildiğinde tarihsel,sosyo-kültürel vb. ortam ve şartların etkili olduğunun nazarı dikkate alınması ve günümüz insanına sunulacak bilginin tercihinde, üretiminde ve sunulmasında kullanılacak din dilinde bunun göz önünde bulundurulması gerektiği vurgulanmıştır.
- Yeni yazılan dini eserlerde kullanılan ayet ve hadislerin Türkçe meal ve tercümelerinde; çocuk ve gençlerin anlayabileceği dil ve kavramların kullanılması, gelişim dönemlerinin dikkate alınması, günlük yaşamlarında karşılaştıkları problem ve örneklerle yer veren bir içerikle hazırlanması ve anlaşılmasını kolaylaştırmak için gerekli hallerde parantez içi açıklamalara başvurulması gerektiği belirtilmiştir.
- Ayet ve hadisler kullanılırken tercümenin güncelliği kadar, bunların hedef kitlenin gelişim dönemlerine uygunluğu ve din ve Allah ile

ilgili konulardaki durumları tespit edilerek seçilmesinin önemine dikkat çekilmiştir.

- Günümüzde dini metinlerin aktarımı ve bunların yorumlanmasında öğretici kadar öğrenenin de aktif olduğu; buna ilaveten örgün ve yaygın eğitimde dini metinler üzerinde hedef kitleye hazır, bitmiş anlamlar sunmak yerine, insanların anlamları kendilerinin üretmesine imkân sağlayacak bir metodolojinin kullanılması üzerinde durulmuştur.
- Dini metinlerin anlaşılmasında tekerci bakış açısının farklı fikir ve düşünceleri birbirine yabancılaştırdığı ve ötekileştirdiği, bunun çözümünün yeni yorumlara açık olmak ve çoğulcu bakış açısını yakalamak ile mümkün olacağı ifade edilmiştir.
- Dini metinlerde yer alan kavramların doğru bir şekilde anlaşılması için, bu kavramların cahiliye döneminde, Kur'an'da ve sonraki dönemlerde kazandıkları anlamlarının iyi bir şekilde tespit edilmesi gerektiği belirtilmiştir.
- Dini metinlerin yazımında salt bilginin aktarımının kuru bir anlatıma yol açtığı, bu sorunun üstesinden gelmek amacıyla kazandırılmak istenen davranışların duygusal boyutlarının da dikkate alınması gerektiği ifade edilmiştir.
- Dini metinlerin doğru ve isabetli bir şekilde yorumlanmasında Kur'an'ın kavramlarını kullandığı Arap lehçeleri ilminin önemli bir rolünün olduğuna, bu sebeple ilahiyat öğrencilerinin bu lehçeleri öğrenmelerine imkân tanıyacak şartların geliştirilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir.

- Cuma günleri cemaatin camiye vaaz sonunda geldiği, bu nedenle vaazlarda gerekli ve yeterli bilgilendirmenin yapılamadığı ifade edilmiştir. Bu bağlamda daha önemli bir hale gelen hutbelerin işlevsel, güncel konuları öne çıkaran, müjdeleyici bir üslup ve özlü bir anlatımla hazırlanmasının gerekliliği vurgulanmıştır.
- Dini/İslami metinleri sunarken, konu benzerliği gibi sebeplerle Yahudi ve Hristiyan kaynaklarına başvurma hedef kitlede istenmeyen öğrenmelere yol açabildiği, bu nedenle bu konuda Kur'an ve Sünnet merkezli söylemin öncelenmesi gerektiği ifade edilmiştir.
- Nitelikli bir din dili geliştirmek için din dilinin genel özellikleri ile birlikte hitap edilen toplumun kullandığı dilin yapısının ve özelliklerinin de iyi bilinmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir.
- Dini metinlerin sunumunda beşeri dile kutsallık kazandırılmasının, açıklayıcı ve yorumlayıcı metinlerin ana metnin önüne geçmesine yol açtığı belirtilerek bu durumdan kaçınılması gerektiği vurgulanmıştır.
- Kur'an'da yer alan yasak ve ceza ifade eden söylemlerin, içinde bulunduğu diğer şartlarla beraber ele alınması gerektiği ifade edilmiştir.
- Dini metinlerin sunumlarında doğrulayıcı bir yaklaşımdan ziyade tutarlı ve ikna edici bir yaklaşımın tercih edilmesi gerektiği belirtilmiştir.
- Dini metinlerin sunumu ve onların yorumlanmasında çocuk ve gençlerin bilmedikleri konuları, bildiklerinden hareketle

öğrenmelerine imkan tanıyan yapılandırmacı yaklaşımın kullanılmasının onları daha fazla motive edeceği ve öğrenmelerin daha kalıcı olmasına katkı sağlayacağı söylenmiştir.

ÜÇÜNCÜ ÇALIŞMA GRUBU

İLETİŞİM/SOSYAL MEDYA VE HALKLA İLİŞKİLERDE DİN DİLİ

Tarih: 05 Mayıs 2018

Saat: 15:45 – 17:30



- BİLDİRİLER
- TARTIŞMA/ÖNERİLER

Oturum Başkanı:

Prof. Dr. Nuruıllah ALTAŞ

Marmara üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Bildiriler

Doç. Dr. Ali BÜYÜKASLAN

İletişim / Sosyal Medya ve Halkla İlişkilerde Din Dili

Raportörler:

Arş. Gör. Ahmet EŞER

Balıkesir Üniversitesi

Arş. Gör. Recep Emin GÜL

İzmir Katip Çelebi üniversitesi

Mehmet DURAN

Burhaniye İlçe Müftülüğü

Tartışma ve Öneriler: Tüm Katılımcılar

Bildiriler



İletişim / Sosyal Medya ve Halkla İlişkilerde Din Dili

Doç. Dr. Ali BÜYÜKASLAN

İstanbul Medipol Üniversitesi

Öncelikle “Din Dili” genel başlığı altında “İletişim/Sosyal Medya ve Halkla İlişkilerde Din Dili” başlıklı sunum yapmak üzere buraya davet edilmiş olmaktan; değerli din adamlarımızın, din ve dinle ilgili konularda çalışan, dinin anlaşılmasına doğrudan ve dolaylı katkı sunmak üzere kafa yoran siz değerli katılımcıların arasında bulunmaktan mutluluk duyuyorum.

Halkla ilişkilerde din dili denildiğinde konunun iki yönü olduğu kendiliğinden ortaya konmaktadır.

Halkla ilişkiler, konunun bir yönünü din dili ise diğer yönünü oluşturmaktadır. Dilbilim ve dil, kültür ve kültürlerarası iletişim alanlarında akademik çalışmalar yapan, içinde yaşadığımız çağda etrafımızı kuşatan göstergeleri anlamaya, anlamlandırmaya ve bu konuda gerek akademik gerekse söylem analizi düzeyinde çalışmalar yapan biri olarak sözlerime Dilbilim kuramcısı Ferdinand de Saussure’ün şu sözlerle başlamak istiyorum:

“Devrim ya da evrim. Ne derseniz deyin. Zaman her şeyi değiştiriyor. Dili de bu evrensel yasanın etkisinden uzak tutacak hiçbir sebep yoktur.”

Saussure’ün dilin bizzat kendisini bir araştırmanın konusu olarak ele aldığı dilbilim ve daha sonra göstergebilim olarak karşımıza çıkan anlama ulaşma çabaları, dilin en temel düzeylerinden başlayarak onun harf, ses, kelime ve cümle düzeyinde oluşturduğu anlama erişmek; anlamı sağlayan, oluşturan ve bize sunan göstergeleri çözümlemek, içinde yaşadığımız dönemde daha dikkate değer ve daha önemli hale gelmiştir. “Niçin?” sorusunun cevabı; bilişim teknolojileri ve internet alt yapısının sunduğu

sosyal ağlar üzerinden yepyeni bir sosyalleşmeyi gerçekleştirerek, dün mağara resimleriyle bugün sembollerle anlaşılan insanda saklıdır. Dilin (her anlamda) kullanımında, geçmişte hemen her zaman diliminde rastlayacağımız türden farklılıklara bugün internet alt yapısı ve onun oluşturduğu sosyal medya ortamlarında rastlamaktayız. Dilin kullanımının geçmişten çok daha farklı bir yönde seyrettiğine şahit olmaktayız. Bu farklılık geçmişte olduğu gibi günümüzde de “dönemin dili” dediğimiz bir olguyu ortaya çıkarmaktadır.

Saussure’ün de dediği gibi, devrim ya da evrim ne denirse densin zaman kendi dilini, dönem kendi yorumunu ve anlamını üretmekte ve oluşturmaktadır. Dilin; anlam ve yorumla birlikte iletişimin, bizzat ve en önemli sağlayıcısı olduğunu düşündüğümüzde, dilde meydana gelen değişmelerin de kaçınılmaz olduğu bir vakıdır. Bu yönüyle Saussure’e hak vermemek mümkün değildir.

Nitekim toplumsal değişimi sürekli etkileyen üç ana etkenden bahseden sosyolog Giddens, bunları fiziksel çevre, politik örgütlenme ve kültürel etkenler olarak belirtir. Giddens’a göre, değişimin hızını ve karakterini etkileyen *en önemli kültürel etki, iletişim sistemlerinin yapısıdır*. İletişim düzeninin doğruları ve yanlışları değişimi olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilir. Toplumsal iletişimin önemi kadar, bireysel iletişimin de toplumsal değişim üzerinde büyük etkiye sahip olduğunu söyleyen Giddens’ın, toplumsal değişime ilişkin öncelikli olarak dile getirdiği üç etkenden, değişimin hızı ve karakterine ilişkin vurguladığı kültürel etki ve

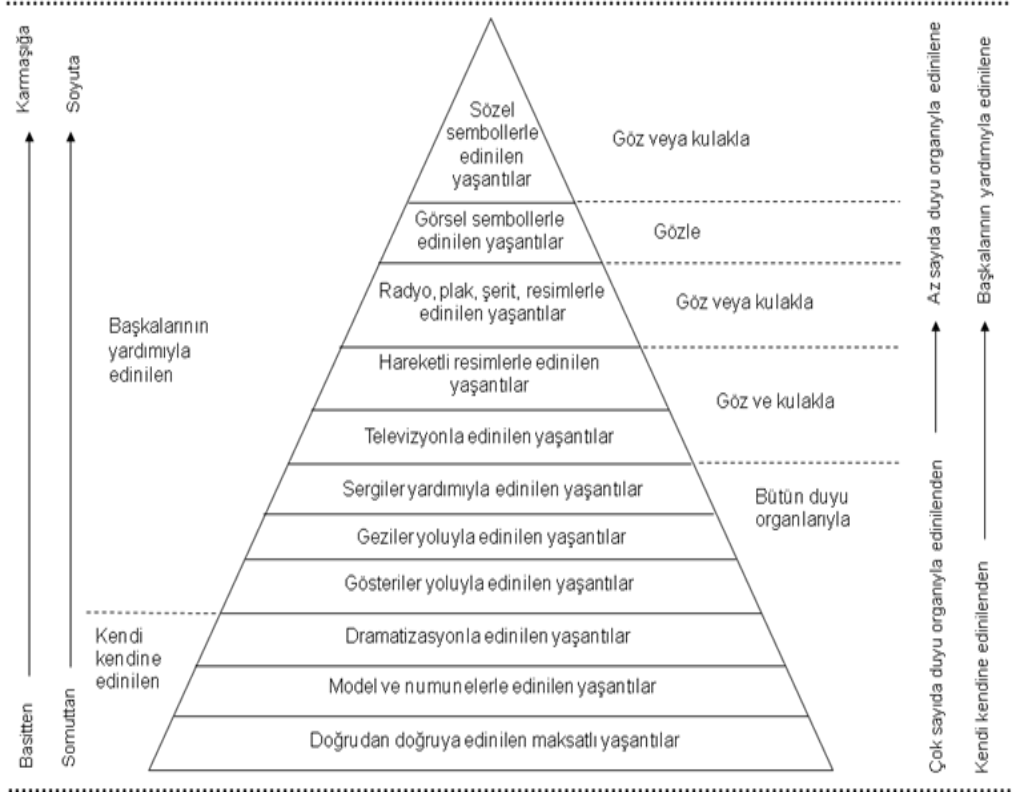
iletişim sistemlerinin yapısı üzerinde duracak olursak, şunun ön plana çıktığını görürüz:

Dün “söyleyen/anlatan dinleyen” tarzında bir akış içerisinde gerçekteşen iletişim eylemi bugün bilişim alt yapılarının sunduğu sosyal ağlar ve internet alt yapısıyla anlık ve yaygın; burada ve her yerde; görerek ve göstererek; yalnız ve bir arada söyleyen-gösteren-cevap veren-yorumlayıcı bir eyleme dönüşmüştür. Söylemin, göstermenin, cevap vermenin ve yorumun sıhhat derecesi, gerçeklilikle ilgisi, anlamın olumlu yansıması vb. türden sorular oluşturacak ifadeler bu çalıştayın konusu dışındadır. Ancak üzerine basarak söylemek de yarar görüyorum. Dün kısıtlı imkânlarla ulaşılan bilginin bugün her türlü hızın ve erişimin çok kolay olduğu bir ortamda ulaşılan bilgiyle aynı tatmin derecesini verip vermediği, gerçekliğin bilgisine ulaşılıp ulaşılamadığı, bilginin manipüle edilip edilmediği gibi ciddi konular önemli birer soru işaretidir.

Halkla ilişkilerde din dili başlığı altında konuya yaklaştığımızda üzerinde durmak istediğimiz bazı konuları hatırlamanın yararlı olduğunu düşünüyorum.

Öncelikle “*iletişim nedir?*” sorusunu kısaca açıklamak da yarar var. İletişim, genel bir ifadeyle, bir kaynaktan çıkan bilginin/mesajın/iletinin bir alıcıya bir kanalla ulaşması ve geri bildirimle bilginin/mesajın/iletinin kaynaktan çıktığı gibi anlaşılıp anlaşılmadığının öğrenilmesidir. Yani ana hatlarıyla *kim kime neyi nasıl (hangi yolla) söyledi ve sonuçta ne oldu?* Sorularının cevabıdır iletişim dediğimiz şey.

Geri bildirimle “*sonuçta ne olduğunu*”, “*nasıl bir etki oluşturduğunu*” öğrenmek amaçlandığı için burada İLETİM ve İLETİŞİM arasındaki farkı oluşturan şeyi gözden kaçırmamak önem kazanmaktadır. Geleneksel anlamda bir mesaj alışverişinde geribildirim için içine katmaksızın yapılan şey ancak bir aktarma, bir emretme, bir tek taraflı iletim olarak karşımıza çıkar. Oysa geribildirim iletişimin bir parçası olarak görmekle; aktarılan bilginin/mesajın/iletinin nasıl bir karşılık bulduğunu öğrenmek devreye girer. İletişimi bir bilgi aktarımı, bir öğrenme ve öğretme olarak değerlendirdiğimizde; Edgar Dale’in öğrenmeye ilişkin temel kavramların nasıl işlediğini anlatan ve Yaşantı Konisi (Yalın, 2001:19-20) olarak adlandırdığı aşağıdaki üçgen üzerinde şu özelliklerin öğrenme ediniminde öne çıktığını görürüz:



Öğrenmenin;

Basitten karmaşığa, somuttan soyuta doğru,

Çok sayıda duyu organlarıyla yapılanlardan az sayıda duyu organlarıyla yapılanlara,

Kendi kendine edinilenlerden başkalarının yardımıyla edinilenlere doğru gerçekleştiğini görürüz.

Yaşantı konisine göre öğrendiklerimizin; %83 'ünü görerek, %11 'ini işiterek, %3,5 'ini koklayarak, %1,5 'ini dokunarak, %1'ini tadarak öğreniriz.

Yaşantı Konisi'ne göre öğrenmenin gerçekleşmesinde yukarıdaki oranların önemini düşündüğümüzde ve yine öğrenilen bilginin hatırlanmasına ilişkin olarak Yalın'ın aktardığı bilgilerin; iletişim temelli bir öğrenme ve geribildirim ediminde hangi iletişim türünde olursa olsun, hangi öğrenme ve hatırlama eyleminde olursa olsun dikkate alınması önem kazanmaktadır. “Zaman sabit tutulmak üzere; Okuduklarımızın % 10'unu, İşittiklerimizin % 20'sini, Gördüklerimizin % 30'unu, Görüp işittiklerimizin % 50'sini, Söylediklerimizin % 70'ini ve Yapıp söylediklerimizin % 90'ını hatırlarız.” (Çilenti'den akt. Yalın, 2001:21).

Halkla ilişkilerde din dili başlığında öğrenmeyi bilgi edinimi, hatırlamayı da öğrenilenin diri tutulması olarak adlandıracak olursak, camiye temel alan ve camide yapılan iletişim temelli dini bilginin öğretiminde, aktarımında eğitim öğretim araştırmalarında bu oranların dikkate alınması gerektiğini düşünüyorum. Dinin anlaşılması konusunda, din ve dini ilimlerle uğraşanların, dini kategorik düzeyde (müftü, imam, hoca, vaiz, müezzin, din adamı, din dersi hocası, kurs hocası, vb.) herhangi bir şekilde temsil durumunda bulunanların, toplumsal bir rol model olarak algılandığı unutulmamalıdır. İşte bu nedenle iletim ve iletişim arasındaki ayırım önemlidir.

İletimin söz konusu olduğu mesaj/bilgi/ileti aktarımında/anlatımında VERİCİ (kaynak) merkezli sunumlar, anlatımlar öne çıkmaktadır. Oysa iletişimde asıl amaç ALICI (dinleyici) konumundakilere en sağlıklı şekilde mesajın/iletinin/anlamın aktarılmasıdır. Dolayısıyla günümüzde din dilinin sonuç üreten bir eyleme dönüşmesi için iletişim eylemleri VERİCİDEN (kaynaktan) daha çok ALICIYI (dinleyiciyi/camide cemaati/kursta öğrenciyi) dikkate almak durumundadır. Kime ne anlatılacağıнын/sunulacağıнын bilinmesiyle /tanınmasıyla arzu edilen iletişim gerçekleşir.

Beden Dili ve 5N 1K

İletişimin %55'ini beden dilini oluşturan jestler ve mimiklerin, %38'ini ses tonunun, %7'sini de sözcüklerin oluşturduğunu düşündüğümüzde, bir özdeyiş olarak karşımıza çıkan şu sözün ne kadar anlamlı olduğunu görürüz: “*En iyi tebliğ temsildir.*”

Konuşmamın başında da vurguladığım gibi eğer halkla ilişkilerde din dilinden bahsedeceksek; bunun hakla ilişkiler yönü ve din dili yönü olduğunu unutmamamız gerekir. Bu kavramsal tanımlamayı biraz daha açacak olursak; *hangi halk nasıl ilişki* soruları, beraberinde ilişkinin *iletişimsel bir eylem mi, öğretimi esas alan bir yöntem mi, içerisinde 5N 1K barındıran bir eylem mi?* olduğunu cevaplamamızı da gerektirir. Konuyu ayrıntılarla asıl mecrasından saptırmamak adına 5N 1K'da yer alan NEREDE, NASIL sorusuna anlamlı bir cevap vermek, din dilini kullanırken

büyük bir öneme sahip olacaktır. Bütüncül olarak baktığımızda; KİME, NEREDE, NASIL soruları iletişimde, dinin anlatılması ve anlaşılmasında temel sorulardır. Din dilinin kullanımın arzu edilen düzeyde olup olmadığı ancak geribildirimle tespit edilebilecektir.

KİME (alıcı) sorusunun halkla ilişkilerde din dilinin kullanımı açısından önemli olduğunu bir kez daha vurgulamak isterim. *NEREDE* sorusunun karşılığı olarak; camide, müftülükte, sokakta, derste, kürsüde, minberde, vb. yerlerden hangisinde halkla ilişkilerin gerçekleşeceğini ve burada kullanılacak din dilinin ne barındıracağını ve hangi iletiyi/mesajı/bilgiyi sunacağını; bu sunumun/anlatımın/söylemin/açıklamanın nelere dikkat etmesi gerektiğini; iletişimin geribildirim gerektiren bir eylem olduğunu ve geribildirim sağlayarak yapılması gerektiğini unutmamalıyız. Geribildirim olmadığı iletişim eylemlerinin birer iletim olmaktan öte geçmeyeceğini belirtmek isterim.

Kime sorusunun cevabını din dili ifadesiyle bütünleştirerek cevaplamak konuyu daha anlaşılır kılacaktır.

Günümüz, moda kavramlar üreten ve moda kavramlar üzerinden kendini tanımlamaya çalışan, bunu sadece eğitim öğretim ortamlarında değil, hayatın birçok alanında görünür kılma peşinde olan sanal bir gerçeklik (!) üretmektedir. Bugün bilişim ve internet alt yapılarının oluşturduğu sosyal ağlarla örülü dünyada, bireyin düne göre daha özgür (!)

olduğunu düşündüğü* bu “yeni dünya” ve onun “yeni kavramları” ne kadar eleştirel baksak da, ne kadar etkisinden uzak kalmaya çalışsak da, yeni kavramları ve yeni insan tipolojisiyle karşımızdadır ve vardır. Bu, inkârı mümkün olmayan bir gerçeklik olarak karşımızdadır. “Yeni Bir Dünya (mı?)” ifadesini soru olarak sormak da mümkündür. Gerçekten bu dünya yeni midir yoksa yeni diye önümüze sunulan şey, davranış değişiklikleriyle birlikte iletişim, öğrenme, yaşama biçimleri değişmekte olan ve hatta hızlı bir şekilde değişmiş olan bir dünya mıdır?

Dönemin Dünyası

Nasıl bir dünya olduğunu anlamaya çalıştığımızda bu dünyanın;

- Dokunamadığımız ama etkileyip/etkilendiğimiz bir dünya,
- Sanki var olan, ... mış gibi yaptığımız sanal bir dünya,
- Görüntüden ibaret bir dünya,
- Gerçek olan toprağın görüntüsünde var olmaya çalışan bir dünya,
- Kokusunu hissetmediğimiz çiçeği,
- Dokunamadığımız canlıyı beslemeye çalıştığımız bir dünya olduğunu görüyoruz.

* Şahsen sorunlu olduğunu düşündüğüm bu özgürlük tanımı, George Orwell’ın 1984 adlı kitabındaki Big Brother’ın denetleyici mekanizmasının bir benzerinin önümüze sürüldüğü; özgürlük(!) olarak dayatılan bağımlılık hallerinin, kullanıldığında ve dışında kalındığında ancak hissedildiği bu yeni dünyanın insanının genel geçer özgürlük tanımını kabul etmediğini belirtmek isterim.

Bu dünya; kendi kavramları, kendi sınırları, kendi terminolojisi, kendi gerçeklikleri, kendi tanımları, kendi bireyleri, kendi sokakları, kendi çarşıları vs. birçok kendine özgülüğü barındırmaktadır.

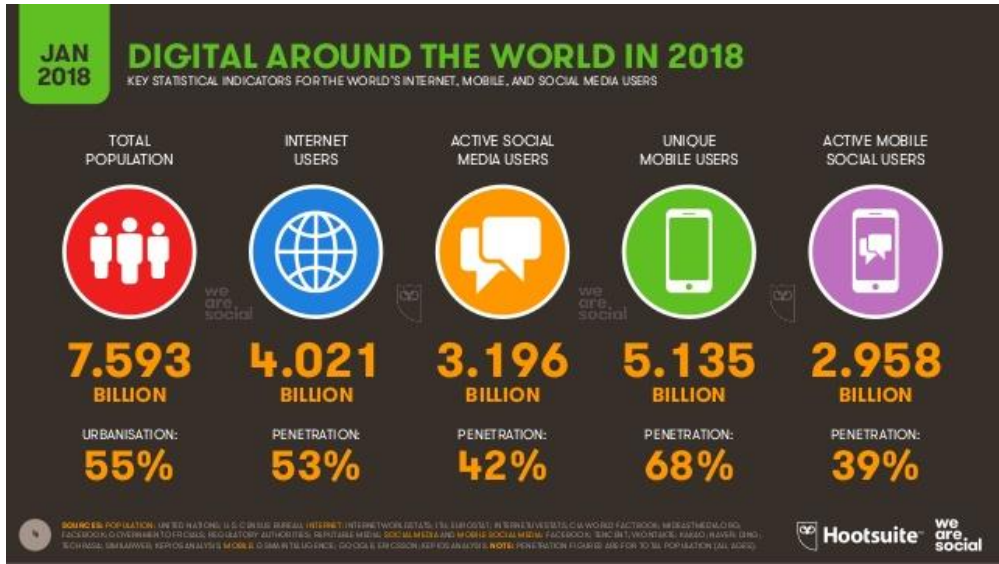
Dini anlama ve anlatmayı kendine görev bilen her kişinin bu yeni dünyayı tanınması, tanımlaması, KİME NASIL sorularının din dili geleneksel anlamda kullanılagelen yöntemleriyle birlikte döneme özgü dilin** kullanılmasıyla; dinin halkla, insanla, bu yeni dünyanın insanıyla sosyal ağlardan internet ortamına, gerçek dünyadan sanal dünyaya, mail gruplarından sosyal medya gruplarına; bloglardan okuyucu yorumlarına kadar birçok mecrada buluşmasını kolaylaştıracak ve daha anlaşılır kılacaktır. Aksi takdirde kendi dünyasından kopamayanların, bu dünyaya yabancı olanların, karşı çıksa da, beğenmese de, orada olmak istemese de bu yeni dünyaya söyleyeceği çok şey olacağını düşünmüyorum.

Bu yeni dünyayı yok edip ortadan kaldıramayacağımıza göre, kendi yaşam formatını muhafaza ederek, kendi içeriğini bütüncül anlamda oraya taşıyarak o dünyada var olmaya ve o dünyanın insanıyla buluşmaya; bu bağlamda dini ve dinin anlatımını o dünyada görünür kılmaya çalışmak, geçmiş zamanlarda anlatılan/sunulan dinin anlatım formlarından farklı olacaktır ve olmalıdır.

** Burada dil ile kastedilen, Türkçe, Arapça, İngilizce gibi ilk anlamıyla kastedilen dil değildir. Burada kastedilen; iletişimde beden dilini %55 jestler ve mimiklerin, %38 ses tonunun, %7 de sözcüklerin oluşturduğu; dolayısıyla konuştuğumuz dilin, anlamın aktarımında beden dili ve ses tonundan daha düşük düzeyde etkili olduğu dildir. Bu bütünlük içerisinde dil ile kastedilen; beden dili, ses tonu ve kelimelerle oluşan söylemin aynı zamanda bir iletişim eylemi olduğudur.

Bu dünyayı daha yakından tanımak için bazı rakamlar vermek istiyorum. Bu rakamlar dışında bulunduğumuz bu dünyayı yok saydığımızda aslında neyi, neleri yok saydığımızı; uzaktan seyrettiğimiz şeyin aslında yok sayılamayacak kadar önem ve dikkat gösterilmesi gereken bir dünya olduğunu bize gösterecektir.

Kimler var bu dünyada ve neler yapıyorlar bu dünyada?



Bu dünyanın insanını tanımak, bu dünyaya özgü bir din dili geliştirmek ve dinin bu dünyanın insanıyla buluşmasını sağlamak amacıyla bu dünyanın insanının neler yaptığına bir bakalım. Yukarıdaki grafik*,

* <https://www.slideshare.net/wearesocial/digital-in-2018-in-western-asia-part-1-northwest-86865983> (Erişim tarihi: 2 Nisan 2018)

aşağıdaki bilgilerle bize bu yeni dünyanın insanı hakkında bilgiler veriyor.
Bu dünyanın insanı;

- İnternette günlük ortalama 7 saat geçiriyor.
- 2 saat 48 dk. sosyal medyada zaman geçiriyor.
- 2 saat 44 dk video ya da benzeri platformlar için zaman ayırıyor.
- 1 saat 22 dk. müzik dinliyor.

Veriler bize şunu söylüyor:

Burası öyle bir dünya ki; insanlar burada, dünya ölçeğinde internet destekli cihazlar ve servisler kullanarak günde yaklaşık 6 saat geçiriyor. Rakamlar bize Türkiye'nin günlük ortalama 7 saat 9 dakika ile dünyada 14'üncü sırada, mobil kullanımda ise 3 saat 23 dakika ile 16'ncı sırada olduğunu söylüyor.

Sosyal medya kullanımında ülkemiz günlük ortalama 2 saat 48 dakika ile 13'üncü sırada; Facebook kullanımında 51 milyon kullanıcı ile dünyada 9. sırada yer alıyor. İstanbul, dünya çapında en fazla Facebook kullanıcılarına sahip 7. şehir olarak geçiyor.

Bu dünyada din ve dine ait neler var diye kabaca bir araştırma yaptığımızda karşımıza çıkan tablo, resmi ve gayri resmi olarak hemen her türlü fert, grup, cemaat, kurum, kuruluşun dine ilişkin kendine bir alan açtığı bir dünyayla bizi karşı karşıya getiriyor. Burada din adına karşılaşacağımız

her şey, halkla ilişkilerde din dili tanımlamasının çok ötesinde bir görünümle karşımıza çıkıyor.

Dini hikâyeler ve dualar başlığından her gün hadis ve her gün duaya; Dua zamanından dini paylaşımlar başlığına; gizemli sözleri dini bir muhtevayla sunmaktan hak dini ve menkıbelere kadar birçok başlık altında din adına sunulan bir dünyayla karşılaşıyoruz.

2017 yılında bu sanal dünyada “*insanlar din adına neleri aramışlar?*” diye, bu dünyanın egemen gücü olarak bağımlılık derecesinde bizi kuşatan ve en çok arama imkânı sunan GOOGLE arama motoru üzerinde yapılan aramalara baktım. Yapılan aramalarda doğrudan dinle ilişkilendirilen EN ÇOK ARANANLARA rastlayamadım. Eğer din adına “*hiç mi bir şey yoktu?..*” diye ümitsizce bir soru sormamıza engel olacaksa, 2017 yılında Google üzerinden en fazla arananlar arasında AŞURE ve ARAKAN (zulüm altında yardım bekleyen Müslüman halkın yaşadığı coğrafya) kelimelerini görüyoruz. Google’ın her sene birkaç başlık altında raporladığı EN ÇOK ARANANLAR genel başlığında yapılan aramalarda, *Genel aramalar, İsimler, Diziler, Yemek Tarifleri, Nedir?, Şarkılar* başlıklarını görüyoruz. Bu başlıklar altında doğrudan dinle ilişkilendirebileceğimiz herhangi bir aramanın yapılmadığını üzümlere görmekteyiz.

Burada, “*Google üzerinde din ve dine ilişkin konularda hiç mi arama yapılmamış?*” sorusuna, “*elbette arama yapılmıştır ancak istatistiksel olarak en fazla aranan 10 arama arasında yer alacak kadar arama yapılmadığını*” söyleyebiliriz.

Din dilinin halkla ilişkiler boyutunda ele alındığında, dinin insanlara ulaştırılmasında bir usul, bir yöntem, bir tarz ortaya konacaksa; bu tarzın dilinin bu yeni dünyayı tanımak zorunda olduğu aşikârdır. Bu yeni dünyanın “sanal” bir dünya olduğunu, bu dünyanın fertlerinin kendilerini ortaya koyarken üzerinde ayak basıp yaşadıkları dünyada sahip oldukları kimliklerin ötesinde farklı kimliklere büründüklerini unutmamalıyız. Bu yeni dünyanın insanının; kimlik sorunlarıyla mahremiyetin ihlâlini yaşadığını, ihlâl eylediği mahremiyeti aynı zamanda ifşâ eylediğini, bireyselleşen bir sosyalleşmenin öznesi olduğunu görüyoruz.

Bu yeni dünyada adına sanallaşma dediğimiz ve yepyeni kavramlarla bezenmiş yeni makam, mevki ve türlerin çıktığına tanıklık ediyoruz. Dijital birey, Dijital yurttaş, Dijital kul/kulluk, Dijital evren, Dijital müşteri, Dijital anne, Dijital öğrenci, Dijital yönetici, Dijital öğretmen, vb... tanımlamalar kendilerine şu an için yeni denilen ve hızla yaygınlaşan sanal bir gerçekliğin kuşattığı bu dünyanın tanımlamalarıdır.

Sonuç olarak;

Dinin anlatılması ve anlaşılması, dönemin diline olan hâkimiyetle paralellik arz eder. Dönemin dilini kullanmak dönemin insanıyla sağlıklı iletişim kurabilmenin yegâne yolu, yöntemidir. Din adına konuşanların bu yöntemden uzak kalması, bu yöntemi kullanacakları ortamı dinin kendi prensipleri doğrultusunda iletişim eyleminin gerektirdiği somut gerçeklerle buluşturması oldukça önemlidir.

İletişim eylemlerinde geribildirim; sonraki iletişim eylemlerine yön verecek bilgiler, söylem değişiklikleri, sonuç odaklı yöntem değişiklikleri vb. konularda çok şey katacağı unutulmamalıdır.

İletişim yöntemlerinin gerektiği biçimde kullanılmasıyla, öğrenme ve hatırlamanın arzu edilen seviyede gerçekleşeceği unutulmamalıdır.

Dinin içerisinde barındırdığı; imanî, irfanî, ahlâkî ve amelî prensiplerin ihmal edilmediği yeni yöntemlerle insanlara sunulmasıyla dinin anlaşılmasının daha kolay olacağını düşünüyoruz.

Sözlerimi, dilin kullanımına özel bir vurgu yapan ve sosyal medya kullanıcılarının çoğunlukla ihmal ettiği bir gerçeği bize hatırlatan iki âyetle bitirmek istiyorum.

“Ey iman edenler! Eğer bir fâsık size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa kötülük edersiniz de sonra yaptığınıza pişman olursunuz.” (Hucurat 6. Âyet)

“Görmedin mi, Allah güzel bir sözü nasıl misal getirdi? (Güzel bir söz), kökü sağlam, dalları göğe yükselen bir ağaç gibidir.” (İbrahim 24. Âyet)

Kaynakça

Digital Around The World In 2018,
<https://www.slideshare.net/wearesocial/digital-in-2018-in-western-asia-part-1-northwest-86865983> (Erişim tarihi: 2 Nisan 2018)

Yalın, İbrahim Halil (2001) *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*,
4. bsk., Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.



Tartışma ve Öneriler

Sunulan bildirilerin sonrasında katılımcıların katkıları ile gerçekleştirilen müzakere ve tartışmalar sonucu aşağıdaki ortak önerilere ulaşılmıştır:

- İnanç ve değerler, bireylerin yorumlamasına imkân verilerek sunulmadığı zaman hayata aktarılmasında sorunlar yaşandığı, iletişim kavramının doğasında da hedef kitleden alınan geri bildirimin önemli bir unsur olduğu vurgulandı. Bu anlamda camilerde gerçekleştirilen etkinliklerin iletişim değil, tek taraflı iletim olduğu belirtildi. Bu nedenle de dini içeriğin geleneksel yöntemler ve alışlageldik üslupla sunumunun etkisini yitirmeye başladığının altı çizildi. Öte yandan cami merkezli olarak yürütülen hutbe ve vaazlar gibi geleneksel yöntemlerin ülkemizdeki hedef kitlenin %15 civarına seslendiği, ulaşmakta zorlandığımız kitleye ulaşabilmek ve etkili iletişim için yeni kanal arayışlarıyla birlikte dijital dünyaya açılma gerekliliğine dikkat çekildi.
- İçeriğin paylaşılmasında kullanılan dilin önemli olduğu ve kelimelerin değiştirilmesiyle etki gücünün de artabileceği veya zayıflayabileceği; “*ne anlatmak*” istediğimizden daha çok “*nasıl anlatmamız*” gerektiğinin önemi vurgulandı.
- Öğrenmelerdeki kalıcılığın artırılmasında, vericiden daha çok, hedef kitleyi oluşturan alıcıdan hareketle iletişim kurallarının belirlenmesi gerektiği; öğrenmede ne kadar çok duyu organı öğrenme sürecine

katılırsa o denli etkili öğrenme gerçekleşeceği vurgulanarak yeni yöntemlere ağırlık verilmesi istendi.

- Etkili bir iletişim için beden dilinin önemine vurgu yapılarak mümkün olduğunca yüz yüze iletişimin tercih edilmesi suretiyle sonuç odaklı bir iletişimin gerçekleşeceği; beden dilinin gereği gibi kullanılmasıyla, iletişim gücünü de üst seviyede tutma imkânının sağlanacağı belirtildi. Her türlü iletişimde aynı zamanda dönemin dilini yakalayabilmenin önemi vurgulanarak dini terminolojinin gündelik deneyimleri tanımlayan kavramlarla örtüşmesi gerektiği üzerinde duruldu.
- Sosyal medyadan ve dijital dünyadan uzak kalındığı takdirde toplumsal değişimin yakalanmasının mümkün olamayacağı; iletişim yöntemlerine hâkim olan ve bu konuda değişimin yönünü belirleyecek tarzda içerikler oluşturup dönemin geçerli yöntemleriyle sun/a/mayan toplumların çağın dilinden giderek uzaklaşacağının altı çizildi.
- Türkiye’de 54 Milyon internet, 51 milyon Facebook kullanıcısının olduğu bilgisi paylaşılarak, 2017 yılı google arama verilerine göre nette yapılan aramalarda ilk 10 listelerinde dinle ilgili bir kavram veya kelimenin bulunmadığı hatırlatıldı. Bu alanda küçük ölçekli çabaların dışında ciddi bilgi akışı sağlayan bir yapının bulunmadığı, öncelikli olarak kendi kurallarımız ve ahlaki kodlarımız çerçevesinde bilgi akışı sağlayacak yapılar oluşturmamız gerektiği özellikle vurgulandı.

- Sosyal medyada, değerlerimizden hareket eden bir ilke ve kurallar bütünü sistematik şekilde işlenmeli ve kullanıcılarda (özellikle ve öncelikle çocuklarda ve gençlerde) bu konuda duyarlık oluşturma yolunda tüm irşat hizmetleri vakit geçirmeksizin yapılmalıdır. Bu amaçla sosyal medya kullanımında çokça karşılaşılan bireysel ve toplumsal zaafılara yönelik, yine aynı mecralarda, insanî, İslâmi, ahlâkî değerleri hatırlatan yazılı ve görsel çalışmalara öncelik verilmelidir. Bu konuda yapılacak bireysel ve kurumsal çalışmalar desteklenmelidir.
- Camileri toplumsal yapı içinde görünür hale getiren faaliyet ve çalışmalar sosyal medya ortamlarında tanıtılmalıdır.
- Gençlik döneminin karakteristik özelliklerinden olan statü arayışı, sosyal medyayı aktif olarak kullanan gençlerin bu hizmetlerde kullanılması yoluyla cami üzerinden cevaplandırılmalıdır.
- Katılımcıların bir kısmı bununla birlikte sosyal medya kullanımının olumsuz sonuçlarının da göz önüne alınması ve temkinli olunması noktasında çekincelerini paylaşmışlardır.
- Doğru bilgilendirme sağlayıcı, sosyal medyada hedef kitleye hitap edebilir nitelikte metinler hazırlanarak sosyal medya kanallarında servis edilmelidir.
- Ekranlarda ve sosyal medyada kullanılan din dilinde ortaklıklar sağlamak üzere paydaşların da katılımı ile bir “Din Sunumu Platformu” kurulmalıdır.

- Muhatapların bireysel ilgi ve ihtiyaçları sunumlarda göz önünde bulundurulmalı, onların katkıları ve yorumlarının dikkate alındığı gösterilmelidir.
- Fıkhi konularda Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulunun karar ve mütalaaları dikkate alınarak cevap ve değerlendirmelerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.
- İlahiyat Fakültelerindeki akademik çalışmaların giderek daha fazla disiplinler arası nitelik kazanması gerekmektedir.
- Yeni iletişim araçlarında muhakkak var olmak gerekmektedir. Bunu yaparken müspet bir dil kullanılması ve kriz yönetimi becerilerine sahip olunması gerekmektedir.
- Günümüzde hedef kitleye ulaşmanın en etkili yöntemlerinin başında sosyal medya ortamları gelmektedir. Bu ortamların, dinin gerçekliği ile hayatın gerçekliğinin buluşturulmasına imkân tanıyacak ortamlar olarak değerlendirilmesi ihmal edilmemelidir.

DÖRDÜNCÜ ÇALIŞMA GRUBU

ÇOCUK, GENÇ VE YETİŞKİNLERLE İLETİŞİMDE DİN DİLİ

Tarih: 05 Mayıs 2018

Saat: 18:00 – 19:45



- BİLDİRİLER
- TARTIŞMA/ÖNERİLER

Oturum Başkanı:

Prof. Dr. Muhsin AKBAŞ

İzmir Katip Çelebi üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Bildiriler

Prof. Dr. Hayati HÖKELEKLİ

Uludağ üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Prof. Dr. M. Akif KILAVUZ

Uludağ üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Doç. Dr. Mustafa KOÇ

Balıkesir üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Öğr. Musa MERT

Eğitimci - yazar

Raportörler:

Arş. Gör. Ahmet EŞER

Balıkesir Üniversitesi

Arş. Gör. Recep Emin GÜL

İzmir Katip Çelebi üniversitesi

Mehmet DURAN

Burhaniye İlçe Müftülüğü

Tartışma ve Öneriler: Tüm Katılımcılar

Bildiriler



ÇOCUK VE GENÇLERLE İLETİŞİMDE DİN DİLİ

Prof. Dr. Hayati HÖKELEKLİ

Uludağ üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Sayın başkan ben de sözlerime başlarken öncelikle böyle bir toplantıyı organize eden bu konuda emeği geçen hizmeti geçen tüm taraflara teşekkür ediyorum tebrik ediyorum. Konu çok önemli bir konu hayati bir konu ve katılım düzeyi de iyi. Tabii ki de bir toplantıyla her şeyi halletmek mümkün değil. Sadece şu oturum bile bir sempozyumun konusu olabilir. Vaktimiz çok kısıtlı dolayısıyla ben sizleri sevgiyle selamlayarak başlamak istiyorum. İşin esasını müteallik spot cümleler halinde bazı görüşlerimi sizlerle paylaşmak istiyorum.

Şimdi sayın başkanın da ifade ettiği gibi iletişimde hedef kitle, belirleyicidir. Hem konunun repertuarını oluşturmada hem de konunun yöntemini oluşturmada belirleyicidir. Yani biz bir konuşma yapacaksak bir ders vereceksek efendim bir mesaj ileteceksek kime ve nasıl sorularıyla başlamak durumundayız. Yani bu konuşmayı kime yapacağız ve nasıl yapmalıyız. Dolayısıyla hedef kitleyi dikkate almadan yapılan bir eğitim öğretim ya da bir iletişim faaliyeti hiçbir zaman anlamlı bir faaliyet olmaz. Bir etki meydana getirmez. Sadece konuşmacı konuşmuş olur, kendini belki tatmin eder, bilgisini ortaya koyar ama karşıya bir şey aktaramaz. Dolayısıyla, hepimiz eğitimeyiz, hepimizin karşısında birtakım insanlar var ama bu insanlar mütecanis değil. Hepsi tek tip değil, standart değil. Çocuğu var, genci var, yetişkini var, yaşlısı var, kadını var, erkeği var, üniversite profesörü var, efendim köylü Ahmet Ağa var. Şimdi bu kadar geniş bir yelpaze. Tabii bunların mütecanis bir grup oluşturduğu toplantılar ayrı bir de bunların hepsinin bir arada olduğu bir hedef kitlesi ayrı bunları daha fazla irdelemeden, şimdi kısaca çocuğa din nasıl öğretilmeli ? Dil, üslûp, yöntem

olarak çocukla din yoluyla nasıl iletişim kurulabilir. Bununla ilgili şahsi kanaatlerimi çok kısa başlıklarla ifade etmek istiyorum. Önce şunu söyleyeyim, küçük çocuklar için dini kelime ve kavramların bir anlamı yoktur. Yani küçük çocuklar 5,6,7 yaşına kadar bizim anladığımız anlamda bir dini dünyaya sahip değiller. Bir dini anlam dünyasına sahip değiller. Dolayısıyla çok erken yaşlarda çocuklara din eğitimi yaptırarak bunları dindar insanlar yapabileceğimizi düşünmek büyük bir saflıktır. Bunu yapan gruplar ve cemaatler var bunu biliyorum. Çok erken yaşlarda ister camide ister evde ister çeşitli ortamlarda efendim işte uzun uzun sureler ezberletilerek veya bir takım dini bilgiler papağan gibi öğretilerek bu çocukların iyi bir dindar olacağının ümidini taşıyorlar. Ben bunun çok yanlış bir yöntem olduğunu düşünüyorum. Bunun çocuğu boşa yormak olduğunu düşünüyorum. Benim kanaatim şu: **Küçük çocuklara dinden önce değerler eğitimi verilmelidir.** Yani önce iyi bir insan olmanın, iyi bir karakter sahibi olmanın temel eğitimi, din eğitiminden önce olmalıdır.

Hepimiz şunu konuşuyoruz: Güzel ahlak sahibi olmak için din çok önemlidir, dini bir hayat yaşamak insanları güzel ahlaklı yapar. Genel olarak genel söylemimiz bu fakat bunun tersi daha doğrudur. Güzel ahlak, insanları iyi bir mümin yapar, iyi bir Müslüman yapar. Bununla ilgili dini deliller de size aktarabilirim ama vaktimiz buna uygun değil. Yani güzel ahlaklı insanlar nasıl güzel Müslümanlar haline geldiğini sahabeden örnekler verebilirim, hadisler nakledebilirim ama bu konuya ayıracak vaktimiz yok. Demek ki küçük yaşlarda 5,6 yaşına kadar çocuklara ancak birtakım dualar, hamd ve şükür gibi kısa dualar, kelime-i tevhid gibi kelime-i şهادet ve

besmele gibi dini ifadeler öğretilir. Ama çocuk bunlardan bir şey anlamaz yani bunları öğrenir ama sadece sevdiği insanları memnun etmek için onlarla bir yakın ilişki kurmanın zevkini tatmak için bunları öğrenir. Bunun dışında çok böyle detaylı dini bilgi aktarmak, öğretmek çocuğu hiç bilmemek demektir. Çocuğun dünyasına hiç girememek demektir. İkincisi çocuğa din mutlaka sevgi söylemiyle aktarılmalıdır. Sevgi dili esas olmalıdır. Hiçbir zaman dini konular, dini kavramlar, dini otoriteler bir korku, dehşet imajı içerisinde verilmemelidir. Bu çocuğun ruhuna çok yabancıdır çocuğun ruhunu tahrip edicidir. Bazen de ruh sağlığını bozucudur. Yani patolojik durumlara da yol açar, tepkisel durumlara da yol açar. Şiddetin hiçbir türü küçük çocuklar açısından diyorum şiddetin, tehdidin, korkutmanın hiçbir türü faydalı değildir çocuklar için. Çocuklar için tek faydalı olan yol sevgi dilidir. Genel olarak çocuk psikologları, gelişim psikologları çocukla iletişimin en sağlıklı yolunun “koşulsuz sevgi” olduğunu söylerler. Ne demek koşulsuz sevgi: Doğru da yapsa yanlış da yapsa iyi de yapsa kötü de yapsa çocuğa sevgimizi, ilgimizi hiçbir zaman kesmemek demektir. Onunla bağımızı hep sürdürmek demektir. Ama bu şu demek değildir. Yani yaptığı yanlışları görmemek demek değildir. Sen bu yanlışı yaptın ama bu yanlış, işte ben seni şundan mahrum ediyorum ama sen benim evladımsın, talebemsin onun için değerlisin, önemlisin tutumunu sürdürmek demektir. Evet dolayısıyla çocuklara din anlatılacaksa eğer somut bir dil kullanmalı. Yani onun yaşadığı dünya içerisinde gerçek dünya içerisindeki örneklerle efendim işte çiçektir, böcektir, kedisidir, köpeğidir ne bileyim işte annesidir, babasıdır yani onun dünyasında yer alan gerçek olay, durumlar, gelişmeler ışığında çocuğa birtakım dini değerler aktarılabilir.

Sezgisel bir şekilde bunları kavramasına tam kavrama kelimesi doğru değil bunları anlamasına yardımcı olunabilir. Genel olarak çocuklarda düşünce tarzı bizim anladığımız anlamda mantıklı bir düşünce yok. Çocuklarda hayali ve oyunvari bir düşünce tarzı var sembolik ve oyunvari. Dolayısıyla din eğitimi ve öğretimlerinde mutlaka oyunlardan, hikâyelerden, dini hikâyelerden, masallardan yararlanmak lazım. Yalnız dini hikâyeler, masallar derken tabi bunların çocuğun diline aktarılması da çok önemli. Piyasada görüyorum bu konuda yazılmış birçok kitap var. İşte Kur'an' daki kıssaları çocuklara uyarlayarak çocuk eğitiminde kullanmaya çalışıyorlar. Ama mesela elimizde şöyle bir çalışma yok: Çocuklar bu kıssalarda anlatılanları nasıl algılıyor. Bir Hz. Musa kıssasını, bir Hz. Yusuf kıssasını, bir Hz. Nuh kıssasını nasıl algılıyor burada hangi unsurlar onu etkiliyor. Mesela bununla ilgili elimizde benim bildiğim ne din psikologlarının ne de din eğitimcilerinin arasında kıssaların çocukları nasıl etkilediğine dair bir bilimsel araştırma yok, doküman yok. Oysa ki Batı'da bu konuda İncil'deki kıssaları eksen alarak bunların çocuklar tarafından nasıl anlaşıldığını araştıran bilimsel araştırmalar var ve buna dayanarak da dini gelişim teorileri üretilmiş. Bizde bu yok. Kur'an çocuğa hitap etmiyor. Kur'an yetişkine hitap ediyor. Dolayısıyla Kur'an' daki bir kıssayı alıp çocuğa aktardığımız zaman bu kıssadır nasıl olsa çocuklar severler bunu diye böyle bir yaklaşım içerisine girdiğimiz zaman bunun faydalı bir yol olduğunu söylemek mümkün değil. Demek ki sevgi dili esas olmalı, Allah ile cehennem ile korkutmak Allah seni taş yapar gibi ifadeler kullanmak çocuk ruhuna aykırıdır. Günahla, şeytanla korkutmak kesin olarak doğru değil,

dini de değil, psikolojik de değil. Çünkü peygamber efendimizin uygulamalarında baktığımız zaman hiçbir çocukla böyle bir iletişimi yok.

Gençlere gelelim çocuklarla ilgili olanı burada tamamlayalım. Süremiz çok kısa ama söyleyeceğimiz şeyler çok fazla. Gençlerle iletişimin temel yöntemi de “ikna” yöntemi olmalı. Çünkü gençlik dönemi sorgulama, eleştirme, araştırma, şüphelenme, otoritelerden uzaklaşma bağımsız bir kişilik ve benlik sahibi olma, kendine ait bir anlam dünyası inşa etme çağıdır. Dolayısıyla artık hiçbir zaman annenin, babanın ya da dini otoritelerin, öğretmenlerin söylediğı şeyler onun için sorgulamadan sual etmeden kabul edilebilecek şeyler değildir. Bazı anne-babalar ya da öğretmenler, gençler kafalarına takılan soruları sordukları zaman büyük bir endişeye kapılıyor. Acaba benim çocuk imanını mı kaybediyor diye. Böyle örnekler geliyor bize imam hatipte hocası susturuyor veya annesi-babası efendim işte eyvah benim çocuğum dinden çıktı falan diye geliyor bizlere veya din dersi öğretmenine. Şimdi bu günlerde mesela *deizm* tartışmaları var. İşte imam hatipli gençler veya üniversiteli gençler deist oluyorlar falan diye. Bunlar çok doğal şeyler. Yani gençlik psikolojisi açısından efendim deist olma hatta çok nadir de olsa ateist olma hatta din değiştirip Hristiyan olma. Size söyleyeyim din değiştirip Hristiyan olan imam hatip öğrencileri biliyorum ben. Normal yani şu anlamda normal. bunlar bir gelişim evresi, bir aşama bir oluşum, bir süreç . Bunlar iyi yönetilirse, gence iyi rehberlik yapılırsa çok bilinçli bir Müslümanlığa kapı aralayabilir. Ama bunlar; “Nasıl olur da sen böyle düşünebilirsin, böyle inanabilirsin, sana yakışıyor mu, bir de imam hatiplisin, hacı çocuğusun, hoca çocuğusun” gibi bir karşı

tepkiyle karşılırsak işte o zaman kaybederiz çocuklarımızı. Bütün mesele bu kriz sürecini yönetebilme meselesidir. Biz İstanbul da bir grup hoca olarak bin kadar öğrenci üzerinde ankete dayalı bir araştırma yaptık. Orta birden itibaren lise sona kadar çocuklara sorular sorarak anketler yaptık. Bir grup hoca arkadaşla sadece benim yaptığım bir şey değil. Asıl fikir Prof..Dr. Halis AYHAN hocamdan çıktı. Allah selamet versin bilenler bilir burada din eğitimcilerin hepsinin hocasıdır. Detayına girmek istemiyorum. Onunla ilgili başka uzantılar da var çünkü. Hali hazırda okullarda seçmeli olarak okutulan *İslam Din Dersi* uygulaması bu çalışmanın sonucunda ortaya çıktı.

Şunu gördük: Sınıflar yükseldikçe çocukların dini konulara ilgisi artıyor fakat din dersine olan ilgisi azalıyor. Bu ne anlama geliyor. Din eğitimi, mevcut yürürlükteki din eğitimi gençlerin dini arayışlarına, dini özelemlerine, beklentilerine yeni ihtiyaçlarına cevap veremiyor. Biz bu gerekçeyle işte liselerde Kur'an-ı Kerim, Siyer ve Temel İslami Bilgiler gibi seçmeli dersler olması lazım diye bir öneri ürettik o öneri daha sonra kanunlaştırıldı uygulanıyor. Demek ki gençlik dönemi çok dikkatli bir şekilde yönetilmesi gereken bir dönemdir. İkna söylemi yani çocuğa seçme hakkı veren ve vicdanında düşünüp, taşınıp doğruyu bulmaya imkân veren bir yöntemle iyi bir iletişim kurulabilir. Bunun çok tipik bir örneğini size hatırlatayım. Zina etmek için Peygamber Efendimize gelip izin isteyen genç örneği vardır. Detayına girmek istemiyorum. Oradaki olayları biliyorsunuz. Efendimiz nasıl bir iletişim kuruyor gençle. Eğer bizden birisi olsaydı herhalde nasıl olur da sen peygamber huzurunda böyle bir şey söylersin, dinden çıktın sen diye belki tepki gösterirdik bilemiyoruz. Ama usul budur.

Yani gençlere ikna ile vicdanlarını harekete geçirecek, onları kalben tatmin edecek ikna yoluyla yaklaşmak gerekir. Gençlere dini pratiklerden çok, genel inanç ve zihniyet meselelerini, değerleri aktarmak gerekiyor. Genel olarak anne-babalardan işte namaz kılmıyor efendim şunu yapmıyor bunu yapmıyor gibi şikâyetler vardır. Bu da çok normaldir gençler açısından. Bu aslında gençlerin dine uzak olduğunu değil, onların din ile ilgisinin daha çok anlam düzeyinde, sistem düzeyinde, hayat felsefesi düzeyinde olduğunu gösterir. Yani onlar din yoluyla hayatlarını nasıl bütünleştirebilirler, tüm anlam kimlik, varoluş sorunlarına nasıl cevap bulabilirlerin arayışı içinde oluyorlar. Yani şöyle diyeyim gençlik zihniyeti ideolojik bir zihniyettir. İdeolojik olarak bakarlar dine. Onun için bazı dini pratikler konusunda ısrar edilmesi ve yerine getirmiyor diye birtakım cezalara başvurmak çok yanlış bir yoldur.



YETİŞKİNLİK DÖNEMİNDE DİN EĞİTİMİ

Prof. Dr. Mehmet Akif KILAVUZ

Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Giriş

Çocukluk döneminde çocuklara dinî değerleri öğretecek olanlar; anne babalar, öğretmenler ve diğer yetişkinlerdir. Özellikle okul öncesi dönemde anne babalar çocukları için özdeşim modelleri olabilirlerse ve dinî uygulamaları yerine getirebilirlerse, dini öğretme adına çok fazla çaba sarf etmelerine gerek kalmadan çocuklarını eğitebileceklerdir. Çünkü çocuk dindarlığı, anne baba dindarlığının ve anne babanın örnek alınmasının ortak bir sonucudur. Fıtrat üzere doğan çocuğun dinî kişiliğinin şekillenmesinde anne baba ve diğer yetişkinlerin etkisi büyüktür. Bu açıdan yetişkinlerin yeterli bir şekilde din eğitimi almaları, çocuklarını daha iyi bir şekilde yetiştirebilmeleri anlamına gelmektedir.

Dini öğrenmenin çocukluk ve gençlik çağlarına ait bir olgu olduğuna dair kanaat pek çok kimse arasında yaygındır. Bu kanaat, muhtemelen “Allah’a inandıktan sonra ibadetleri yerine getirecek kadar ilmiyal bilgisine sahip olmak yeterlidir.” düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Çocuklarının dinî bilgileri öğrenmesi için gayret sarf eden bazı anne babalar, dini öğrenme konusunda kendileri çaba harcamaya gerek duymamaktadır. Ancak gene de pek çok dindar yetişkin, yaşadıkları müddetçe din hakkında bilgi sahibi olmak için gayret sarf etmektedir. Ayrıca dinî kurumların imkan sağladığı eğitim fırsatları avantajından yararlanmaktadır. Dindar yetişkinler kendi kendine öğrenme etkinlikleriyle dinlerini öğrenmeye devam ettirirler. Bu tür öğrenme yoluyla yetişkinler, formal öğrenme etkinliklerine katılmasalar bile ibadetlere katılım suretiyle güçlü bir öğrenme tecrübesi yaşarlar.

Yetişkinlik döneminde din eğitiminin gerçekleştireceği en önemli hususlardan birisi, hayatın “anlam” dolu olduğu duygusudur. Din eğitimi inanç toplumunda bireye “anlam” çerçevesi kazandırır. “Anlam”, üstün bir ideale bağlılığa dayanan ve hayat olaylarına karşı tavır ve davranışlarımızı şekillendirmede yardımcı olan bir modeldir. Anlam, dünyaya bakış açısı veren bir hayat görüşü, insan hayatında karşılaşılan olayları açıklama kaynağıdır. Anlam, insana yön veren ve insanın dünyada oluşunu açıklayan bir çerçeve ve yorumlayıcı bir yapıdır.

Yetişkinlik döneminde din eğitiminin önemli boyutlarından biri de program çalışmalarıdır. Yetişkinlerin, din eğitimi programlarına devam etmelerini sağlayabilmek için öğrenme ihtiyaçlarının tespit edilmesi gerekmektedir. Çünkü yetişkinler, öğrenecekleri bilgilerin, ihtiyaçlarına cevap vermesini isterler. Bu açıdan yetişkin eğitim programının planlanmasında akademik konulara ağırlık verilmesinden çok, öğrencinin ilgi, istek ve ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması esastır.

Yetişkin eğitimi, yetişkinlere istekleri ve ihtiyaçları doğrultusunda bilgi, beceri ve davranış kazandırma amacındadır. Bu nedenle yetişkin eğitimcileri hizmet götürülecek kitlenin bireysel, kurumsal ve toplumsal ihtiyaçlarını öncelik sırasına göre belirlemesi gerekir. Din eğitimcileri kendilerinin ihtiyaçlarını tatmin etmek için değil yetişkinlerin ihtiyaçlarını gidermek için eğitim uygulamalıdır. Hayatın ve dinin anlamı, ihtiyaç içindekilere hizmet sunmak ve toplumu şekillendirmek suretiyle gerçekleştirilir.

Din eğitimi programlarının planlanmasında yetişkinlerin ilgi ve ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması önemli olmakla birlikte dinî değerlere de önem atfetmek göz ardı edilmemesi gereken bir husustur.

Hem ihtiyaçların göz önünde bulundurulduğu hem de değerlerin yer verildiği eğitim programlarında yetişkinler, kendi değer ve inançlarına eleştirel bir yaklaşımla değerlendirme fırsatı bulurlar. Bu tür programlar hem eğitimcinin bakış açısını öğrenmeye hem de yetişkinin ihtiyaçlarını karşılamaya imkan sağlar.

Sağlık için yaş bir ölçü olarak değerlendirilmediği gibi, eğitim için de yaş bir ölçü değil, insanın fonksiyonunu devam ettirmesinin bir şansı olarak kabullenilmesi gerekmektedir. İslam dini, öğrenebilir konumda olan herkese bilginin ulaştırılması ve dinin tebliğ edilmesi prensibini benimsemiştir. Öğrenme yeteneğine sahip olan herkese dinî değerlerin ulaştırılması gerekmektedir.

Hayatın ileri yıllarına ulaşmış bireyler değişime ayak uydurabilmek için eğitime ihtiyaç duymaktadırlar. Değişim genellikle insan hayatının ilk 20 yılında meydana geldiği için eğitimin de çocuklar ve ergenler için uygun bir süreç olduğu düşüncesi yaygındır. Çoğumuz yetişkinlik döneminin -özellikle yaşlılık döneminin- gelişimimizin tamamlandığı, yetişkin olduğumuz, büyüüp olgunlaştığımız bir dönem olduğu fikriyle yetişmişizdir. Bazı kimseler için yetişkin olmak, değişimin olmadığı bir döneme ulaşmak anlamına gelmektedir.

Eğitim etkinliklerinin hem gelişim ve değişim hem de süreklilik ile yakından ilgili olduğu kabul edilen bir gerçektir. Eğitim bir taraftan insan hayatında meydana gelen değişime uyum sağlamak diğer taraftan dengeli, istikrarlı, güvenli bir kişilik geliştirmek için süreklilik ile ilgilidir. Eğitim bir kimsenin geçmişteki

değişim olaylarını, böyle bir değişim sonucu ortaya çıkan şu andaki ilgilerini ve süreklilik çerçevesinde benimsenen değişikliklerin gerçekleştirilmesi konusunda gelecek ilgilerini kendine konu edinir.

Yetişkinlik ve yaşlılık döneminde değişme potansiyeli sınırlı olmakla birlikte gene de ilerleyen yıllarda insan hayatında bir takım gelişmeler meydana gelmesi söz konusudur. İnsanlar yaşlarının artmasına paralel olarak sürekli bir şekilde fiziksel olarak, çoğu zaman psikolojik olarak ve sık sık da sosyal olarak değişime maruz kalırlar. Çünkü insanoğlu hiçbir zaman tam olarak büyümüş, gelişiminin sonuna gelmiş olamaz. Büyüme ve gelişme değişik evrelerden geçerek ömür boyu devam eden bir süreçtir.

Yetişkinler çocuklardan sadece biyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan değil, öğrenme açısından da farklılıklar gösterirler. Yetişkinler daha çok kendi kendilerine bağımsız olarak öğrenmeyi tercih ederler. Çocuk eğitimiyle yetişkin eğitimi arasındaki en temel farklardan birisi, çocukların bağımlı bir kişiliğe sahipken, yetişkinlerin bağımsız bir kişiliğe sahip olmasıdır. Yetişkinlerin öğrenmelerine yönelik yapılan araştırmalar, yetişkinlerin büyük çoğunluğunun kendi kendilerine öğrenmeyi tercih ettiklerini göstermektedir.

Yetişkinler öğrenmeye karşı farklı motivasyonlara sahiptirler. Çocuk için eğitim, büyük oranda, temel olarak hayatın daha sonraki bir safhasında faydalı olacak olan bir bilgi birikimidir. Bu yüzden çocukların eğitimi çoğunlukla, “konu merkezli”dir. Oysa yetişkinler öğrenmeye, ancak gerçek hayatla ilgili herhangi bir problemleri olduğunda, böyle bir şeyi tecrübe ettiklerinde ve onları çözmeye ihtiyaç hissettiklerinde hazırdırlar. Yetişkinler bir görevi yapabilmek, bir problemi çözebilmek veya daha iyi bir şekilde yaşamak için eğitim ve öğretim faaliyetlerine

katılırlar. Dolayısıyla onlar problem çözücüdürler. Yetişkinler, problemleri ortaya koyma ve onlara makul cevap verme konusuyla ilgilenirler.

Yetişkinler öğrenmeye daha çok problem merkezli bir yaklaşımla geldiklerinden, öğrendikleri şeylerin hemen uygulanmasıyla ilgilenirler. “Öğrendiğim bu bilgiyi nasıl kullanırım” ya da “öğrendiğim bu bilgiler benim ne işime yarar” sorusu, yetişkin kişi tarafından sorulan temel sorudur.

Yetişkin eğitiminde fiziki ve psikolojik çevre son derece önemlidir. Fiziki çevre olarak eğitim yapılacak mekan güzel bir şekilde düzenlenmeli, sıcaklık sistemi uygun bir şekilde ayarlanmalı, estetik olarak da iyi hazırlanmalıdır. Yetişkinlerin bulunduğu psikolojik ortam; düşüncelerini özgürce ifade edebilme, karşılıklı güven ve saygının yer aldığı, stresten uzak ve öğrenme faaliyetleri ve sonuçlarının paylaşıldığı bir ortam olmalıdır.

Çocuklar ve yetişkinler zamanı farklı olarak algırlarlar. Çoğu zaman yetişkinler, eğitim ve öğretime gönüllü olarak katıldıklarından, zamanı kullanma konusunda da oldukça duyarlıdırlar. Onlar zamanlarını boşa geçirmek istemezler.

Çocuk eğitimiyle yetişkin eğitimini birbirinden ayıran en önemli bir diğer faktör, yetişkinin ne öğreneceği konusuna kendisinin karar vermesidir. Yetişkin eğitim faaliyetlerinin, ihtiyaçlarını karşılamadığı hissine kapılırlarsa veya bir anlam ifade etmediğini anlarılarsa, eğitim faaliyetini terk edebilirler. Bu husus ihmal edilmiş önemli bir prensiptir.

İnsanlar öğrenmeye ihtiyaç duymaları durumunda daha kolay motive olmakta ve sonuçta daha kolay öğrenebilmektedirler. Çocuklar ve gençler neye ihtiyaç duyduklarının tam olarak farkında olmayabilirler. Yetişkinler ise, farkındadırlar.

Bu farkındalık onları, eğitim faaliyetlerine yönlendirmektedir. Yetişkinler karşılaştıkları büyük küçük problemlerin çözümünü bulabilmek için öğrenmek isterler.

Din eğitiminin bireysel amaçları ve sosyal amaçları söz konusudur. Din eğitiminin bireysel amaçları, öğrencilerin ihtiyaçlarıyla ilgili; sosyal amaçlar ise dinin ve toplumun ihtiyaçlarıyla ilgilidir. Öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayan dinî inanç konusundaki eğitim öncelikli olmalıdır.

Yetişkin eğitiminde yetişkinlerin tecrübesi önemli bir yer tutar. Onlar geçmiş tecrübelerini kişisel kavram ve kişisel onurlarıyla bütünleştirirler. Yetişkinler geçmiş tecrübelerine saygı duyulmasına ve önem verilmesine büyük ilgi gösterirler.

Çocuklardan farklı bazı özelliklere sahip olan yetişkinlere din hizmeti götürme konusunda din görevlilerinin önemli görevleri vardır. Din eğitimcileri inanç gelişimini sağlayarak ve yetişkinlere uygun çevre temin ederek tüm insanların hayatlarını zenginleştirme konusunda çalışma yapabilirler.

Yetişkinlerin topluma uyum sağlaması ve ihtiyaçlarının karşılanması din eğitimi ile mümkün olacaktır. Şahsî itibar ve saygınlık, yetişkinlerin en önemli ruhanî ihtiyaçlarındandır. Din eğitimi ferdî saygınlık ihtiyacının çeşitli yollarla karşılandığı önemli bir adrestir.

Çağımızda hayat boyu eğitim anlayışının ön plana çıktığı ifade edilmektedir. Hayat boyu din eğitimi açısından baktığımızda bireyin her gelişim aşamasının, din eğitimi açısından önemli dönemler olduğunu söyleyebiliriz. Genellikle çocukluk ve gençlik dönemi dinî inançlar, dinî tutumlar ve dinî değerlerin benimsendiği ve

elde edildiği bir zaman dilimidir; genç ve orta yetişkinlik dönemi ise geliştirildiği ve kuvvetlendirildiği bir dönemdir. İleri yetişkinlik dönemi de dinin birey üzerinde sonuçlarının en yoğun biçimde grldği bir dönemdir.

Dinî değerlerin benimsenmediği bir çocukluk dönemini ve aktarılmadığı bir gençlik dönemini genellikle bilgisiz bir orta yaş izlemektedir; onların ardından da anlamdan yoksun bomboş bir yaşlılık dönemi gelmektedir. Bu açıdan din eğitimi sadece çocukluk ve gençlik dönemi ile yetişkinliğin ilk yıllarında gerçekleşmesi gereken bir süreç değil, “beşikten mezara kadar devam eden bir süreç” olması gerekmektedir.



Gençlerle İletişimde Din Dili: Değerlendirmeler ve Öneriler

Doç. Dr. Mustafa KOÇ

Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Sayın başkan, kıymetli konuşmacılar ve saygıdeğer dinleyici ve katılımcılar!

Öncelikle Türkiye'nin güzel yörelerinden biri olan Ayvalık'ta, içinde yaşadığımız modern dönemin giderek sekülerleşen toplumsal yapılanmasında her geçen gün önemini arttıran 'Din Dili' gibi çok özel ve önemli bir konuda çalıştay düzenlendi. Bu çalıştayda emeği geçen başta Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültemize, Balıkesir İl Müftülüğümüze, İmam-Hatip Okulları Platformuna ve Balıkesir Büyükşehir Belediye Başkanlığına teşekkür ederek konuşmama başlamak istiyorum.

Çalıştay afişindeki resimden ilham alarak konuşmama, Türkiye'deki din hizmetlerinde kamusal bir otorite olan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın taşra ve yurt dışı teşkilatlarında toplamda 16 yıl çalışan eski bir Diyanet personeli olarak saha deneyimimi de katmak istiyorum. Genelde tüm hedef kitlede, özelde ise gençlerle iletişimde din dilinin imkânı üzerine bana ayrılan süreye de dikkat ederek bazı değerlendirmeler ve hemen ilgili değerlendirmelerimin arkasından da kısa kısa bazı öneriler yapmayı hedefliyorum. Bu bağlamda konuşmamı iki temel bölüme ayırmayı planlıyorum. Birincisi, yeni nesil din diline olan ihtiyacı ortaya çıkaran psiko-sosyo-teolojik içerikli olgusal durumlar ve analizi; ikincisi de yeni nesil din dilinin imkânı üzerine değerlendirmeler ve öneriler.

Konuşmamın birinci bölümüne ilişkin olarak, özelde gençlerle iletişimde din diline geçmeden önce 'yeni nesil gençlerle iletişimde yeni

nesil din dili niçin önemlidir?’ sorusunun arka planını ortaya koymaya çalışacağım. Bu amaçla konuya psiko-sosyal açıdan zihinsel bir hazırlık olması bakımından seklerleşmeden en fazla etkilenen gelişim dönemi olarak gençlerin din ile ilişkileri üzerine gazeteci ve yazar Ruşen akır’ın 29.03.2018 tarihinde Medyascope TV’de yaptığı konuşmanın içeriğine değinmek istiyorum. İlgimi çeken bir konuşmaydı bu konuşma doğrusu. Müsaade ederseniz bu konuşmanın bir bölümünü tırnak içinde vermek istiyorum.

Sayın akır, ‘Dine Dönüşten Dinden Dnşe’ başlıklı konuşmasında konuyla ilgili şu analizlerde buluyor:

“Türkiye gündeminde bir tartışma var. Bu tartışmada Türkiye’de özellikle genç kuşakların, yeni kuşakların ve özellikle de dindar ailelerden gelen gençlerin, çocukların dine karşı mesafeli olmaya başladıkları yolunda bir takım gözlemler, değerlendirmeler var. Tanıklıklar var. Çok ilginç tanıklıklar oluyor. Örneğin, İmam Hatip kökenli felsefe hocası, Profesör Fazlıoğlu’nun yaptığı bir konferansta söyledikleri var. Üniversite de değişik zamanlarda kendisini ziyaret eden başörtülü on dört öğrencinin kendilerini ateist olarak tanımladıklarını söylemişti, bir muhafazakâr kitleye verdiği konferans sırasında ve bunun altını özel olarak çizmişti...

Bu (inanç krizi) olayı ne derece doğrudur, bu konuda şu ana kadar yapılmış çok sosyolojik araştırmalar yok. Varsa da benim şahsen haberim yok. Ama yeni yeni konuşulmaya başlanan bir şey olduğu için herhalde

önümüzdeki dönemde bu konuda bir takım bilimsel araştırmalar da ortaya çıkacaktır. Ve bu Türkiye'nin gündemine bir şekilde yerleşti. Bu durum, bana gazeteciliğe başladığım 1980'lerin ortalarını hatırlatıyor. Orada bir dine dönüş olgusundan bahsediliyordu ki doğruydu. Bu dine dönüş olgusu sadece Türkiye için geçerli değil aslında tüm İşlam dünyasında geçerli bir olguydu. İşlam dünyası derken sadece İşlam ülkelerini değil, Batıda yaşayan Müřlőmanlar açısından da dine dönüş, dine yeniden sahiplenme ve din etrafında örgütlenme şeklinde genelleştirilebilecek bir eğilim vardı ve kabaca bu dine dönüş olarak adlandırılıyordu... Olayın bir boyutu buydu.

Bir diğer boyutu ciddi bir felsefi tartişma, o da; modernitenin insanların manevi ihtiyaçlarını karşılama da yetersiz kaldığı yönünde bir yaklaşım vardı. Bir diğer yaklaşım da, yani insanın bireysel arayışına cevap vermek, manevi arayışına cevap vermektir. Bir diğer hususta insanın kendini bir cemaat içerisinde, bir topluluk içerisinde kendini bir aidiyet içerisinde hissetmesi anlamında, İşlam dünyasındaki modern mekanizmaların, düşüncelerin artık aşındığı, hatta iflas ettiği gibi değerlendirmelerle gidiyordu. Yani bir tarafta toplu durum, bir tarafta manevi ihtiyaç, bir diğer tarafta da cemaat arayışı, topluluk içerisinde bulunma arayışı. Bu anlamda baktığımızda geçmişte İşlam dünyasının hemen hemen her yerinde bu dine dönüş olayının yaşandığını gördük. ...İşlam dünyasında çok sayıdaki insanın bu anlamda yeniden Müřlőmanlıklarını, kültürel anlamda zaten yaşadıkları İşlam'ı aynı zamanda, dini anlamda da ibadet anlamında da, sahiplenmeleri anlamında ve hatta politik anlamda yeniden Müřlőmanlıklarını keşfeden insanlar

oluşt. Burada kadınlar çok önemli bir yer tuttu. Türkiye'de özellikle başörtüsü yasağıyla beraber kadınların bu alanda daha fazla kendilerini gösterdiklerini gördük vs.

Şimdi dönüp baktığımızda Türkiye'de ne yaşıyor? Türkiye'de günümüzde dine dönüşten çok, dinden dönüşü konuşmaya başlıyoruz artık. Ve özellikle dindar ailelerin çocuklarının dine karşı mesafe koyduklarını görmeye başlıyoruz. Bu abartılı bir şey mi? Bence değil. Bir süredir ben bunu şahsen gözlüyorum ve söylüyorum, dile getiriyorum. O zaman şöyle bir olay ortaya çıkıyor; yaklaşık bir çeyrek yüzyıl hatta daha fazla diyelim otuz yıla yakın bir zaman sonrasında dine dönüşten, dinden dönüşe doğru evrildiğini görüyoruz Türkiye'nin. Bir kuşak geçmiş, bir arayışın sonucunda yaşanan dine dönüş daha sonra yeni arayışlara kendini kaptırmış ve yerini yeni arayışlar almış. Ve şimdi de dinden dönüş gibi bir yaklaşım var. Peki, bu neden böyle oluyor?

Dine dönüşün temellerine bakarak buradan gidebiliriz... Konjonktürün dışında bireysel olana bakalım, bireysel olarak baktığımız zaman da insanların manevi açlığına cevap verme iddiasındaki İslamiyet'in şu anda Türkiye'de pek ortada gözükmeyeceğini görüyoruz. İslamiyet adına gündeme gelen şeyler, özellikle 21. yüzyılın dünyasında ve Türkiye'sinde gençlerin aradığı hususlara cevap vermenin çok ötesinde, tam tersi onları 21. yüzyılda yaşayan, ama geçmiş yüzyılları kafasına göre 21. yüzyılda yaşamaya dayatıyor, bugün dile getirilen İslam anlayışı. Burada bir maneviyat yok. Büyük ölçüde pratiğe sınırlanmış, ibadete sınırlanmış ya da

yasaklara ve zorunluluklara indirgenmiş bir İslam anlayışı var, onun ekseninde gelişen bir İslam anlayışı var. Manevi olarak sunulan pek bir şey yok... Yani maneviyat arayan insanlar büyük ölçüde verili, kurumsal, resmi ya da sivil kurumsal İslami yapılardan uzakta kendi başlarına bir İslami serüvene gitmeyi tercih ediyorlar. Yalnızlığı ya da küçük bir çevreyle yetinmeyi tercih ediyorlar. ...Her şeyin ötesinde Olivier Roy'un "Siyasal İslam'ın İflası" diye Türkçe'ye çevrilen kitabında söylediği bir husus vardı; İslami hareketler insanlara somut olarak bir dünya veremediler, sunamıyorlar. Nasıl bir hayat, nasıl bir özgürlük? Adalet duygusu? Bunları sunmaktan çok uzaklar.

Ve şu anda yaşanan dinden dönüş olayında, az önce örneğini verdiğim felsefe profesörü olayında görüldüğü gibi başörtülü ateistler gibi olguların fazla dikkat çekmesi hiç de şaşırtıcı değil. ...Birey temelli din arayışının içerisinde tabi ki İslam ilk seçenek olarak karşınıza çıkıyor, ama kimi durumlarda bazılarının deizme bazılarının hatta ateizme yöneldiği söyleniyor. Bu konuda çok sayıda gözlem ve tanıklık var. Ama bunun dışında henüz çok konuşulmayan bir takım yeni dini hareketler diye adlandırılan dünyada, Türkiye'de de dönem dönem küçük örneklerini gördüğümüz uzak doğu dinleri vs. gibi ya da birtakım birbirinden farklı dinlerin melezleştirilmesi gibi oluşturulan yeni yorumlar gibi bazı yeni akımlar da pekâlâ ortaya çıkabilir. Türkiye'de var zaten bazı böyle akımlar, çok güçlü değil. Bunlar güçlenebilir, yenileri çıkabilir ama en ilginç İslam'ın içerisinde bu tür yeni yorumlar, tırnak içinde söylüyorum, çağdaş diyeceğim burada çağdaşı pozitif anlamda söylemiyorum. Bugünün

koşullarında, bugünün özellikle komünikasyon, iletişim çağının gereklerini çok fazla öne çıkartarak yeni bir takım İslam yorumlarına da tanık olabiliriz. ...Ama şu bence çok açık, artık bir dine dönüş olayı Türkiye'de, İslam dünyasının birçok yerinde yaşanıyor ama özel olarak konumuz Türkiye olduğu için, Türkiye'de tamamlanmışa benziyor. Bir kuşak geçti üzerinden ve artık nefesi kalmadı, beklentileri karşılayamadı, vaadini yerine getiremedi, zamanında eleştirdiklerine benzemeye başladı. ...Dolayısıyla şimdi yeni bir dönem başladı. Belki de bir kuşak daha geçmesi gerekebilir tekrardan şu anda, daha önceden konuştuğumuz türden bir dine dönüşün yaşanabilmesi için...”

Evet, elbette ki Sayın Çakır'ın 2000'li yeni nesil gençlerin din ile ilişkisine yönelik yapmış olduğu bu değerlendirmelerin tamamına katılmayabiliriz. Fakat Türkiye'deki muhafazakâr yapıları karşıdan bakarak analiz etmeye çalışan Sayın Çakır'ın bu konuşmasından bir din psikoloğu olarak ben kendi adıma, muhafazakârların da aralarında olduğu yeni nesil gençlerin inanç krizi yaşadıklarını çıkardım. Daha doğrusu öteden beri benim de böyle bir gözlemim ve yorumum vardı zaten.

Hemen yeri gelmişken söyleyeyim bu inanç krizlerinin derinleşmesinde, şu anda Türkiye'de Diyanet din hizmetlerinde kullanılan din dilinin yeteri kadar güncellenememesinin de etkili olduğunu düşünüyorum. Yani psikologların Z kuşağı dedikleri ve bu kuşağı 'hız ve haz' kuşağı mottosuyla tanımladıkları bu yeni nesil gençliğin sağlıklı bir din algısı ve dolayısıyla dindarlık formu oluşturabilecekleri bir din dilinin

retiminde, ne Diyanet din hizmetleri ne de ilk ve orta dereceli okullarımızdaki din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerimizin yeteri düzeyde başarılı olduğunu düşünmüyorum. Burada Diyanet din hizmetleriyle ilgili sevinerek paylaşmam gereken bir önemli gelişme ise son bir-iki yılda Diyanet İşleri Başkanlığımızın sahada gençlik hizmetlerine kurumsal anlamda sahip çıkması ve bu alanda çok ciddi ses getiren projeler üretmeye başlamasıdır. Bana göre bu Diyanet gençlik hizmetleri, çok önemli heyecan verici bir projedir.

Yine Diyanet İşleri Başkanlığımızın 2018 yılı için yapmış olduğu konuyla ilgili önemli bir istişare toplantısı oldu. Bu toplantıya katılan bizim alandan tek din psikoloğu Prof. Dr. Hasan Kayıklık beydi. Diyanet İşleri Başkanlığının "Güncel Dini Meseleler" başlıklı istişare toplantısına ilişkin din psikoloğu Hasan Kaplan beyin bazı değerlendirmeleri var. Konumuzun arka planını aydınlatabilme adına bunlardan bazılarını burada vermek istiyorum:

“1. Gençler arasında yaygınlaşan inanç problemlerine ilişkin, geçerliliği ve güvenilirliği tartışılır birkaç saha araştırması dışında, kayda değer somut ve kapsamlı alan araştırmalarının olmayışı, konuların genellikle teorik eksende tartışılmasına sebep olan bir eksikliktir.

2. Birkaç uzman dışında, toplantıya katılanların çoğunluğu Türkiye'deki dinsel gelişmelerden endişeli, kaygılı ve şikâyetçi olduklarını belirttiler. Bazı uzmanlar ise dinsel yozlaşmadan, bazıları dinsel

ilgisizlikten, bazıları dinsel savrulmadan, bazıları da deizm, ateizm ve nihilizm tehlikesinden endişeli olduklarını söylediler.

3. Ben şahsen bu gelişmelerden fazla endişe duymuyorum. Ben daha çok bu gelişmelerin nasıl yönetileceğinden endişeliyim. Çünkü dinsel yozlaşma, dinsel ilgisizlik, dinden kaçış, dinsel savrulma ve deizm gibi etiketlerle anlatılmak istenen şey aslında bir inanç krizidir ve önemli olan bu krizin iyi yönetilebilmesidir.

4. Toplantıya katılan alan uzmanlarının çoğunluğu da bu dinsel gelişmeleri bir inanç krizi olarak değerlendirdiler. Diğerleri de en azından bu tespite itiraz etmediler.

5. Kanımca söz konusu bu inanç krizinin psikolojik (bireysel), sosyolojik (toplumsal), felsefi (evrensel) ve teolojik (kozmetik) boyutları var. Ancak, toplantıya davetli uzmanların çoğunluğunun uzmanlık alanı kelam ve felsefe olduğu için toplantıdaki tartışmalar genellikle krizin makro yani “felsefi” ve “teolojik” boyutuyla sınırlı kaldı. Dolayısıyla da ‘Tanrının varlığı, mahiyeti, Tanrı-evren ilişkisi, vahiy/nübüvvet ve kötülük problemi’ gibi konular tartışıldı.

6. Krizin mikro seviyeden makro seviyeye doğru sistematik bir yaklaşım içerisinde ele alınması gerekliliğini vurguladığım toplantıda, mikro (psikolojik/bireysel) boyuta ilişkin görüşlerim özet olarak şöyledir:

Kriz "gelişmekte" olan canlılar için normaldir ve fitri bir durumdur, bir geçiş ve olgunlaşma sürecidir... Bu yönüyle krizler, hem fırsat hem de riskler içerirler.

Konuyla ilgili fırsatlara baktığımızda, eğer bu inanç krizi iyi yönetilirse, imanda olgunlaşma, taklitten tahkike geçme ve inancın içselleştirilmesi gibi manevi ve özsel unsurların ağır bastığı kaliteli dindarlık formları gibi olumlu sonuçlar elde edilebilir.

Riskler bağlamında baktığımızda ise bu inanç krizi iyi yönetilmezse;

- Korku ve suçluluk eksenli sorgusuz sualsiz mutlak itaat içeren patolojik bir "vesayet dindarlığı" formunun üretilmesi,
- Şeklin, ritüellerin, gösterişin, nitelikten ziyade niceliğin, değerlerden ziyade diğerlerinin ön plana çıktığı araçsallaştırılmış dindarlık formlarının üretilmesi,
- Lafızcılığın / literalizmin ağır bastığı selefilik ve benzeri radikal dinsel hareketlere yönelmenin artması,
- Bütün bu yozlaşmalara tepki olarak dinden ve inançtan tamamen uzaklaşma (deizm, ateizm vb) gibi inanç krizine ilişkin olgusal bazı riskler ortaya çıkabilir...

Sonuç olarak endişesini duyduğumuz inanç krizi, aslında şekilcilik, taklit ve fanatizm gibi dinsel yozlaşma biçimlerinden sıyrılma, fitrata uygun içselleştirilmiş olgun bir dini/manevi yönelimin ortaya çıkması için iyi bir fırsattır. Bu potansiyeli iyi değerlendirmek için başta anne-babalar olmak

üzere, okullarda din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretmenlerinin, din eğitimcilerinin, imamların, vaizlerin, dini inancın ve pratiğinin sırasıyla psikolojik (bireysel), sosyolojik (toplumsal), felsefi (evrensel) ve teolojik (kozmetik) unsurlarını bir bütün olarak dikkate almaları gerekiyor.”

Evet, kıymetli hocalarım ve değerli katılımcılar!

Buraya kadar anlatılanları din psikolojisi perspektifinden özetleyecek olursam, modern yaşamın ortaya çıkardığı sekülerleşmeyle birlikte Türkiye’de yaşayan tüm gelişim dönemlerindeki bireyler için din ile kurulan ilişkide bir gevşeme ve çözülmenin olduğunu söyleyebilirim. Geldiğim bu noktada, gençlerin deist, ateist, agnostik vb. inanç formlarına saptıkları yönündeki değerlendirmelere ilişkin temelde iki görüş ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi, gençlerin böyle bir sorunu yok, dolayısıyla bu tür değerlendirmeleri ciddiye almamak gerekir. Bunlar abartılı şehir efsaneleridir. İkincisi de, evet bu yeni nesil gençliğin böyle bir sorunu var, dolayısıyla ciddiye almak gerekir. Ben, şahsen bir din psikoloğu olarak kendimi ikinci gruptakiler içinde konumlandırıyorum. Fakat bana göre, gençlerin yaşadıkları agnostik, deist ve/veya ateist eğilimlerin kökeni teolojik değil, psikolojiktir. Yani söz konusu bu eğilimler, yeni nesil gençlerin yaşamış oldukları ‘anlam arayışı’ süreçlerinin sağlıklı yürütülemeyip başarısızlıkla sonuçlanmasının ürünüdür. Elbette ki bu bir sonuçtur. Bu sonucu ortaya çıkaran çok fazla psiko-sosyo-antropo-teolojik faktörler vardır. Ancak bunlar, bu konuşmanın konusu değildir.

Öte yandan özelde gelişim psikolojisinde kritik dönem dediğimiz kimlik oluşum sürecini kapsayan ergenlik dönemindeki ergenler ve/veya gençler, söz konusu bu çözülmeden en çok etkilenen bireylerdir. Z kuşağı olarak da adlandırılan yeni nesil gençlerin din ile kurdukları klasik-dışı ilişki biçimi, biz din psikologları, din sosyologları ve din pedagogları için çok yeni bir durumdur. Ben kendi adıma, bu türden inanç krizlerine karşı hazırlıksız yakalandığımızı düşünüyorum. Bir düşüncem daha var. O da, çoğumuzun bu tehlikeli ve endişe verici psiko-sosyo-antropo-teolojik olgunun farkına varıp bu tehlikeyi ciddiye bile almamasıdır. Böylesi beklenmedik bir inanç krizine karşı klasik usul vaaz-irşat hizmetlerinin yetersiz kaldığı çok net ortadadır. İçinde yaşadığımız sosyal çevreye baktığımızda özellikle bu Z kuşağı gençlerin dindarlık formları, değer üretmekte çok yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla yeni nesil bu gençlerin din ile sağlıklı ilişki kurabilmeleri için yeni nesil bir din diline acilen ihtiyaç olduğunu düşünenlerdenim. Konuşmamın birinci bölümü kapsamında, yeni nesil bir din dilinin niçin gerekliliğine ilişkin nedensel açıklamalarıma devam edebilirim. Fakat hem zamanı dikkatli kullanmak hem de konuyu dağıtmamak adına burada kesiyorum.

Değerli hocalarım ve kıymetli katılımcılar!

Eğer müsaade ederseniz konuşmamın ikinci bölümüne geçmek istiyorum. Bu bölüme de temel bir soruyla başlamak istiyorum. Yeni nesil gençlerin din ile sağlıklı ilişkisini kurabilmek için yeni nesil dili oluşturmaya yönelik neler yapılmalıdır? Öncelikle bu yeni nesil din dili,

geleneği göz ardı etmeden ve salt anlamda modern bir söyleme boğulmadan, kısacası geleneği dikkate alan modern söylemi önceleyen güncel ve aktif kuşatıcı bir dil olmalıdır, diye düşünüyorum. Konuşmamın bundan sonraki kısmında ise sözünü ettiğim bu din dilini yakalayabilmek için kısa kısa değerlendirmelerimi ve hemen ardından da önerilerimi sunmaya çalışacağım.

Değerlendirmelerim & Önerilerim:

1. Değerlendirmem: Şu ana kadar genelde tüm hedef kitleye, özelde gençlere yönelik üretilen din hizmetlerinde kullanılan din dili; «öfkeli, hırçın, ideolojik, ayrıştıracı, sınırlandırıcı, yargılayıcı, buyurgan, toptancı, salt cezalandırıcı» bir karakter taşımaktadır.

1. Önerim: Yargılamadan uzak ve mükâfatı (ödüllendirmeyi) önceleyen ve/veya öne çıkaran ama mücazâtı (cezalandırmayı) da görmezden gelmeyen bir din dili geliştirilmeli ve kullanılmalıdır. (Örneğin; vaazlardaki sunumlarda veya okullaşma süreçlerindeki din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde önce cehennem sonra cennet değil; önce cennet sonra cehennem konularına yer verilmelidir.)

2. Değerlendirmem: Şu anki kullanılan din dilinde ya olduğu gibi klasik kaynaklardan nakilci bir din dili ya da hiç kaynak kullanmadan işlevsel olmayan salt hikâyeci/menkıbeci bir din dili kullanılmaktadır.

2. Önerim: Yeni nesil kullanılacak din dilinde psikolojik, pedagojik ve sosyolojik temalar mutlaka olmalıdır. Aynı zamanda teolojik referanslar da kullanılmalıdır. Yani—din dili sekülerize edilmeden, ama yorumsuz nakilci katı bir üslup da kullanılmadan sunularak az önce vurguladığım temalar dengeli bir biçimde örüntülenmelidir.

3. Değerlendirmem: Giderek sekülerleşen ve dinsel inancın da bu gidişe göre form değiştirdiği bir sosyo-kültürel ortamda, klasik usul vaaz ve irşat hizmetlerinde kullanılan din dilinin, yeni nesil gençlerin zihinsel kodlarında karşılığının olmadığını görüyoruz. Dolayısıyla sosyo-kültürel temelli dinsel aktarım sağlıklı yapılamadığı için gençlerde «inanç problemleri» ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu inanç krizi, «deizm, agnostisizm, ateizm» veya en hafif biçimiyle «dine ilgisizlik, dinden kopuş, dinden uzaklaşma vs.» çeşitli biçimlerde isimlendirilebilir. Gençlerdeki söz konusu bu inanç krizi, temelde teolojik içerikli değil, psikolojik içeriklidir. Yani hedef kitledeki bu inanç krizi, klasik usul vaaz ve irşat yaklaşımlarıyla çözülemez gibi görünmektedir (örneğin; klasik ilmiyal usulü 32 farz betimlemesi gibi). Şayet böyle olursa kuru bir teolojik bilgi, duygusal transferasyona geçemeyip gençler tarafından içselleştirilerek deneyimlenemediği için onların iç ve dış dünyalarında fonksiyonelleşememektedir (örnek: yapılan bir sokak röportajında, röportaja katılanların yaklaşık % 90'ının 'Guslün farzları kaçtır ve nelerdir?' sorusuna doğru cevap verememeleri). Gençlerin inanç krizleri, ancak doğal gelişimsel süreçlerinde başa çıkmak zorunda kaldıkları kimlik ve benlik krizlerini kolaylaştıracak bir din dili sunumuyla aşılabılır. Şu anda sahadaki din

hizmetlerinin (vaizlerin) ve din eğitimi hizmetlerinin (dkab öğretmenlerinin) başarısız olmalarının bana göre temel nedenlerinden biri, bu yeni duruma uyum sağlayacak psiko-pedagojik alt yapı yetersizliğidir (örnek: Okul müdürlerinin okul ortamına ilişkin anlatımları).

3. Önerim: Gençlerin inanç krizlerinin çözümüne yardımcı olabilmek için onların anlam arayışlarına, suçluluk ve günahkârlık duygularından kurtuluşlarına yardımcı olabilecek terapötik değeri olan pro-aktif bir din dili geliştirilmelidir.

3. Önerim / ek-i: Sahadaki din hizmeti üreten Diyanet personelinin psikoloji ve pdr temelli yeni nesil bir din dili oluşturabilecek formasyon eksikliğinin giderilmesi için vaizlik sistemi yeniden güncellenmeli, sahadaki her alana özgü uzman vaiz kadroları oluşturulmalı ve oluşan kadroların manevi danışmanlık ve rehberlik (mdr) formasyonları mutlaka güçlendirilmelidir.

3. Önerim / ek-ii: Vaizlik meslek tanımı yeniden revize edilmeli, ‘manevi danışman’ betimlemesi eklenmelidir. (Bununla hedeflenen amaç: Vaizi, kuru bir din bilgisi aktaran değil, aynı zamanda gündelik yaşamda akıp giden ve oluşan dinsel yaşantılandırmaya sağlıklı biçimde revize eden bir din hizmeti aktörü ve aktivisti yapmak olmalıdır.). Burada yeri gelmişken sizinle çok yeni bir gelişmeyi paylaşmak istiyorum. Diyanet İşleri Başkanlığımızın, ilk kez hastaneler özelinde sistematik olarak başlattığı manevi danışmanlık hizmetlerinin devam ettiği şu günlerde, yine

Diyanet İşleri Başkanlığı ve Mesleki Yeterlilik Kurumu arasındaki kurumsal işbirliğiyle “manevi danışman” meslek tanımı, standartları ve kodlaması üzerine çalışıyoruz. Bu çok heyecan verici bir gelişmedir. İnşallah çok kısa bir zaman sonra Türkiye’de artık psikolojik danışman gibi ‘manevi danışman’ meslek kodu ve ismi olacaktır.

4. Değerlendirmem: Diyanet İşleri Başkanlığı’ndaki manevi danışmanlık ve rehberlik (mdr) hizmetlerinin (hastaneler, hapishaneler, KYK’lar, yetiştirme yurtları vs.) yeni nesil din dili oluşumunda ve sunumunda önemli bir imkân olarak ortaya çıkmıştır.

4. Önerim: Gençlere inanç krizleriyle başa çıkabilecek donanımlarını kazandırabilmek amacıyla bu mdr hizmet birimlerine en kısa zamanda MEB’e bağlı ilk ve orta dereceli okulların da katılması gerektiğini düşünüyorum. Dolayısıyla genelde DİB tabanlı tüm mdr hizmetlerinde özelde ise güncel olarak KYK’lardaki üniversite gençlerine, ileride MEB’e bağlı ilk ve orta dereceli okullardaki gençlere yönelik manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin kalitesini artırmaya yönelik alan personellerinin pdr ve psikoloji formasyonları güçlendirilmelidir.

4. Önerim / ek-i: Gençlerle iletişimde kullanılacak din dilinde, ‘psikolojik motiflerin’ yoğunlaştırılarak dinin ‘terapötik değerine’ daha fazla vurgu yapılması gerekmektedir (örneğin; klasik namaz anlatımının [8 rekât, 4 ü sünnet, 4 ü farz] yanı sıra namazdaki ‘kıyam, rükû, secde’ gibi dinsel pratiklerin anlamı, değeri ve insan üzerindeki psiko-fizyo-teolojik

fonksiyonu üzerinde durulmaya ağırlık verilmelidir. Yani gençler için cami, çağın yıkıcı ve yakıcı sorunları karşısında güvenli bir liman ve bir ümit merkezi olmalıdır.

5. Değerlendirmem: Kurumsal temelli din dili kurucularının ve aktörlerinin (DİB ve MEB personeli) sağlıklı bir din dili geliştirebilmeleri için sağlam bir ‘yaşam felsefesi’ne sahip olmaları gerekmektedir. Saha aktörleri olarak önemli bir bölümümüzün, psiko-sosyo-antropo-pedago-teolojik açılardan temellendirilmiş sağlam ve sağlıklı bir yaşam felsefemizin olduğunu düşünmüyorum.

5. Önerim: Yeni nesil din dili kurucularının «estetik bakış, edebi zevk, kişisel anlam arayışı, kişilik, kimlik ve benlik gelişim süreçleri, kişilerarası ilişkiler» gibi boyutlarda çeşitlendirilmiş ve sağlamlaştırılmış bir yaşam felsefesine sahip olarak yetiştirilmeleri gerekmektedir. Bunun oluşumu için mesleki bilgi dışındaki hizmet içi eğitim mekanizması aktive edilerek kişisel gelişim merkezli olarak düzenli biçimde kurumsal eğitim destekleri sağlanmalıdır.

6. Değerlendirmem: Ortak bir din dili oluşturacak kamu kurum ve kuruluşlarının (DİB, İlahiyat, İHL) kurumlara arası koordinasyon çaba ve çalışmaları çok yetersizdir. Akademik din dili ile folklorik din sunumu için kullanılan din dili ayrımı önemlidir ve gereklidir.

6. Önerim: İlahiyat fakültelerindeki cami içi din hizmetleri bağlamında kürsü deneyimi ve yeteneği olan akademisyenler/teologlar, mutlaka cami içi din hizmetlerine düzenli biçimde katılmalıdırlar. Bu bağlamda uygun mekâna uygun din dili kullanımına da dikkat etmelidirler. Yani fakülte içinde akademik bir din dili, camide ise teolojik içerikli folklorik bir din dili kullanımı yapılmalıdır. Diyanet İşleri Başkanlığımız, geçmiş yıllarda, ilahiyat fakültelerinde öğretim üyeliği yapan akademisyenlerimizi, sahadaki kendi cami içi ve dışı din hizmetlerinde değerlendirmek istemiş, fakat din dili ve saha deneyimi eksikliği sebebiyle bu uygulama istenen verimi maksimize edememiştir.

7. Değerlendirmem: Şu anki yaygın din dili kullanımına bağlı olarak ‘Allah’, gençler açısından ulaşılması çok zor olan uzakta bir aşkın varlık olarak algılanmaktadır. İslam düşünce tarihinde böylesi negatif bir Allah tasavvurunun oluşumunda temel İslam bilimlerinden kelim biliminin önemli bir rolü olmuştur.

7. Önerim: Oluşturulacak olan yeni nesil din dilinde, Kur’an-ı Kerim’in ‘Allah tasavvuru’ (Kaf suresi / 16) merkeze alınarak daha ulaşılabilir ve daha merhametli bir aşkın varlık algısı güçlendirilmelidir.

8. Değerlendirmem: Dinsel anlatılardaki güncel din dili eskidir. Buna karşın son çeyrek yüzyılda Türkiye’deki sosyal değişim hızı –ilgili kuramların öngörüsünü aşarak- her geçen yıl artarak devam etmiştir. Ortaya çıkan bu gereğinden fazla olan sosyal değişim, Türk toplumunun güncel

teolojik sindirim sistemini bozmuştur. Bunun bir sonucu olarak da dinsel gelenek, yeni nesil gençlere sağlıklı biçimde aktarılamamıştır.

8. Önerim: Yeni nesil din dili sunumunda, ana-akım ‘hanefi-maturidi’ geleneğini güncellemek amacıyla bir din eğitimi ve aktarımı planlanmalıdır. Bu planlamada din bilimleri şemsiyesi altındaki din psikolojisi, din sosyolojisi, din antropolojisi ve din felsefesi gibi bilim dallarından aktif olarak yararlanılmalıdır.

9. Değerlendirmem: -Konuşmamın önceki bölümünde söyledim ama hayati önemi olduğunu düşündüğüm için bir kez daha vurgulamak adına- ilk ve orta dereceli okullardaki öğrencilerin yaşamış oldukları inanç krizlerinin çözümüne yönelik din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerimiz, kendilerinden beklenen psiko-pedagojik performansı gösterememektedirler.

9. Önerim: Bu nedenle, söz konusu sorunun çözümüne yardımcı olmak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı ilk ve orta dereceli okullarda psikolojik danışman gibi manevi danışman kadrosu verilmeye yönelik kurumsal bir çalışma başlatılmalıdır. Manevi danışman ile psikolojik danışman işbirliği içinde okullaşma sürecindeki çocukların ve gençlerin inanç krizlerini çözmelerine yardımcı olmaları gerekmektedir.

10. Değerlendirmem: Yeni nesil genç kuşağın şu an yaşadığı inanç krizi, güncel yaşam için çok yeni bir psiko-sosyo-antropo-teolojik problem

olarak gerek popüler kültürde gerekse akademik ortamlarda kendini her geçen gün daha fazla hissettirmeye başlamıştır.

10. Önerim: Teoloji, psikoloji ve sosyoloji kavşağında, başta din psikoloji bilim dalı olmak üzere din sosyolojisi, din pedagojisi, din antropolojisi ve din felsefesi bilim dallarında, öncelikle yeni nesil gençlerin inanç krizlerinin kökenleri, daha sonra da bu krizlerle başa çıkmaya dönük gerekli olacak yeni nesil din dilinin oluşumu üzerine bilimsel çalışmalar (tez, kitap, makale) yapılmalıdır.

Efendim, ben burada konuşmamı bitirmek istiyorum. Elbette ki önemli bir konu, konuşulacak çok noktası var. Fakat süre sınırlı. Akşamın bu saatinde beni sabırla dinlediğiniz için hepinize teşekkür ederim efendim...



Çocuklarla ve Gençlerle İletişimde Din Dili – Yeni Yaklaşımlar ve Öneriler

Musa Mert

Eğitimci Yazar/ NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Eğitimi ABD Doktora Öğrencisi

GİRİŞ

İslam Dininin iki temel kaynağı Kur'an ve Sünnet'tir. Kur'an-ı Kerim ve Sünnet'i içeren metinler (Hadis) Arapça olduğuna göre esasen din dili Arapçadır. Hem Kur'an-ı Kerim ve hem de Hadis-i Şerifler Arapça metinler olarak elimizde mevcuttur. Ancak, Hz. Ali'nin de dediği gibi *“Kur'an, iki kapak arasında bir kitaptır. Kendisinin hakemlik yapması ve konuşması mümkün değildir. İçindekileri dile getirecek bir tercümana gereksinim duyar. Bu dile getirme görevini yerine getirecek de insandır.”*³ Kur'an için geçerli olan bu gereksinim Hadisler için de geçerlidir. Buna göre dini metinleri dile getirecek tercümanın, davetçinin, din eğitimcisinin kişiliği, kimliği, yetkinliği, dili ve üslubu, metodu gibi konular önem arz etmektedir. Muhatap çocuklar ve gençler olunca çok daha fazla önem arz etmektedir.

Ülkemizde bu görev resmi anlamda İlahiyat Fakültelerindeki Hocalar, İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersleri Öğretmenleri, diğer okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri, Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde yer alan Müftüler, Vaizler, İmam Hatipler, Kur'an Kursu Öğreticileri gibi din hizmetleri verenler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu alanın hizmet grubunun tamamını “Din Eğitimsi” olarak isimlendirmek mümkündür.

Genelde herkese, özelde çocuklara ve gençlere dini anlatacak, din eğitimi verecek kimselerin özellikle şunları dikkate alması gerektiği kanısındayız:

³ Nehcü'l-Belâğa, (tahkik: Suphi Salih), Beyrut, 1982, s. 182.

I. DİN EĞİTİMCİSİNİN ÖZELLİKLERİ

1. BİLİNÇ/ŞUUR

Kur'an-ı Kerim'i, Hz. Peygamber'i (s.a.s.), dini anlatmak bir cüret işidir ve bu konuda yazan ya da konuşan herkes bu cüretle karşı karşıya olduğunu unutmamalıdır. İster okulda, ister camide, isterse de başka bir ortamda çocuklarla, gençlerle muhatap olan bir Din Eğitimsi yaptığı işin şuurunda, bilincinde olmalıdır.

Herkes öğretmen/eğitimsi, din eğitimsi olmamalıdır. Eğitimle, özellikle de din eğitimiyle uğraşacak kişiler özenle seçilmelidir. Çocukları, gençleri sevmeyen biri, hatta insanları sevmeyen biri kesinlikle eğitim ve öğretimden uzak durmalıdır. Yapısına uygun başka bir işle uğraşmalıdır.

Doktorun neşteri ne kadar hayati önem taşıyorsa, öğretmenin yaptığı iş de en az o kadar hayatidir. İkisi de ya hayat kurtarır ya da hayat söndürür. Hatta öğretmenininki hayatlar kurtarır, hayatlar söndürür. Bir sözü bir kahraman yaratabilir ya da bir kahramanı yok edebilir. Öğretmenler, nesillerin dünyasıyla oynar. Din Eğitimsileri ise, nesillerin hem dünyası hem de ahireti ile oynar! Bunun için her eğitimci kendisini iyi yetiştirmelidir.

Tarihten, konunun önemini anlatan pek çok örnek verilebilir. Numan b. Sabit'in İmam-ı A'zam olmasına sebep olan şu örnek en çarpıcı olanları arasında sayılabilir:

İmam-ı A'zam Ebu Hanife'nin (ö.150/767) pek çok hocası olmuştur. Onun üzerinde en çok emeğe sahip olan şüphesiz ki Hammad b. Ebu

Süleyman'dır (ö.120/738). Ancak asıl kahraman Tabiinin büyüklerinden Ebu Amr Âmir b. Şerahil eş-Şa'bi (ö.104/722) olmalıdır. Zira gençliğinin baharını yaşayan Numan b. Sabit'e ilk dokunan, onu ilme ilk teşvik eden Şa'bi'dir. İmam-ı A'zam Ebu Hanife kendisi anlatıyor:

“Bir gün Şa'bi'ye rastladım. Oturuyordu. Beni yanına çağırdı ve

— Nereye devam ediyorsun, diye sordu. Ben de,

— Çarşı pazara, dedim.

— Çarşı pazarı kastetmiyorum, âlimlerden kimin dersine devam ettiğini soruyorum, dedi.

— Onların yanına nadiren uğruyorum, dedim.

— İlmi ve âlimler ile görüşmeyi sakın ihmal etme, ben senin uyanık ve canlı bir genç olduğunu görüyorum, dedi.

Onun bu sözü kalbimde iyi bir tesir bıraktı. Çarşı pazar işlerini bıraktım. İlim yolunu tuttum. Allah beni Şa'bi'nin bu sözüyle nimetlendirdi.”⁴

2. ALANDA YETERLİLİK

Din Eğitimsi alanında yeterli olmalıdır. Kendisini çok iyi yetiştirmelidir. İslami ilimler konusunda yeterli, sahih ve sağlam bilgiye sahip olmalıdır. İkinci el, üçüncü el kaynaklar yerine temel kaynaklardan bilgilenmeli, muhatapına da temel kaynaklara dayalı sahih bilgiler sunmaya gayret etmelidir. Eğitim öğretim yıllarında kendisini yetiştirememişse, görev aldıktan sonra mutlaka bir şekilde bu eksikliğini gidermeye çalışmalıdır. En

⁴ Ebu Zehre, Ebu Hanife, Kahire, 1991, s. 20.

azından anlatacağı konu hakkında detaylı araştırmalar yapıp hazırlanmalı, muhatabına doyurucu, ikna edici, sahih bilgiler sunmalıdır. Hurafelerden, uydurma haberlerden uzak durma konusunda hassas davranmalıdır. Allah Resulü'nün (s.a.s.) şu buyruğu kulağa küpe olmalıdır:

“Âlim, öğrenci ya da dinleyen/kulak veren(den birisi) olmak için erken davran. Dördüncü olma, sonra helak olursun!”⁵

3. MESLEK BECERİSİ

Din Eğitimi kuşkusuz diğer eğitim alanları gibi özel beceri ve yetenek gerektirir. Din Eğitimcisinin bilinçli/şuurlu olması ve alanında yeterli olması yanında ciddi eğitim becerisine de sahip olması gerekir. Bu beceri ise muhatabını tanıyabilme, ihtiyaçlarını doğru okuyabilme ve bu ihtiyaçları karşılayabilecek çözümleri uygun bir dille sunabilme becerisidir. Sürekli değişen, gelişen şartlara, ortama ve muhataba göre tutum ve dil geliştirebilme yeteneğine sahip olması için, din eğitimi alanında görev alacak olan müftünün, vaizin ya da öğretmenin bir eğitim virtüözü tarafından usta çırak ilişki içerisinde özenle yetiştirilmesi gerekir.

⁵ el-Acluni, Keşfü'l-Hafa', I, 148 (Hadis No: 437). Hadis, İbn Abdi'l-Berr, Beyhaki, Ebu Nuaym ve Taberani tarafından merfu ve mevkuf olarak rivayet edilmiş, Heysemi, “Ricali mevsûktur.” demiştir. Abdullah b. Mes'ud'tan yapılmış mevkuf rivayet şu şekildedir: “*Ya alim ol, ya öğrenci veya dinleyici. Dördüncü olma, sonra helak olursun!*” Bakınız: Darimi, Mukaddime 26 (Hadis No: 254).

4. KENDİNİ GÜNCELLEME

Hızla değişen ve gelişen bir çağda yaşıyoruz. Ortam, şartlar, değer algıları, anlayış, ihtiyaçlar ve daha pek çok şey hızla değişiyor. Örneğin yirmi otuz yıl öncesindeki öğretmen öğrenci ilişkisi ve iletişimi ile bugünkü arasında dağlar kadar fark var. Üstelik bu fark her geçen gün giderek artmaktadır. Kendini yenilemeyen bir din eğitimcisi günümüz çocuklarını ve gençlerini anlayamayacak ve doğal olarak da onlarla aynı dili konuşamayacaktır. Din eğitimcisinin çağı, çağın ihtiyaçlarını ve yaşadığı çevreyi tanınması, bilmesi, okuyup araştırarak, sağlıklı, gerçekçi gözlemler yaparak kendisini sürekli yenilemesi elzemdir. Bunun için günümüz çocuklarının ve gençlerinin tanınmasını sağlayacak, ilgilerini, zaafalarını, beklentilerini, korkularını vb. tespit ederek çözüm yolları önerecek araştırmalar yapılmalıdır.

Yirmi otuz yıl önce ortaokuldan, liseden mezun olmuş bir üniversite hocasının bugün ortaokul ya da lise öğrencisini eğitebilecek eğitimci yetiştirmesi oldukça zor görünmektedir. Din Eğitimcisi yetiştiren üniversite hocalarının bir ayağının okullarda, Kur'an Kurslarında ve camilerde olması, oralarda dersler verip ortamın havasını teneffüs etmesi, kendilerini yenileyebilmelerine imkân tanıyacaktır.

Çocuklarla ve gençlerle iletişimde din dilinin önemiyle ilgili şu konulara ayrıca dikkat etmelidir:

II. ÇOCUKLARA VE GENÇLERE YÖNELİK DİN DİLİNDE DİKKAT EDİLMESİ GEREKENLER

1. Pedagojik İlkelerle Dikkat

Hiz. Peygamber (s.a.s.) “İnsanların seviyelerine göre davranın”,⁶ ve “İnsanların akıl ve anlayış seviyelerine göre konuşun.”⁷ buyurmaktadır. Bu konudaki dikkatsizliğin yarar yerine zarar verebileceği, fitneye sebep olabileceği konusunda da şu uyarıda bulunmaktadır: “Biriniz bir topluluğa onların anlayamayacağı bir söz söyler de bu söz onlar için fitneye sebep olur.”⁸

Muhatabımız çocuklar ve gençler ise onların yapısına, dokusuna, dünyasına, psikolojisine, akıl ve anlayış seviyesine dikkat edilmeli, dil pedagojiye uygun olmalıdır.

2. Çocukların ve Gençlerin Dilinden Anlamak

Türkçe’de “dilinden anlamak” bir deyim olarak “Bir canlının çıkardığı seslerden veya onun davranışlarından ne anlatmak istediğini anlamak” ve “Söz konusu olan şeyin özelliğini bilmek” anlamında kullanılır.⁹ Çiçekleri tanıyıp özelliklerini dikkate alarak yetiştiren kimseye

⁶ Ebu Davud, Edeb 23.

⁷ Hadis-i şerif Hiz. Ali’den (Buhari, İlim 4) ve bir benzeri Abdullah İbn. Mes’ud’dan (Müslim, Mukaddime 3) mevkuf olarak ve aynı zamanda Abdullah İbn Abbas’tan zayıf bir senetle merfu olarak rivayet edilmiştir. Bkz. Acluni, Keşfü’l-Hafa, I, 196.

⁸ Acluni, Keşfü’l-Hafa, I, 196.

⁹ Bakınız Türkçe Sözlük, TDK, “dil” maddesi.

“Çiçeklerin dilinden anlıyor.” denir. Ya da mesela hayvanlarla iletişim kurma ve onlarla anlaşma konusunda becerikli olan birine “Hayvanların dilinden anlıyor.” denir. Kuşların dilinden (Mantıku’t-Tayr) anlayan bir Peygamber olarak Kur’an Hz. Süleyman’dan (a.s.) bahseder.¹⁰ Şu halde çocukların ve gençlerin dilinden anlayan, onların dünyasından onlara hitap edebilen bir din dili yakalanmalıdır. Bu da çocukları ve gençleri, onların dünyasını çok iyi bilmekle mümkündür.

3. Pejoratif Dilden Uzak Durmak

Eğitim mahzâ iletişimdir. Çocuklarla ve gençlerle iletişimde pejoratif, aşırı buyurgan, baskıcı, dikteci dil ters tepecektir. Böylesi bir dil onları söylenenlere karşı sağırlandırır. Hatta söylenenlerin aksine davranış geliştirmelerine sebep olabilir. Günümüz gençlerinin pek çoğunun kronik sağırlığının sebeplerinden biri yanlış üsluptur.

Cenneti garantilemiş de diğer zavallı insancıkları kurtarma konusunda özel ilahi bir emirle görevlendirilmiş gibi üst perdeden ukala bir anlatım ve tavır ne İslami’dir ne de insanidir. Kim olursa olsun din dilinde muhataba ve muhatabın varlığına, aklına, iradesine saygı esastır. Kuşkusuz ki saygı gösteren saygı görür.

Günümüzün yıpranmış kelimelerinden biri olan “Vaaz” kelimesini, meşhur dil ve edebiyat âlimi Halil b. Ahmed (ö. 175/791) “*Kalbi inceltip yumuşatacak şekilde hayrı hatırlatmaktır.*”¹¹ şeklinde açıklar. Bu tanımdan

¹⁰ 27. Neml suresi, 16. ayet.

¹¹ el-Halil b. Ahmed, Kitabü'l-Ayn, tahk. Abdulhamid Hendavi, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1424/2003, IV; 384; İbn Faris, Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Faris b. Zekerriyya,

yola çıkararak vaazın kalbe dokunmak anlamına gelen bir din dili olduğu söyleyebilir. Türkçe'ye "Öğüt" anlamında geçmiş olan "Nasihat" kelimesi de "Samimiyet" anlamına gelmektedir.¹² "Vaz-u Nasihat" şeklinde ikisini birlikte kullandığımızda "*Samimi bir şekilde, içtenlikle, dostça, kalbi yumuşatıp inceleyecek bir üslupla hakikati hatırlatmak.*" anlaşılmalıdır. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) "*Kuşkusuz bazı beyanda (sözde/anlatımda) sihir vardır. Kuşkusuz bazı şiirde de hikmet vardır.*"¹³ buyruğu, sözün ve ifadenin insan üzerindeki etkileyici rolüne dikkat çeker. Söylenen söz kalbe dokunmalıdır, bir işe yaramalıdır. Yunus Emre'nin de dediği gibi:

Söz ola kese savaşı / Söz ola bitüre başı

Söz ola ağulu aş/ Bal ile yağ ile ede bir söz.¹⁴

Günümüz diline aktarırsak:

Söz savaşı kesmeli/ Söz yarayı iyileştirmeli

Söz zehirli aş/ Bal ile yağa dönüştürmeli.¹⁵

Mu'cemu Mekayisi'l-Luğa, Haşiye: İbrahim Şemseddin, Beyrut, 2011, II, 639; Râğıb el-İsfahânî, *Müfredâtü Elfâzi'l-Kur'ân*, tah. Safvan Adnan Davudi, Dımeşk-Beyrut, 1992, "وعظ" md. s. 876.

¹² Bakınız: Ragıb el-İsfahani, el-Müfredât, "نصح" md. s. 808; İbn Faris, *Mu'cemu Mekayisi'l-Luğa*, II, 562.

¹³ Buhari, Nikâh 47, Tıbb 51; Tirmizi, Birr 81; Ebu Davud, Edeb 96.

¹⁴ Yûnus Emre, Yûnus Emre Dîvanı, haz. Faruk K. Timurtaş, İstanbul, Tercüman yay, 1972, s.79.

¹⁵ "Bu beyitte baş sözcüğü yara, çıban; bitürmek fiili ise iyileştirmek, kapatmak anlamlarındadırlar. Şiir iyi, yararlı sözün nasıl olması gerektiğini anlatmakta, olumlu nitelikleri sıralanmaktadır. Ancak baş sözcüğünün yara anlamı unutulmuş olduğundan, anlam kafa sanılınca, bitürmek fiili de kestirmekle değiştirilerek, dize söz ola kestüre başı

4. Sev.De. An.Gü.

Çocuklarla ve gençlerle doğru iletişim kurulduğunda, onlarla konuşmanın doğru dili bulunduğunda, anlatılanları dinleyeceklerdir ve anlamaya çalışacaklardır. **Sev.De. An.Gü.** olarak formüle ettiğimiz şu dört şeye inandıklarında çocukların ve gençlerin anlatılanları değer verip dinleyecekleri kanısındayız:

- Beni seviyor.
- Bana değer veriyor.
- Beni anlıyor.
- Bana güveniyor.

Anlatan tarafından karşılıksız ve pazarlıksız sevildiğine, kendisine değer verildiğine, anlaşıldığına, güven duyulduğuna inanan bir çocuğun ya da gencin anlatılanlara kulak verip davranış değişikliğine gitmesi kuvvetle muhtemeldir.

Bunu gerçekleştirmek ise büyük emek ve uzun zaman gerektirir.

5. Yaşanabilir Bir Din Anlatmak

İmam Hatip Lisesi ve İlahiyat Fakültesi Eğitiminden sonra tekrar İmam Hatip Lisesi'nde öğretmen olmak, müftü ya da vaiz olarak görev

biçimine sokulabilmektedir. Bu tür değiştirmeler kimi zaman geç dönem istinsahlarda da görülür. Müstensihler bazen unutulmuş, anlamını bilmedikleri sözcükleri, kendi dönemlerinin sözcükleriyle değiştirebilmektedirler.” Bakınız: Önler, Zafer, Yunus Emre Şiirlerini Anlamak, İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 8. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildirileri, İstanbul, 2013, II, s. 2, 3.

almak, farklı ortamlarda yetişmiş muhatabı anlamayı zorlaştırabilir. Tabiri caizse, akvaryumda yetişmiş bir din eğitimcisinin, okyanusta yaşanması gereken hayat hakkında yaşanabilir önerilerde bulunması oldukça zordur. Çağı ve çağın getirdiği zorlukları bilmek, farklı dünyaların insanların karşı karşıya oldukları sıkıntıları tanımak, böylesi dünyalarda yetişmiş muhataba yaşanabilir bir din anlatımını kolaylaştıracaktır. Bin dört yüz yıl öncesine gidip oradan bugüne seslenen bir üslup yerine, bin dört yüz yıl öncesindeki ışığı alıp bugüne taşıyan bir dil tercih edilmelidir. Bu dil, o günün hakikatinin, bugünün insanında doğru karşılığını bulmasına yardımcı olmalıdır. Aksi halde anlatılanlar, hayranlıkla dinlenen nostaljik birer anı olmaktan öteye geçmeyecektir.

Çocuklara ve gençlere insanüstü bir din anlatımının gerçeklikten uzak olduğu ve böyle bir anlatımın çocuğun ve gencin hayatına dair hiçbir şey söylemeyeceği dikkate alınmalıdır.

Ayrıca, insanı doğru yoldan saptıran ayartıcı unsurları yok sayan bir anlayış ve dil yerine, bu unsurlara rağmen Müslümanca bir hayat yaşamının yolları anlatılmalıdır.

6. Bir Çocuk Dili: Oyun

H. Peygamber (s.a.s.) yerinde, zamanında, yeteri kadar vaz-u nasihat ederdi. Bir şeyler anlatacağı zaman muhatabının en iyi zamanını kollardı.¹⁶ Sürekli vaaz eden, etrafına durmadan nasihatler eden bir insan değildi. Özellikle de çocuklarla muhatap olduğunda. Onun oldukça tabii bir hayatı

¹⁶ Buhari, İlim 11, 12, Daavat 69; Müslim, Münafikin 82, 83.

vardı. Medineli çocuklardan biri olan Zeyd bin Sabit (r.a.) bu hakikati şu sözleriyle anlatıyor:

*"Ahireti konuştuğumuzda Allah Resulü (s.a.s.) de bizimle ahireti konuşurdu. Dünyadan ya da yemekten bahsettiğimizde bize katılır, o da dünyadan ya da yemekten bahsederdi."*¹⁷

Hız. Peygamber (s.a.s.) ayrıca, "Kimin çocuğı varsa onunla çocuklaşsın"¹⁸ buyurarak çocuğın dünyasına girebilmenin yolunu anlatmıştır. Oyun, en etkili çocuk dilidir. Çocuklarla iletişim kurabilmemiz için bu dili de bilmemiz ve kullanmanız gerekir. Hız. Peygamber'in (s.a.s.) çocukların arasına karışıp onlarla oyunlar oynadığı, onlara güler yüzle şakalar yaptığı kaynaklarımızda kayıtlıdır.¹⁹

Din Eğitiminin oyunlarla, bilmecelerle ve bulmacalarla, tekerlemelerle gerçekleştirilmesi çocuklarımıza, gençlerimize eğlenerek öğrenmenin yollarını açacak ve öğrenilenlerin kolay ve kalıcı olmasını sağlayacaktır. Geçmişte çocukların Arapça kelimelerin manalarını şiirsel bir şekilde ezberlemelerini sağlamak için Sıbyan Okullarında okutulan "Sübha-i Sıbyân"lar bunun en güzel örneklerindendir.²⁰ Sübha-i Sıbyan'ların din eğitimindeki çağdaş versiyonları geliştirilip uygulanabilir.

¹⁷ Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed et-Taberânî, el-Mu'cemül-Kebîr, (thk. Hamdi b. Abdilmecîd es-Selefi), Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1994, V, 133, 154.

¹⁸ Deylemi, III, 513.

¹⁹ Müslim, Fedail 63; Ahmed, III, 112.

²⁰ Sübha-i Sıbyân, sıbyân mekteplerinde okuyan öğrencilerin Arapça kelimelerin Türkçe karşılığını şiirsel bir dille, kolay ve zevkli bir şekilde öğrenmelerini sağlayan, öğretici ve ezberlenmesi kolay bir okul sözlüğü olması sebebiyle bir hayli ilgi çekmiş ve çok

7. Yazın Dili: Hikâye, Roman, Dergi

Günümüz çocuklarının ve gençlerinin arasında okuma alışkanlığının giderek arttığı gözlemlenmektedir. Ancak okunan kitaplar arasında hissedilir derecede, arızalı popüler kültürün niteliksiz popülist yazarlarınca kaleme alınmış, toplumsal duyarlılıktan ve etikten yoksun kitaplar olduğu ve bu kitaplara ilginin her geçen gün arttığı da bir acı gerçektir. Bunun için dini alanda çocukların ve gençlerin dikkatini çekebilecek nitelikli dergiler, romanlar ve hikâye kitapları artırılmalıdır.

8. Çağın Dili: İnternet

Teknolojinin gelişmesiyle ve yaygınlaşmasıyla birlikte bilgisayar ve internet çocukların ve gençlerin dünyasında önemli bir yer edinmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2017 Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması'na göre ülkemizde her on hanenin sekizi (%80,7) İnternet erişim imkânına sahip. İnternet kullanan bireylerin oranı %66,8 (2017 Nisan).²¹

TÜİK'in 2013 yılı Nisan ayında 06-15 yaş grubu çocuklarda yaptığı araştırmaya göre çocuklar bilgisayar kullanmaya ortalama 8 yaşında başlıyor. Çocukların İnternet kullanmaya başlama yaşı ise ortalama 9. Çocukların %60,5'i bilgisayar, %50,8'i İnternet, %24,3'ü cep telefonu

okunmuştur. Ayrıntılar için bakınız: Kılıç, Atabey, Türkçe-Arapça Manzum Sözlüklerden Sübha-i Sıbyan, Türkoloji Dergisi I (2006), sayı 2, s. 81-100.

²¹ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24862>

kullanıyor. 16-24 yaş grubundaki gençler için 2017 yılında İnternet kullanım oranı %90.²²

Çocukların ve gençlerin yoğun ilgi duyduğu ve en çok beslendiği bu alan boş bırakılmamalıdır. Onların dikkatini çekecek internet siteleri, video ve sosyal medya kanalları, watsapp kitapları ve diğer özgün alanlar oluşturulmalıdır.

9. İhmal Edilen Dil: Sanat Dili

TÜİK'in 2013 yılı Nisan ayında 06-15 yaş grubu çocuklarda yaptığı araştırmaya göre her on çocuktan dokuzu (%92,5) hemen her gün TV izliyor. Günde ortalama dört saatin üzerinde TV izleyen çocukların oranı 06-15 yaş grubunda %12 iken, 06-10 yaş grubunda %12,5, 11-15 yaş grubu çocuklarda ise %11,6.

06-10 yaş grubu çocuklarda en çok izlenen program türü %93,8 ile çizgi film iken 11-15 yaş grubu çocuklar tarafından en çok izlenen program türü ise %76,8 ile film ve dizilerdir.²³

Çocuklarımız ve gençlerimiz filmlerden, dizilerinden, şarkıcılardan, sporculardan, artist ve aktrislerden etkilenmektedirler. Pek çoğu, tiyatro, müzik, televizyon, sinema gibi sanat alanlarından beslenmekte, sanat alanlarında boy gösteren kimseleri, kendi tabirlerince “idol” edinmektedirler. Sanat dili önemsenmelidir. Sanat alanlarında çocukların ve gençlerin dikkatini çekebilecek alternatif, özgün eserler üretilmelidir.

²² <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15866>

²³ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15866>

10. En Etkili Dil: Hâl Dili

Din dili denilince dini sadece dil ile aktarmak anlaşılmamalıdır. Başta çocuklar ve gençler olmak üzere muhatabı en çok davranışların, söylem eylem birliğinin etkilediğini unutmamak gerekir. Kâl, hâle ihtiyaç duyar. Kâl iddiadır, hâl ispattır, şahittir. Kâlin anlatamadığını hâl anlatır. En sağlıklı, en doğru, en yapıcı, en etkileyici din dili güzel ahlâktır. Unutulmamalıdır ki Allah Resulü'nün İslam'ı hâl ile yani yaparak yaşayarak anlatımı dil ile anlatımından daha çoktur.

SONUÇ

1. Dini metinleri dile getirecek tercümanın, davetçinin, din eğitimcisinin kişiliği, kimliği, yetkinliği, dili ve üslubu, metodu gibi konular önem arz etmektedir. Muhatap çocuklar ve gençler olunca çok daha fazla önem arz etmektedir.
2. Din eğitimi büyük bir sorumluluk gerektirir. Dini anlatmak bir cüret işidir ve onun hakkında yazan ya da konuşan herkesin bu cüretle karşı karşıya olduğu unutmamalıdır.
3. Dini anlatmak ehliyet ve liyakat gerektirir. Din Eğitmcisi bilinçli, şuur sahibi olmalı, alanda yeterli, meslek becerisine sahip ve kendisini sürekli güncelleyen biri olmalıdır.
4. Din eğitmcisi usta çırak ilişkisi içerisinde özenle yetiştirilmelidir.
5. İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerindeki akademisyenler, mutlaka cami içi din hizmetlerine katılmalıdır. Din eğitmcisi yetiştiren

kurumlardaki hocalar, okul, Kur'an Kursu vb. yerlerde derse girmeli ve bu sayede kendilerini güncellemelidir.

6. Günümüzün çocuk ve gençlerinin tanınmasını sağlayacak ilgilerini, zaafalarını, beklentilerini, korkularını vb. tespit ederek çözüm yolları önerecek araştırmalar yapılmalıdır.
7. Çocuklara ve gençlere din anlatılırken onların yapısına, dokusuna, dünyasına, psikolojisine, akıl ve anlayış seviyesine dikkat edilmeli, dil pedagojiye uygun olmalıdır.
8. Çocukların ve gençlerin dilinden anlayan, onların dünyasını tanıyıp bilen, onların dünyasından onlara hitap edebilen bir din dili yakalanmalıdır.
9. Çocuklarla ve gençlerle iletişimde pejoratif, aşırı buyurgan, baskıcı, dikteci bir dilden uzak durulmalı, onların kalbine dokunacak bir din dili kullanılmalıdır.
10. Çocuklarla ve gençlerle iletişim kurabilmek için karşılıklı ilişkilerde onlara sevgi, değer, anlayış ve güven ortamı oluşturmaktır.
11. Çocuklara ve gençlere yaşanabilir bir din anlatılmalıdır. İnsanüstü bir din anlatımının gerçeklikten uzak olduğu ve böyle bir anlatımın çocuğun ve gencin hayatına dair hiçbir şey söylemeyeceği dikkate alınmalıdır.
12. İnsanı doğru yoldan saptıran ayartıcı unsurları yok sayan bir anlayış ve dil yerine, bu unsurlara rağmen Müslümanca bir hayat yaşamının yolları anlatılmalıdır.
13. Din Eğitiminin oyunlarla, bilmecelele, bulmacalarla, tekerlemelerle vb. gerçekleştirilmesi çocuklarımıza, gençlerimize eğlenerek

öğrenmenin yollarını açacak, öğrenilenlerin kolay ve kalıcı olmasını sağlayacaktır.

14. Dini alanda çocukların ve gençlerin dikkatini çekebilecek nitelikli dergiler, romanlar ve hikâyeler artırılmalıdır.
15. Çocukların ve gençlerin yoğun ilgi duyduğu ve en çok beslendiği internet alanı boş bırakılmamalıdır. Onların dikkatini çekecek internet siteleri, video ve sosyal medya kanalları, wattpad kitapları ve diğer özgün alanlar oluşturulmalıdır.
16. Sanat dili ihmal edilmemelidir. Gençler tiyatro, müzik, televizyon, sinema gibi sanat alanlarından beslenmelidir. Sanat alanlarında çocukların ve gençlerin dikkatini çekebilecek alternatif, özgün, eserler üretilmelidir.
17. Din dili ile dini sadece dil ile aktarmak anlaşılmamalıdır. Başta çocuklar ve gençler olmak üzere muhatabı en çok davranışların, söylem eylem birliğinin etkilediğini unutmamak gerekir.

KAYNAKÇA

- Aclûnî**, İsmâil b. Muhammed el-Cerrâhî, *Keşfu'l-Hafâ ve Muzîlu'l-İlbâs Ammeş'Tehera mine'l-Ehâdîs alâ Elsineti'n-Nâs*, Beyrut, 1351.
- Buhârî**, Ebû Abdillâh İsmâil b. İbrahim el-Cu'fî, *el-Câmiu's-Sahîh*, terc. Mehmet Sofuoğlu, Ötüken Yay. İstanbul, 1987.
- Dârimî**, Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdurrahmân et-Temîmî, *Sünen*, terc. Abdullah Aydın, Madve Yay. İstanbul, 1994.

- Deylemî**, Ebû Şucâ' Şîreveyh b. Şehradâr, *el-Firdevs bi Me'sûri'l-Hitâb*, thk. Saîd b. Besyûnî Za'lûl, Beyrut, 1406/1986.
- Ebû Dâvûd**, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, *Sünen*, Çağrı Yay. İstanbul, 1981.
- Ebû Zehre**, *Ebu Hanife*, Kahire, 1991.
- el-Halil** b. Ahmed, *Kitabü'l-Ayn*, tahk. Abdulhamid Hendavi, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1424/2003.
- İbn Faris**, Ebü'l-Hüseyin Ahmed b. Faris b. Zekerîyya, *Mu'cemu Mekayisi'l-Luğa*, Haşiye: İbrahim Şemseddin, Beyrut, 2011.
- İbn Hanbel**, Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî, *Müsned*, Beyrut, ts.
- İbn Mâce**, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, *Sünen*, terc. ve şerh. Haydar Hatiboğlu, İstanbul, 1982-3.
- Kılıç**, Atabey, *Türkçe-Arapça Manzum Sözlüklerden Sübha-i Sıbyan*, Türkoloji Dergisi I (2006), sayı 2, s. 81-100.
- Müslim**, Ebu'l-Huseyn İbnu'l-Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-Sahîh*, terc. Mehmet Sofuoğlu, İrfan Yay. İstanbul, 1988.
- Nehcü'l-Belâğa**, (tahkik: Suphi Salih), Beyrut, 1982.
- Önler**, Zafer, *Yunus Emre Şiirlerini Anlamak*, İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 8. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildirileri, İstanbul, 2013.
- Râğıb** el-İsfahânî, *Müfredâtü Elfâzi'l-Kur'ân*, tah. Safvan Adnan Dâvûdî, Dimeşk-Beyrut, 1992.
- Taberânî**, Ebu'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, (thk. Hamdi b. Abdilmecîd es-Selefî), Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1994.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevrâ, *es-Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988.

Yûnus Emre, *Yûnus Emre Dîvanı*, haz. Faruk K. Timurtaş, İstanbul, Tercüman yay, 1972.

<http://www.tuik.gov.tr>



Tartışma ve Öneriler

Sunulan bildirilerin sonrasında katılımcıların katkıları ile gerçekleştirilen müzakere ve tartışmalar sonucu aşağıdaki ortak önerilere ulaşılmıştır:

- Din iletişimde dinleyici kitlesi eşit özelliklere sahip değildir. Çocuk, genç, yaşlı gibi farklı özelliklerde olması bakımından her biri için ayrı bir din dili geliştirilmelidir.
- 4-7 yaş arasındaki çocuklara din eğitiminden önce sağlam bir karakter oluşturmaya yardımcı olabilecek değerler eğitimi (temizlik, nezaket, arkadaşlarla iyi geçinme, yardımlaşma, paylaşma vb.) verilmelidir. Bu yaştaki çocuklara din adına sadece basit imanî formüller, hamd, şükür gibi kavramlar ve ilahiler öğretilir. Diyanetin okul öncesi eğitime el atması müspet bir gelişmedir. Almanya gibi bir kısım Avrupa ülkesinde din eğitiminin kilise tarafından verildiği bilinmektedir. Ancak bu eğitim kademesinde görev yapacak olanların özel formasyondan geçirilmeleri öncelikle halledilmesi gereken bir konudur. Bu konuda çocuklar ve gençlerle iletişimi iyi, temsil kabiliyeti yüksek, aktif kişilerden yararlanılması elzemdir.
- Çocuğa din her zaman sevgi dili ile aktarılmalıdır. Korku, tehdit, cezayaklaşımı (“Allah taş yapar,”“cehenneme atar,”“çarpılırsın” gibi), çocuklar için çocuk ruhuna uygun olmayan tarzıdır. Bu

yaklaşım, çocuğun dini gelişimine katkı sağlamadığı gibi ruh sağlığını da bozabilir.

- Çocuğa dini konular, onun tecrübe olayları içerisinde olan olaylar ve durumlar çerçevesinde somut ve basit bir şekilde anlatılmalıdır.
- Çocuklara yönelik din eğitimi yaşına uygun oyunlardan, masal ve hikâyelerden yararlanılarak yaptırılabilir.
- Gençlere yönelik dini iletişimde etkileşimli bir dil kullanılmalıdır.
- Genç yaşlardaki kişilere yönelik dini iletişimde, dinin hayat felsefesi oluşturucu, fikri yönü ön planda tutulmalıdır. Dini pratikler konusunda muhatabın özellikleri dikkate alınarak hareket edilmelidir.
- Din eğitimi tüm yaş gruplarının bulunduğu ortamlarda da gerçekleştirilebilir.
- Farklı yaş gruplarındaki bireylerin birbirlerinden öğrenmelerine imkân sağlanmalıdır.
- Din sadece uluhiyet ile ilgili konulardan ibaret olmadığı için din eğitimcileri sevgi, ilgi, empati, anlayış, dinleme, kabullenme, barış, sabır, onay, teşvik, adalet, cesaretlendirme, yardımlaşma, eşitlik vb. temalara da önem vermelidir:
- Yetişkinlerle iletişimde inanç, ibadet ve değerlere yer vermek, önemli olmakla birlikte yetişkinlere ihtiyaçları doğrultusunda din hizmeti götürülmelidir.

- Yargılamadan uzak ve mükâfatı öne çıkaran ama mücazâtı da görmezden gelmeyen bir din dili geliştirilmeli ve kullanılmalıdır.
- Kullanılacak din dilinde psikolojik, pedagojik, sosyolojik temalar olmalı fakat teolojik referans olmaktan çıkarmamalıdır. Yani din dili sekülerize edilmeden ama katı bir üslup da kullanılmadan dengeli bir biçimde örüntülenmelidir.
- Gençlerin inanç krizlerinin çözümüne yardımcı olabilmek için onların anlam arayışlarına, suçluluk ve günahkârlık duygularından kurtuluşlarına yardımcı olacak bir din dili geliştirilmelidir.
- Sahadaki din hizmeti üreten personelin psikoloji ve PDR temelli yeni nesil bir din dili oluşturabilecek formasyon eksikliğinin giderilmesi için vaizlik sistemi yeniden güncellenmeli, sahadaki her alana özgü uzman vaiz kadroları oluşturulmalı ve oluşan kadroların MDR formasyonları güçlendirilmelidir.
- Vaizlik meslek tanımı yeniden revize edilmeli, ‘manevi rehber/danışman’ betimlemesi eklenmelidir.
- Genelde DİB tabanlı tüm MDR hizmetlerinde özelde ise KYK’lardaki gençlere yönelik manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin kalitesini artırmaya yönelik alan personelinin PDR ve psikoloji formasyonları güçlendirilmelidir.
- Gençlerle iletişimde kullanılacak din dilinde, ‘psikolojik motiflerin’ yoğunlaştırılarak dinin ‘terapötik değerine’ daha fazla vurgu yapılması gerekir.

- Din dili kurucularının «estetik bakış, edebi zevk, kişisel anlam arayışı, kişilik, kimlik ve benlik gelişim süreçleri, kişilerarası ilişkiler» gibi boyutlarda çeşitlendirilmiş ve sağlamlaştırılmış bir yaşam felsefesine sahip olmaları gerekir. Bunun oluşumu için mesleki bilgi dışındaki hizmet içi eğitim mekanizması aktive edilerek kişisel gelişim merkezli kurumsal destek sağlanmalıdır.
- İlahiyat ve İslami İlimler fakültelerindeki kürsü deneyimi ve yeteneği olan akademisyenler, mutlaka cami içi din hizmetlerine katılmalıdır. Bu bağlamda uygun mekanda uygun din dili kullanmalıdırlar.
- Din eğitimcisi usta çırak ilişkisi içerisinde özenle yetiştirilmelidir.
- Din eğitimcisi yetiştiren kurumlardaki hocalar, Kuran Kursu vb. yerlerde derse girmeli ve bu sayede kendilerini güncellemelidir.
- Sanat dili ihmal edilmemelidir. Gençler tiyatro, müzik, televizyon, sinema gibi sanat alanlarından beslenmelidir. Sanat alanlarında alternatif, özgün çocukların ve gençlerin dikkatini çekebilecek eserler üretilmelidir.
- Dini alanda çocukların ve gençlerin dikkatini çekebilecek nitelikli dergiler, romanlar ve hikayeler artırılmalıdır.
- Gençlerin en çok beslendiği alanlardan olan internet, özellikle sosyal medya ile wattpad kitapları çocukların ve gençlerin dikkatini çekecek şekilde oluşturulmalıdır.

- Günümüzün çocuk ve gençlerinin tanınmasını sağlayacak ilgilerini, zaaflarını, beklentilerini, korkularını vb. tespit ederek çözüm yolları önerecek araştırmalar yapılmalıdır.

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ RAPORU

Tarih: 06 Mayıs 2018

Saat: 09:30 – 11:30



DEĞERLENDİRME

Prof.Dr. Abdurrahman KURT

U.Ü.İlahiyat Fak.

Prof. Dr. Hayati HÖKELEKLİ

Uludağ üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Prof. Dr. M. Akif KILAVUZ

Uludağ üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Muhiddin OKUMUŞLAR

NEÜ İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Veli ATMACA

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Ali BÜYÜKASLAN

İstanbul Medipol Üniversitesi

Ramazan TOPCAN

Balıkesir İl Müftüsü

Halil Taş

İmam Hatip Okulları Platformu Balıkesir Şube Başkanı

SONUÇ RAPORU

Oturum Başkanı:

Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT

BAUN İlahiyat Fakültesi Dekanı

Konuşmacılar

Prof. Dr. Ali AKPINAR

Konya İl Müftüsü / NEÜ İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Cemal TOSUN

Ankara İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Nuruıllah ALTAŞ

Marmara üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Muhsin AKBAŞ

İzmir Katip Çelebi üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Katılımcılar

DEĞERLENDİRME KONUŞMALARI

Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT

Çok teşekkür ediyorum. Hem kurumlar arası hem de disiplinler arası bir iletişimi gerçekleştirdiğimiz bir çalıştay oldu. Farklı disiplinlerden meselelere bakıldı. Onun için bunu önemsiyorum. Herkese teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Abdurrahman KURT

Kıymetli Hazirun, öncelikle sizleri saygı ve sevgilerimle selamlıyorum.

Değerli araştırmacı Musa MERT'in "Sorunlar karşısında ne yapacağımızı şaşırtıyoruz, sorun çözemiyoruz. Sorunları aşabilmek için kendimizi güncellemeliyiz. Muhatabımıza göre dil geliştirmeliyiz" tarzındaki cümleleri bana Martin HEİDEGGER'i hatırlattı. Heidegger, "Dil varlığın evidir. Biz bu evde yaşıyoruz. Düşünenler ve sözcüklerle üretenler bu evin muhafızlarıdır," demişti. Evet, biz evimizi, doğal habitatlarımızı düşünerek ürettiğimiz sözcüklerle tahkim ediyoruz. Beklenmedik olaylar karşısında

kendimizi güncelleyip yeni çıkış yolları gösterebilirsek büyük ölçüde sorunların üstesinden gelebiliriz.

Din dilinin kendine özgü bir yapısı vardır. Bu dilin yarenlik yönü ağır basar, yakarımcıdır ama buyurgan ve otoriter üsluba uygun değildir. Din dilinin temel fonksiyonu *iletişim*dir; belirli iletişim kurallarıyla uyumlu olduğunda ancak müntesipleriyle irtibatını sürdürebilir. Dolayısıyla zarafet ve incelik bu dilin temel niteliğidir. Din alanında faaliyet gösteren herkesin buna riayet etmesi beklenir.

Din dili gelişen şartlara göre yenilenmeye ve güncellenmeye ihtiyaç duyar. Hizipçi, mezhepçi, grupçu, cinsiyetçi ve şiddet üreten anlayışlardan sakınılmalıdır. Bu dil her halükarda orta yolu temsil etmelidir. Aksi takdirde iki aşırı uca savrulma tehlikesi ortaya çıkabilir: orta yolu temsil etmeyen dil, ya *tutuculuğu* ya da deizm, new age gibi *yarı dinî* (dinimsi, spiritüel) yapıları üretir. Sözgelimi kadınları değersizleştiren bir din dili, birçok kadının İslam'dan uzaklaşarak yeni dinî akımlara ya da deizm ve ateizm gibi sapkın yapılar girmelerine yol açabilir. İslam geleneğinin dışında mesela evliliğe muhalefet ederek ruhbanliğe özendiren bir anlayış da kadınları değersizleştiren hatta kadından ve aileden kaçışı cesaretlendiren bir işleve sahip olabilir.

Başta aile olmak üzere toplumsal hayatın her biriminde din dili önemli olmakla birlikte biz burada daha çok cami sosyolojisiyle bağlantılı

olarak konuya temas edeceğiz. Bu bağlamda günümüzde din dilinin işlevselliğini ve etkisini azaltan bazı olumsuz faktörlerle karşılaşilmektedir. Mehmet Bayyigit Hoca'nın açılışta belirttiği gibi, her geçen gün cami ve din görevlisi sayısı artıyorken bunlarla orantılı olarak cami cemaati sayısının artıp artmadığı ve istenilen düzeyde ahlaki davranış kurallarını benimsemiş dindar insan sayısında bir gelişmenin olup olmadığı hususu tartışmalıdır.

Toplumun din dilini ilk temaşa ettiği mekânların başında gelen camilerde sunulan din hizmetlerinin kalitesi, sözünü ettiğimiz cami cemaatinin sayısının artışı ve dolayısıyla istenilen ahlaki tutum ve davranışlarının gelişmesiyle çok yakından bağlantılıdır. Camilerin etkili olabilmesi için her şeyden önce çevresinde yer alan komşu evlerle ilişkilerin istenilen düzeyde olması beklenir. Burada temel kavram, “çevresindeki evlerle dost olan” cami olabilir. Bizim gözlemlerimize göre meskûn bölgelerde yer alan birçok camide görev yapan bazı din görevlilerinin çevrede meskûn ailelerle yeteri kadar dostluk ilişkisi geliştirememektedirler. Onlarla komşu aileler arasında adeta kalın duvarlar örülmüş durumdadır. Yakın çevrede ikamet ettiği halde, camiye gelen az sayıda mümin ise sadece vakit namazlarını eda etmek üzere gelmektedirler.

Camiler özellikle yakın çevrede oturan kimseler için çekim merkezleri haline getirilmelidir. Bunun gerçekleşmesi için din görevlileriyle

yakın çevre cemaati arasında yeterli ölçüde iletişimin olması gerekir. Yakın çevre cemaatiyle bu iletişim kurulamadığı takdirde cami, bir çekim merkezi olma özelliğini kaybedebilir. Cami merkezli bir medeniyet inşasında yakın sosyal çevreyle iletişim kuşkusuz çok önemlidir.

Din görevlilerinin kendilerine yönelik talepleri duymazdan gelmeleri, onlarla cami çevresindeki aileler arasındaki iletişimsizliğin temel nedenlerinden bir tanesidir. Taleplerin önemli bir kısmı camilerde kullanılan klima ve hoparlör gibi teknolojiler hakkındadır. Sözgelimi, klimalar gereksiz zamanlarda kullanılarak (mesela sabah namazlarında, termetreler 30 derecenin altında olduğu diğer zaman dilimlerinde) insanların sağlığını olumsuz anlamda etkileyebilmektedir. Ev ortamında klima kullanımına gerek duyulmayacağı zamanlarda camilerde klimalar açık tutulabilmekte ve cemaatin sağlığı yeteri kadar dikkate alınmamaktadır. Ayrıca -yazın soğutma, kışın da ısıtma amacıyla- klimalar çoğu defa camilerin havasız kalmasına yol açmaktadır.

Sözünü ettiğimiz iletişimsizliğin bir diğer nedeni, ses cihazı (hoparlör) kullanımındaki özensizlikten kaynaklanmaktadır. Burada şunu açıklıkla belirtmekte yarar var: Modern toplumda din hizmetlerini daha etkili yapabilmek için ses cihazı kullanımı zorunludur. Kullanım konusunda eğitim almamış kimselerin elinde ses cihazları, ezanın ya

da diğ er mesajların işlevlerini tam olarak yerine getirmesini engellemekte; onlarda mündemiç sırların işşasını örtmektedir. Ses cihazı kullanma bir sanattır, onun estetik bir yönü vardır. Biz burada ses cihazı kullanımına değıl, onların ayarsız ve düzensiz kullanımının sakıncalarını dile getirmeye çalışıyoruz. Uygulamada ses cihazı kullanımında bazı aksaklıklar görülmektedir. Bunların ortadan kaldırılabilmesi için din görevlilerinin tamamına ses cihazı kullanma eğıtimi verilmelidir. Bu ger ekleştirildiğı takdirde inanıyoruz ki yakın çevresindeki komşularıyla dost olan camiler çoğalacaktır. Bir başka deyişle, cami cemaatinin sayısı artacaktır. Cihazların verimli slam'ın mesajının canlı tutulmasında camilerin rolünün büyük olduğı açık bir husustur.

Camilerde ses cihazına yer verilmesinin başlıca amacı, din hizmetini daha tesirli kılmak ve mesajı daha çok insanın yeterli düzeyde duymasını sağlamaktır. Ne var ki, cihazların özensiz ve dikkatsiz kullanılışı, estetik açıdan bazı olumsuzluklara yol açabiliyor. Ayarı düzensiz olduğı için gerek i  ve gerekse dış hoparlörün çıkardığı eko, k rinin veya müezzinin sesinin boğulmasına neden olabiliyor. Sabah ezanının erken okunduğı yaz aylarında ayarsız ses cihazlarının mahalle aralarındaki bazı otomobillerin alarmlarını harekete geçirdiğinin bizzat şahidiyim. Ezanların tek bir merkezden okunduğı

şehirlerde birbirine yakın camilerin minarelerinden yükselen ses ekoları da sesin kalitesini bozmaktadır.

Ezan, Mustafa Kutlu'nun veciz ifadesiyle, uçuruma doğru gidenlere, uçurumun kenarında dolaşanlara, uçurumdan uçanlara, eşikte kalanlara, basireti bağlananlara, kalbi kararanlara, teraziye yamuk tutanlara, yetim hakkı yiyenlere bir uyarı, bir merhamet haykırışı, bir rahmet sağanağıdır. Bugün “Ezan insan sesi olmaktan çıkıp bir âlet sesi oldu. Öteki sesli âletlerin arasına karıştı.” Dolayısıyla “Artık insanlar ezana kulak vermek yerine saate bakıyorlar. Ezan okuyan saate bayılıyorlar. Müezzin minareye dahi çıkmıyor, minare bir aksesuar oldu.” Böylelikle eski şehirlerde, mahallelerde hayatın merkezinde olan cami, modern kentlerde merkezi konumunu, “hayatın atardamarlarına kan gönderen bir kalp, daim atan bir yürek” olma işlevini yitirdi. Bunun sonucunda cami cemaati, “mahalle ve onun güzel insanları ile birlikte yokolup gitti. Bize kuru bir mimari; çokluk yeşil düz zemin üzerine çekilen kırmızıçizgili halılar ve bir türlü dolmayan saflar ile çın çın öten camiler kaldı.”²⁴

Ezanı ya da kıraati hoparlörün ve onun uğultulu ekosunun egemenliğine teslim etmek, modern “*vekâleten din*” kavramını akla getiriyor. Bu anlayış, cami müdavimliğini ve ibadetleri eksiksiz yapma alışkanlığını zayıflatırken havaleci dini teşvik etmektedir.

²⁴ Mustafa Kutlu, *İlmihal yahut Arzuhal*, Dergâh Yay, İst. 2018, s.42-47.

Ezan, kontrollü ve düzenli hoparlörler aracılığıyla okunan; gereksiz uzatma ve ses gösterilerinden uzak; sade, hasbi bir mesaj olma niteliğini korumalıdır. Bu da ancak güzel ezan okuma ve ses cihazı kullanma eğitimini almış müezzinler aracılığıyla gerçekleştirilebilir.

Prof. Dr. Hayati HÖKELEKLİ

Bana göre toplantı amacına ulaşmıştır. Emeği geçenleri tebrik ediyorum. Fakat her meseleyi halletmiş değiliz tabî ki. Bence temel sorunumuz din hizmetlerini toplumun her kesimine vermek için zihinlerimiz hazır değil. ... 15 yıldır din şişeden çıktı. Kendi hükümrânlığını ilan etti. DİB çeşitli hizmetlere taliptir. Bu durum zaten toplumun beklentisidir. DİB ve Üniversiteler olarak bu değişimi içselleştiremedik. Kendimi de eleştiriyorum. Müftü, imam, öğretmen, öğretim üyeleri olarak biz kendimizi yenilemek zorundayız. Akvaryumun dışına çıkmak lazım. Çoğulcu bir toplumda yaşıyoruz. Biz kendimizi bir gettonun içine hapsedmişiz. Gerçekçi bir toplum anlayışı lazım. Öncelikle bu toplum dünyevi bir toplum bunun bilincinde olmak lazım. Din dışı bir dünyada dindar olmak ve dini yaşamak başlı başına bir sorundur. Başarılı bir din dili için bu sorunun bilincinde olmak önemli. Bu toplantıyı bir başlangıç olarak görüyorum. Biz yeni duruma uygun yeni kafalar yetiştirmek zorundayız. Yeni gelişen insani meselelerden haberim yok. Bizim bir

kalite sorunumuz var. İmam-Hatipten ilahiyata ihtiyacı karşılayacak bir hizmet ekibimiz yok. Bunun gerçekleştirilmesi için çalışmalar yapmalıyız.

Son olarak ne yapacağımıza dair bilgimiz yok Aslında çok iyi örnekler var bunları görüyoruz. Bunların arttırılmasına çalışmalıyız. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. M. Akif KILAVUZ

Toplantıda, emeği geçenlere teşekkür ediyorum. Din eğitiminin pek çok sorunu var. Burada ne öğreteceğimizden çok nasıl öğreteceğimizin önemli olduğu belirtildi. Eşitlikçi bir anlayışla iletişim kurmamız gerekiyor. Çocuklarımıza, büyüklerimize, eşimize dostumuza ve hedef kitleye sosyal eşitimiz olarak davranmamız gerekiyor. Tevazu bile kendimizi eşit olarak görmek anlamındadır. Abdullah b. Mubarek'in de dediği gibi “tevazu, kendimizden yukarıdakiler nezdinde eksiğimiz yokmuş gibi hissetmek, kendimizden aşağıdakilerin yanında da bir fazlalığımızın olmadığını düşünmektir.” İnsanlara götürdüğümüz din hizmetini de bu mütevazi ve eşitlikçi bir anlayışla yürütmemiz gerekiyor. Çocuklarla iletişim kurarken onların seviyesine inerek konuşmak buna bir örnektir.

Ayrıca farklı görüşleri de bu eşitlik çerçevesinde değerlendirmek lazım. Farklı görüşler zenginliğimizdir. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Muhittin OKUMUŞLAR

Faydalı bir çalıştay oldu. Din dili ve din eğitimi dilinden bahsedebiliriz. Biz burada daha çok din eğitiminin dilini konuştuk. Usule dair bir şey söylemek gerekirse burası bir çalıştay seminer değil. Çalıştaylarda fikir üretilir. Özellikle bizlerde ilahiyat camiasında biz hep ötelendiğimiz için savunma pozisyonuna giriyoruz. Fikirlerimizi ifade etmede zayıf kalıyoruz. Kendimizi aşmamız gerekiyor. Eleştiri kültürüne sahip olmamız lazım. Her birimiz bu camianın bir parçasıyız. Bu açıdan eleştiriler zemmetme değil, birbirimizi geliştirmeye yönelik bir yaklaşımdır.

Ben organizasyonda emeği geçenlere teşekkür ediyorum. İlahiyatçılarda şöyle bir hastalık var. Acaba birini dinlerken ondan nasıl istifade edebilirim anlayışına sahip değiliz. Anlatmadan önce dinlemek gerekir. Tekrar çalıştayda emeği geçenlere teşekkür ederim.

Prof. Dr. Veli ATMACA

Balıkesir Büyükşehir Belediyesi, Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Balıkesir İl Müftülüğü ve İmam Hatip Okulları Platformu tarafından 05- 06 Mayıs 2018 tarihlerinde düzenlenen çalıştay, konu ile yakından ilgili olan Din Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim elamanları yanında Temel İslam Bilimlerinin çeşitli branşlarından, Felsefe ve Din

Bilimlerinin muhtelif Anabilim Dallarından olmak üzere ülkemizin birçok üniversitesinden akademisyenle birlikte yaygın din eğitiminin sahadaki en önemli ve güçlü kurumu olan Diyanet çalışanı; İl, İlçe müftüleri, vaiz ve imam hatiplerinin katılımıyla hem disiplinler arası zengin bakış açısıyla ele alınmış hem de âdeta sahanın uygulayıcısı olan diyanet çalışanlarının tecrübe ve teklifleriyle sadece teorik değil aynı zamanda daha gerçekçi değerlendirmelerle icra edilmiştir. Bu çalıştay göstermiştir ki mesele zannedildiğinden daha mühim ve daha ciddi çalışmalar, akademik toplantılar, teklif ve değerlendirmeler gerektirmektedir. Dolayısıyla bundan sonra da seri çalıştayların yapılması, meseleye sürekli ve sağlıklı çözüm üretmek için elzemdir.

Meseleye bir hadis öğretim üyesi olarak katkıda bulunmak üzere Hz. Peygamber’i merkeze alan bilgi ve tecrübe yöntemlerinin geliştirilmesine vurgu yaptık. Çünkü değerli katılımcıların değişik ifade ve uslublarla dile getirdikleri “iletişim dilinin Kur’ân terminolojisinde yer aldığı gibi Kavı i Leyyin, Kavı i Meysûr, Kavı i Kerîm...”ın en önce ve yetkin uygulayıcısının Resûlullah olduğu bilinen bir hakikattir. Hem o Kur’ân’da “Üsve i Hasene” (uyulacak ve uygulanacak en iyi rol model) olarak takdim edilmektedir. Bu örneklik yani “üsve” durumu “hasene” olarak nitelenmekte olup itikâdi, ahkâmî değil “ahlâkî” bir değer ifade eder. Binaenaleyh din eğitimi teorik ve uygulama olarak kendine vazife bilen kadroların öncelikle

muhataplara karşı duruş, kullanılacak dil, uslub, işaret ve vücut dili, misal getirerek, meydana gelen olayı motivasyon aracı olarak değerlendirmek üzere soyut mevzuları vaka ile öğretme, kıssa yoluyla mesaj verme gibi bilgilendirme tarzları, dikkat çekme; müjdeleme, korkutma ve uyarma ifadeleriyle başlayan hitap tarzı, sözü tekrarlama, “iki şey vardır ki, üç şey vardır ki...” gibi tekrarlı ve sayı belirten nutuk biçimi, sözü uzatmadan; uzun uzadıya vaaz etmek yerine insanların tam arzu ettiği veya iç ve dış sebeplerle bilgiyi almaya en hazır olduğu kıvamı az ve öz ifadelerle cevaplaması, bazan da kıyametin ne zaman kopacağını soran bedeviye “hazırlığın var mı?” gibi sorulana değil sorulması gerekene cevap verme tutumu ile o “Din Dili”nin de en güzel örneğini temsil ettiğini belirttik.

Hız. Peygamber’in, müşrik, kâfir, ehl i kitap, münafık, mümin, şehirli, bedevi, yetişkin, çocuk, mukim sferi, arap acem, sağlıklı, özürlü, bilgi seviyesi yüksek veya noksan, sosyal statüsü yüksek veya mütevazı, efendi yahut köle v.s. farklılıklara dikkatimizi çeker şekilde davranış, söz, soru ve cevapları hatta şakaları ile muhataba sırtı dönük durmaması, bütün vücuduyla dönerek konuşması, ayaklarını ve adımlarını yürürken sürümemesi, âdeta bir asker gibi yürümesi, insanlara her zaman nutuk çekmek yerine onları dinlemesi, istişare ederek onları da sosyal, idari, dini ve ahlâki sorumluluğun içine çekmesi, kaşgöz işaretiyle konuşmaması, kişilerin gıyabında tahkir

edici konuşma ve değerlendirme yapmaması, şahsi işlerini, başkalarına yük olmamak ve meşgul etmemek, minnetsiz yaşamak için mümkün mertebe kendisinin yapması ama bazan da yanındakilerin hizmet etmei ikramda bulunma hevesini kırmamak için işlerini başkasına rica etmesi, destek talebinde bulunarak samimiyet hukuku geliştirme nezaketi, minnet etmemek için sadakayı kabul etmeyip, insanların kendisine muhabbet ve teveccühünü kırmamak üzere hediyeleri kabul ederek muhatabı sevindirmesi gibi “Şemâil”inin “Din Eğitimi” açısından bilimsel olarak incelemeye ve bu konudaki hilye ve şemâil rivayetlerinin tedkik ve yeniden tasnif ve anlamlandırmaya tabi tutulmasını zikrettik.

İnsanlarla etkili iletişim ve din gibi bazan soyut (mücerret) konuları bile kolayca muhataba anlatmayı kendine ciddi bir görev olarak kabul edenlerin şunu iyi bilmesi gerekiyor ki; ilk vahiy gelişinde, nübüvvetin ilk inananları nazarında etkili olan vahiy, onun uslubu, nesir ve şiir özelliği, muhtevası değil, Resûlullah’ın kişisel tutumu, hadiselerle karşı net tavrı, ikna edici davranışı, güven veren ahlakı idi diyebiliriz. O halde günümüz için bu kişilik özelliği, bir davetçi, tebliğ ve irşadçının müsbet sonuç olmak için sahip olması gereken öncelikli özellikler bakımından önem arzeder...diyerek dikkat çektik.

Nazar 1 dikkate sunduğumuz başka bir husus, bazan konuşmacıların da art niyetsiz; sadece din anlatımında bazı aksaklıklar ve yanlışlara olan öfkesi, hüznü ve vicdani rahatsızlığı, günümüz insanının ve özellikle genç neslin dini ve ahlâki zeminden savruluyor görünümüne üzüntüsünden olsa gerek, birbirlerine sert ve suçlayıcı çıkışlarının da etkisiyle, dini bilgiyi işleyen, üreten ve kitlelere nakleden kişiler olarak İlahiyat Fakülteleri, Diyanet çalışanları, Milli Eğitim kadroları ve milli bünyemizin gerçeği olan tasavvuf, tarikat ve cemaatlerin kendi arasındaki dil ve uslubu oldu. Meseleyi kişisel bir vehim olduğunu belirterek şöyle sunduk: bir ülkede din dahil diğer alanlarda bilgi üretmenin, geliştirmenin her alanda yükselmenin en önemli zemini siyasi ve idari istikrar ortamıdır. Bu güven ve huzur ortamı bozulunca din dili de bozulacak; şiddet, fitne ve savaş dili hâkim olacaktır. Ülkemizde bu istikrar ortamını sosyal, ekonomik, kültürel, askeri, ahlâki ve entelektüel bakımdan bozmaya yönelik şiddet hareketleri yanında basın yayın, internet ve görsel medya vasıtalarıyla oluşturulan zihin bulanıklığı, mukaddes dini ve milli değerler üzerinde şüphe uyandıracak şekilde temel kavramlar ve değer yargıları çerçevesinde kavram kargaşası oluşturmak üsere teşebbüsler olmuştur. Bizi ilgilendiren tehlike ise İlahiyat Fakülteleri, öğretim üyeleri, Diyanet personeli ve tasavvuf tarikat çevrelerinin karşılıklı birbirlerini tahkir, tazyif ve itham edici sözlerinin milletimiz nazarında medya organları yoluyla sıkça gündeme taşınmasıdır. Bu üç

kurumun kendine mahsus, milletimizi dini ve milli değerlerden soğutmayacak nezih bir uslub kullanmaları, milkiye, adliye ve tıbbiyede gördüğümüz güçlü dayanışma gibi “Din Eğitim ve Öğretimi” ile ilgili kişilerin “Meslektaşını Savunmak ve Korumak” üzere davranması halinde ülkemizde koparılmak istenen bir din ve inanç fitnesi varsa bunun farkedip önlemek, haklı gibi görünen gerekçeleri gündemde tutarak fitneyi meşrulaştırmamak, hatası olanları halka ifşa etmeden bizzat uyarmak ve tenkid etmek en uygun yol olduğuna işaret ettik.

Neticede bir Hadis Akademisyeni olarak bu çalıştaydan öğrendiğimiz bir tarz ortaya çıktı. O da biz dini bilgiyi, davranışa dönüştürmediğimiz ve başkalarına uygun ifade, araç, yöntem ve tekniklerle aktarmadığımız sürece kitlesel, milli ve dini ortak davranış, ortak düşünüş, ortak tutum geliştiremeyeceğimiz gerçeğidir. Bunlar sağlanamazsa da ne millet ne de ümmet çapında “sosyal, milli ve dini (ümmet vahdetini, düşünce ve niyet tevhidini)” gerçekleştiremeyeceğimiz gereceğidir.

Yukarıdaki gerekçelerle Hadislerin, Sünnet’in ve Resûlullah’ın seçkin, örnek hayat tarzı olan Siyer’in, şimdiye kadar olduğu ve anlaşıldığı üzere sadece Kelam, Tefsir, Fıkıh ve Hadis ilimleri için değil belki daha da önemlisi “Din Eğitimi ve Eğitimcisi” bakımından

yeniden başlıklandırılması (Tasnifi) ve değeriendirilmesi gerekmektedir.

Prof. Dr. Ali BÜYÜKASLAN

Herkese teşekkür ediyorum. Başarılı ve yararlı tespitlerin olduğu güzel bir çalıştay geçirdik. Bu çalıştayın bir benzeri, belirli yaş gruplarıyla gerçekleştirilerek, onların cami, cemaat, din görevlisi, din dili ekseninde ilgi ihtiyaç ve beklentileri ele alınabilir.

Niyet hayır akıbet hayır diyorum ve teşekkür ederim.

Ramazan TOPCAN

Çalıştayda her kademedede görev yapan çalışma arkadaşlarıma teşekkür ederim. DİB, İlahiyat ve MEB’den gelen hocalara teşekkür ediyorum. Önümüzdeki yıl yeniden buluşmak diliyorum. Teşekkür ederim.

Halil TAŞ

Fikirler birbiriyle karşılaşınca hakikat ortaya çıkar. Onun için burada fikirlerin paylaşılması hakikati bulmamızda bize yardımcı olacaktır. Herkese teşekkür ederim.

SONUÇ RAPORU

I. OTURUM: CAMİ MERKEZLİ HİZMETLERDE DİN DİLİ

- Cami merkezli din hizmeti ezan okuma, namaz kıldırma, hutbe–vaaz okumadan ibaret görülmemelidir. Cami merkezli din hizmeti verenler camiye gelme, cami avlusundakilerle selamlaşp konuşma, namazdan sonra cemaatine dönüp onlarla göz ve söz temasına geçme ve cami dışındaki diğer davranışlarıyla bu hizmetini sürdürmeli, bütün bu alanlarda da din dilini iyi kullanmalıdır.
- Cami her kesimden insanımız için bir cazibe-ümit merkezi olmalıdır. Bunun için caminin estetik görünümü, fiziki şartları, temizliği, ses düzeni başta olmak üzere maddi ve manevî tedbirler alınmalıdır.
- Camilerimizde çocuk, kadın, genç ve yetişkinlerin ihtiyaç ve beklentilerine uygun mekânların oluşturulmalı ve onların gönül dünyalarına dokunan çok özel nitelikte sunumlar yapılmalıdır.
- Yarınlarda camide din hizmetlerini emanet edeceğimiz İlahiyat ve İmam Hatip Öğrencilerinin camilere çekilmesi ve onların müezzinlik-imamlık konularında uygulama yapabilmeleri için gerekenler yapılmalıdır.

- Cami vaazlarını dinleyenlerin sayısı arttırabilmek için, camideki dini söylemlerin başından sonuna dinlenilmesini sağlayıcı tedbirler alınmalıdır.
- Vaaz ve hutbeler, her seviyede çok farklı kesimlere yapılan ve sorumluluğu ağır sunumlardır. Bunun için bu hizmeti verenler iyi ve özel olarak yetiştirilmeli ve buna göre hazırlanmalıdır. Camideki din hizmetlerinde hedef kitlenin durumu göz önünde bulundurulmalıdır. Bu meyanda İlahiyat-Diyanet-İmam Hatip Liseleri işbirliği büyük önem arz etmektedir.
- Dinin doğru bir şekilde sunulabilmesi için doğru anlaşılması ve muhatapların anlayabileceği şekilde sunulması önemlidir. Bunun için din hizmeti verenler kendilerini yenilemeli, bilgi ve söylemlerini güncellemelidirler.
- Hayat dini İslam'ı sunarken onu yaşanılmaz yahut zor yaşanan bir hayat nizamı olarak anlaşılmasına meydan verilmemelidir.
- Din Dilinin belirlenmesinde Kur'ân'ın dili, üslubu, iniş süreci belirleyici olmalıdır. Bu meyanda kendisini *hak/ciddi/en güzel söz* olarak tanımlayan Kur'ân, söylenmesi gereken sözün *kavl-i marûf, belîğ, kerîm, leyyin, meysûr* olmasını özellikle belirtir. Bunun için din dili sahih bilgiye dayanmalı, anlaşılır olmalı ve en güzel şekilde sunulmalıdır.
- Din dili, bütün özellik ve güzellikleriyle dini temsil etmelidir. Din dili birleştirici, kucaklayıcı, kuşatıcı, müjdeleyici ve seviyeli

olmalıdır. Buyurgan, suçlayıcı, ayrıştırıcı, dışlayıcı, nefret ettirici, karamsarlığa düşürücü, aşırı bilgi ve iş yükleyici olmamalıdır. Dini sunumlarda lanet, beddua ve argo ifadelerden uzak durulmalıdır.

- Dini söylemi sunanlar zamanı, ses tonunu iyi kullanmalıdırlar. Hedef kitlenin sabrını zorlayan ve onları rahatsız eden söylemler terk edilmelidir.
- Din hizmeti verenler Peygamber makamının mensupları olduklarının bilincinde hesabî değil hasbî olmalıdırlar. Gönül diliyle gönüllere dokunmaya gayret etmelidirler. Dini temsil eden ve toplum tarafından izlenen kimseler olarak kendi hayatlarıyla en güzel örneklği sunmalıdırlar.
- Camilerde alışlagelmiş Cuma vaazlarının dışında gönüllü kesimlerin katılabileceği *Tefsir-Hadis-Fıkıh Okumalarının* yapıldığı *camii dersleri* başlatılmalı, bu konuda ilahiyat-İmam Hatip hocalarından faydalanılmalıdır.
- Din hizmeti verilirken farklı yöntemler kullanılabilir. Burada önemli olan bu yöntemlerin yerli yerince kullanılabilmesidir.
- Hizmetlerde verimin artırılmasında takdir ve taltifin önemi görmezden gelinemez. Marifet iltifata tabidir. Bu itibarla müftülerimiz personelini, cami görevlilerimiz cemaatini sözlü-yazılı olarak takdir ve taltif etmekten ve birbirlerine karşılıklı dua etmekten geri durmamalıdır.

II. OTURUM: DİNİ METİNLERİN SUNUMUNDA DİN DİLİ

- Dini metinler ifadesinden Kur'an ve Hz. Peygamberin hadisleri yanında 14 asır boyunca tefsir, kelam, tasavvuf, fıkıh gibi farklı disiplinlerde üretilmiş metinlerin de anlaşılması mümkündür; bununla birlikte bu oturumda dini metinler denilince, öncelikle Kur'an ve hadislerin anlaşılması gerektiği belirtilmiştir.
- Dini metinlerin sunumunun yazılı ve sözlü olmak üzere iki yolla gerçekleştiğinden hareketle, din dili çalışmalarının da hem yazılı hem de sözlü sunum dilini göz önünde bulundurularak yapılması gerektiği belirtilmiştir.
- Din dilinin temelde “dil ve sunumu” olmak üzere iki temel boyutunun bulunduğu, her ikisinin de verimli ve etkili olması için yöntem konusunun irdelenmesi gerektiği ifade edilmiştir.
- Kur'an meallerinin hazırlanmasında dil ve bağlam açılarından tarihi durumun göz ardı edildiği, bu durumun Kur'an'ı kavramların ve öğretilerin vaz' edildikleri anlamlarının yitirilmesine yol açtığı belirtilerek, dini metinlerden bilgi üretilmesinde ve sunulmasında bu tarihsel bağlamın da dikkate alındığı bir metodolojinin kullanılması gerektiği vurgulanmıştır.
- Dinin sunumuyla ilgili yazılı ve sözlü gelenekte “korkutma ve suçlayıcı dilin” hâkim olduğu belirtildikten sonra, gelenek içerisinde yer alan bu dil yerine, “sevgi, merhamet, şefkat ve bağışlayıcı” bir dilin kullanmasının önemine dikkat çekilmiştir.

- Dini metinlerin sunumunda kullanılacak, ayrıştırma yerine anlamları ortak kılacak bir din dilinininşası için İlahiyat, Diyanet, İletişim ve ilgili ilim alanlarının işbirliği geliştirmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur.
- Kur'an'ın, bir insan modeli ortaya koyarken sadece inanç boyutunda değil, sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve medeni hayatta da bir dönüşümü gerçekleştirmeyi hedeflediği, bunu yaparken de hayatın içinden bir dil kullandığı, yani toplumun güncel dili temel alınarak bir din dilinin geliştirildiği belirtilmiş, Kur'an'ı günümüze taşıırken aynı yöntemin izlenmesinin önemine değinilmiştir.
- Kur'an'ın, birey ve toplumu dönüştürmek için inzal olduğu toplumun içinde bulunduğu sorun alanlarını dikkate alan bir sisteme sahip oluşundan hareketle, bizim de dinin sunumunda günümüz insanının karşı karşıya kaldığı ve onun hayatını kuşatan meselelerin önem sıralarını tespit ederek bir muhteva ve din dili kurmamız gerektiğine dikkat çekilmiştir.
- Kur'an'ın, ilk muhataplarında, yani din hakkında bilgisi olmayan bireylerde gerçekleştirmek istediği dönüşüm ve vahye muhatap olan toplumda, soyut kalan konuların somutlaştırılması için temsili dilin/metaforik anlatının esas alındığı vurgulanarak, günümüz insanının dini alana yabancılaşmaması, dini kavram ve öğretinin zihinlerde açık ve net bir şekilde oluşması amacıyla benzer bir yöntemin geliştirilerek kullanılmasının yerinde olacağı ifade edilmiştir.

- Peygamberin hitap ettiği toplumun dışındaki bugünün ve yarının toplumlarında aynı eğitimin, yani konuları somutlaştırılmış temsili/metaforik dilin nasıl yapılacağının bir sorun olduğu belirtilmiş, bunun da Ahmet Yesevi’de, Yunus Emre’de, Mevlana’da ve Hacı Bayram Veli’de olduğu gibi, sunulacak bilgiyi Kur’an ve Sünnetten hareketle halkın sorunları, ihtiyaçları ve anlama özellikleri göz önünde bulundurularak üretmenin ve insanın aklına ve gönlüne hitap edecek özelliklerde, estetik boyutu da olan bir din dili ile gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir.
- İşlam düşüncesinde bilgi üretiminde, hangi konularda ve nasıl bilgi üretildiğinde tarihsel,sosyo-kültürel vb. ortam ve şartların etkili olduğunun nazarı dikkate alınması ve günümüz insanına sunulacak bilginin tercihinde, üretiminde ve sunulmasında kullanılacak din dilinde bunun göz özünde bulundurulması gerektiği vurgulanmıştır.
- Yeni yazılan dini eserlerde kullanılan ayet ve hadislerin Türkçe meal ve tercümelerinde; çocuk ve gençlerin anlayabileceği dil ve kavramların kullanılması, gelişim dönemlerinin dikkate alınması, günlük yaşamlarında karşılaştıkları problem ve örneklere yer veren bir içerikle hazırlanması ve anlaşılmalarını kolaylaştırmak için gerekli hallerde parantez içi açıklamalara başvurulması gerektiği belirtilmiştir.
- Ayet ve hadisler kullanılırken tercümenin güncelliği kadar, bunların hedef kitlenin gelişim dönemlerine uygunluğu ve din ve Allah ile

ilgili konulardaki durumları tespit edilerek seçilmesinin önemine dikkat çekilmiştir.

- Günümüzde dini metinlerin aktarımı ve bunların yorumlanmasında öğretici kadar öğrenenin de aktif olduğu; buna ilaveten örgün ve yaygın eğitimde dini metinler üzerinde hedef kitleye hazır, bitmiş anlamlar sunmak yerine, insanların anlamları kendilerinin üretmesine imkân sağlayacak bir metodolojinin kullanılması üzerinde durulmuştur.
- Dini metinlerin anlaşılmasında tekелci bakış açısının farklı fikir ve düşünceleri birbirine yabancılaştırdığı ve ötekileştirdiğı, bunun çözümünün yeni yorumlara açık olmak ve çoğulcu bakış açısını yakalamak ile mümkün olacağı ifade edilmiştir.
- Dini metinlerde yer alan kavramların doğru bir şekilde anlaşılması için, bu kavramların cahiliye döneminde, Kur'an'da ve sonraki dönemlerde kazandıkları anlamlarının iyi bir şekilde tespit edilmesi gerektiğı belirtilmiştir.
- Dini metinlerin yazımında salt bilginin aktarımının kuru bir anlatıma yol açtığı, bu sorunun üstesinden gelmek amacıyla kazandırılmak istenen davranışların duygusal boyutlarının da dikkate alınması gerektiğı ifade edilmiştir.
- Dini metinlerin doğru ve isabetli bir şekilde yorumlanmasında Kur'an'ın kavramlarını kullandığı Arap lehçeleri ilminin önemli bir rolünün olduğuna, bu sebeple ilahiyat öğrencilerinin bu lehçeleri

öğrenmelerine imkân tanıyacak şartların geliştirilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir.

- Cuma günleri cemaatin camiye vaaz sonunda geldiği, bu nedenle vaazlarda gerekli ve yeterli bilgilendirmenin yapılamadığı ifade edilmiştir. Bu bağlamda daha önemli bir hale gelen hutbelerin işlevsel, güncel konuları öne çıkaran, müjdeleyici bir üslup ve özlü bir anlatımla hazırlanmasının gerekliliği vurgulanmıştır.
- Dini/İslami metinleri sunarken, konu benzerliği gibi sebeplerle Yahudi ve Hristiyan kaynaklarına başvurma'nın hedef kitlede istenmeyen öğrenmelere yol açabildiği, bu nedenle bu konuda Kur'an ve Sünnet merkezli söylemin öncelenmesi gerektiği ifade edilmiştir.
- Nitelikli bir din dili geliştirmek için din dilinin genel özellikleri ile birlikte hitap edilen toplumun kullandığı dilin yapısının ve özelliklerinin de iyi bilinmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir.
- Dini metinlerin sunumunda beşeri dile kutsallık kazandırılmasının, açıklayıcı ve yorumlayıcı metinlerin ana metnin önüne geçmesine yol açtığı belirtilerek bu durumdan kaçınılması gerektiği vurgulanmıştır.
- Kur'an'da yer alan yasak ve ceza ifade eden söylemlerin, içinde bulunduğu diğer şartlarla beraber ele alınması gerektiği ifade edilmiştir.

- Dini metinlerin sunumlarında doğrulayıcı bir yaklaşımdan ziyade tutarlı ve ikna edici bir yaklaşımın tercih edilmesi gerektiği belirtilmiştir.
- Dini metinlerin sunumu ve onların yorumlanmasında çocuk ve gençlerin bilmedikleri konuları, bildiklerinden hareketle öğrenmelerine imkan tanıyan yapılandırmacı yaklaşımın kullanılmasının onları daha fazla motive edeceği ve öğrenmelerin daha kalıcı olmasına katkı sağlayacağı söylenmiştir.

III. OTURUM: İLETİŞİM/SOSYAL MEDYA VE HALKLA İLİŞKİLERDE DİN DİLİ

- İnanç ve değerler, bireylerin yorumlamasına imkân verilerek sunulmadığı zaman hayata aktarılmasında sorunlar yaşandığı, iletişim kavramının doğasında da hedef kitleden alınan geri bildirimin önemli bir unsur olduğu vurgulandı. Bu anlamda camilerde gerçekleştirilen etkinliklerin iletişim değil, tek taraflı iletim olduğu belirtildi. Bu nedenle de dini içeriğin geleneksel yöntemler ve alışlageldik üslupla sunumunun etkisini yitirmeye başladığının altı çizildi. Öte yandan cami merkezli olarak yürütülen hutbe ve vaazlar gibi geleneksel yöntemlerin ülkemizdeki hedef kitlenin %15 civarına seslendiği, ulaşmakta zorlandığımız kitleye ulaşabilmek ve etkili iletişim için yeni kanal arayışlarıyla birlikte dijital dünyaya açılma gerekliliğine dikkat çekildi.
- İçeriğin paylaşılmasında kullanılan dilin önemli olduğu ve kelimelerin değiştirilmesiyle etki gücünün de artabileceği veya zayıflayabileceği; “*ne anlatmak*” istediğimizden daha çok “*nasıl anlatmamız*” gerektiğinin önemi vurgulandı.
- Öğrenmelerdeki kalıcılığın artırılmasında, vericiden daha çok, hedef kitleyi oluşturan alıcıdan hareketle iletişim kurallarının belirlenmesi gerektiği; öğrenmede ne kadar çok duyu organı öğrenme sürecine

katılırsa o denli etkili öğrenme gerçekleşeceği vurgulanarak yeni yöntemlere ağırlık verilmesi istendi.

- Etkili bir iletişim için beden dilinin önemine vurgu yapılarak mümkün olduğunca yüz yüze iletişimin tercih edilmesi suretiyle sonuç odaklı bir iletişimin gerçekleşeceği; beden dilinin gereği gibi kullanılmasıyla, iletişim gücünü de üst seviyede tutma imkânının sağlanacağı belirtildi. Her türlü iletişimde aynı zamanda dönemin dilini yakalayabilmenin önemi vurgulanarak dini terminolojinin gündelik deneyimleri tanımlayan kavramlarla örtüşmesi gerektiği üzerinde duruldu.
- Sosyal medyadan ve dijital dünyadan uzak kalındığı takdirde toplumsal değişimin yakalanmasının mümkün olamayacağı; iletişim yöntemlerine hâkim olan ve bu konuda değişimin yönünü belirleyecek tarzda içerikler oluşturup dönemin geçerli yöntemleriyle sun/a/mayan toplumların çağın dilinden giderek uzaklaşacağının altı çizildi.
- Türkiye’de 54 Milyon internet, 51 milyon Facebook kullanıcısının olduğu bilgisi paylaşılarak, 2017 yılı google arama verilerine göre nete yapılan aramalarda ilk 10 listelerinde dinle ilgili bir kavram veya kelimenin bulunmadığı hatırlatıldı. Bu alanda küçük ölçekli çabaların dışında ciddi bilgi akışı sağlayan bir yapının bulunmadığı, öncelikli olarak kendi kurallarımız ve ahlaki kodlarımız çerçevesinde bilgi akışı sağlayacak yapılar oluşturmamız gerektiği özellikle vurgulandı.

- Sosyal medyada, değerlerimizden hareket eden bir ilke ve kurallar bütünü sistematik şekilde işlenmeli ve kullanıcılarda (özellikle ve öncelikle çocuklarda ve gençlerde) bu konuda duyarlık oluşturma yolunda tüm irşat hizmetleri vakit geçirmeksizin yapılmalıdır. Bu amaçla sosyal medya kullanımında çokça karşılaşılan bireysel ve toplumsal zaafılara yönelik, yine aynı mecralarda, insanî, İslâmi, ahlâkî değerleri hatırlatan yazılı ve görsel çalışmalara öncelik verilmelidir. Bu konuda yapılacak bireysel ve kurumsal çalışmalar desteklenmelidir.
- Camileri toplumsal yapı içinde görünür hale getiren faaliyet ve çalışmalar sosyal medya ortamlarında tanıtılmalıdır.
- Gençlik döneminin karakteristik özelliklerinden olan statü arayışı, sosyal medyayı aktif olarak kullanan gençlerin bu hizmetlerde kullanılması yoluyla cami üzerinden cevaplandırılmalıdır.
- Katılımcıların bir kısmı bununla birlikte sosyal medya kullanımının olumsuz sonuçlarının da göz önüne alınması ve temkinli olunması noktasında çekincelerini paylaşmışlardır.
- Doğru bilgilendirme sağlayıcı, sosyal medyada hedef kitleye hitap edebilir nitelikte metinler hazırlanarak sosyal medya kanallarında servis edilmelidir.
- Ekranlarda ve sosyal medyada kullanılan din dilinde ortaklıklar sağlamak üzere paydaşların da katılımı ile bir “Din Sunumu Platformu” kurulmalıdır.

- Muhatapların bireysel ilgi ve ihtiyaçları sunumlarda göz önünde bulundurulmalı, onların katkıları ve yorumlarının dikkate alındığı gösterilmelidir.
- Fıkhi konularda Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulunun karar ve mütalaaları dikkate alınarak cevap ve değerlendirmelerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.
- İlahiyat Fakültelerindeki akademik çalışmaların giderek daha fazla disiplinler arası nitelik kazanması gerekmektedir.
- Yeni iletişim araçlarında muhakkak var olmak gerekmektedir. Bunu yaparken müspet bir dil kullanılması ve kriz yönetimi becerilerine sahip olunması gerekmektedir.
- Günümüzde hedef kitleye ulaşmanın en etkili yöntemlerinin başında sosyal medya ortamları gelmektedir. Bu ortamların, dinin gerçekliği ile hayatın gerçekliğinin buluşturulmasına imkân tanıyacak ortamlar olarak değerlendirilmesi ihmal edilmemelidir.

IV. OTURUM: ÇOCUK GENÇ VE YETİŞKİNLERLE İLETİŞİMDE DİN DİLİ

- Din iletişimde dinleyici kitlesi eşit özelliklere sahip değildir. Çocuk, genç, yaşlı gibi farklı özelliklerde olması bakımından her biri için ayrı bir din dili geliştirilmelidir.
- 4-7 yaş arasındaki çocuklara din eğitiminden önce sağlam bir karakter oluşturmaya yardımcı olabilecek değerler eğitimi (temizlik, nezaket, arkadaşlarla iyi geçinme, yardımlaşma, paylaşma vb.) verilmelidir. Bu yaştaki çocuklara din adına sadece basit imanî formüller, hamd, şükür gibi kavramlar ve ilahiler öğretilir. Diyanetin okul öncesi eğitime el atması müspet bir gelişmedir. Almanya gibi bir kısım Avrupa ülkesinde din eğitiminin kilise tarafından verildiği bilinmektedir. Ancak bu eğitim kademesinde görev yapacak olanların özel formasyondan geçirilmeleri öncelikle halledilmesi gereken bir konudur. Bu konuda çocuklar ve gençlerle iletişimi iyi, temsil kabiliyeti yüksek, aktif kişilerden yararlanılması elzemdir.
- Çocuğa din her zaman sevgi dili ile aktarılmalıdır. Korku, tehdit, cezayaklaşımı (“Allah taş yapar,”“cehenneme atar,”“çarpılırsın” gibi), çocuklar için çocuk ruhuna uygun olmayan tarzıdır. Bu yaklaşım, çocuğun dini gelişimine katkı sağlamadığı gibi ruh sağlığını da bozabilir.

- Çocuğa dini konular, onun tecrübe olayları içerisinde olan olaylar ve durumlar çerçevesinde somut ve basit bir şekilde anlatılmalıdır.
- Çocuklara yönelik din eğitimi yaşına uygun oyunlardan, masal ve hikâyelerden yararlanılarak yaptırılabilir.
- Gençlere yönelik dini iletişimde etkileşimli bir dil kullanılmalıdır.
- Genç yaşlardaki kişilere yönelik dini iletişimde, dinin hayat felsefesi oluşturucu, fikri yönü ön planda tutulmalıdır. Dini pratikler konusunda muhatabın özellikleri dikkate alınarak hareket edilmelidir.
- Din eğitimi tüm yaş gruplarının bulunduğu ortamlarda da gerçekleştirilebilir.
- Farklı yaş gruplarındaki bireylerin birbirlerinden öğrenmelerine imkân sağlanmalıdır.
- Din sadece uluhiyet ile ilgili konulardan ibaret olmadığı için din eğitimcileri sevgi, ilgi, empati, anlayış, dinleme, kabullenme, barış, sabır, onay, teşvik, adalet, cesaretlendirme, yardımlaşma, eşitlik vb. temalara da önem vermelidir:
- Yetişkinlerle iletişimde inanç, ibadet ve değerlere yer vermek, önemli olmakla birlikte yetişkinlere ihtiyaçları doğrultusunda din hizmeti götürülmelidir.
- Yargılamadan uzak ve mükâfatı öne çıkaran ama mücazâtı da görmezden gelmeyen bir din dili geliştirilmeli ve kullanılmalıdır.

- Kullanılacak din dilinde psikolojik, pedagojik, sosyolojik temalar olmalı fakat teolojik referans olmaktan çıkarmamalıdır. Yani din dili sekülerize edilmeden ama katı bir üslup da kullanılmadan dengeli bir biçimde örüntülenmelidir.
- Gençlerin inanç krizlerinin çözümüne yardımcı olabilmek için onların anlam arayışlarına, suçluluk ve günahkârlık duygularından kurtuluşlarına yardımcı olacak bir din dili geliştirilmelidir.
- Sahadaki din hizmeti üreten personelin psikoloji ve PDR temelli yeni nesil bir din dili oluşturabilecek formasyon eksikliğinin giderilmesi için vaizlik sistemi yeniden güncellenmeli, sahadaki her alana özgü uzman vaiz kadroları oluşturulmalı ve oluşan kadroların MDR formasyonları güçlendirilmelidir.
- Vaizlik meslek tanımı yeniden revize edilmeli, ‘manevi rehber/danışman’ betimlemesi eklenmelidir.
- Genelde DİB tabanlı tüm MDR hizmetlerinde özelde ise KYK’lardaki gençlere yönelik manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin kalitesini artırmaya yönelik alan personelinin PDR ve psikoloji formasyonları güçlendirilmelidir.
- Gençlerle iletişimde kullanılacak din dilinde, ‘psikolojik motiflerin’ yoğunlaştırılarak dinin ‘terapötik değerine’ daha fazla vurgu yapılması gerekir.
- Din dili kurucularının «estetik bakış, edebi zevk, kişisel anlam arayışı, kişilik, kimlik ve benlik gelişim süreçleri, kişilerarası

ilişkiler» gibi boyutlarda çeşitlendirilmiş ve sağlamlaştırılmış bir yaşam felsefesine sahip olmaları gerekir. Bunun oluşumu için mesleki bilgi dışındaki hizmet içi eğitim mekanizması aktive edilerek kişisel gelişim merkezli kurumsal destek sağlanmalıdır.

- İlahiyat ve İslami İlimler fakültelerindeki kürsü deneyimi ve yeteneği olan akademisyenler, mutlaka cami içi din hizmetlerine katılmalıdır. Bu bağlamda uygun mekanda uygun din dili kullanmalıdırlar.
- Din eğitimcisi usta çırak ilişkisi içerisinde özenle yetiştirilmelidir.
- Din eğitimcisi yetiştiren kurumlardaki hocalar, Kuran Kursu vb. yerlerde derse girmeli ve bu sayede kendilerini güncellemelidir.
- Sanat dili ihmal edilmemelidir. Gençler tiyatro, müzik, televizyon, sinema gibi sanat alanlarından beslenmelidir. Sanat alanlarında alternatif, özgün çocukların ve gençlerin dikkatini çekebilecek eserler üretilmelidir.
- Dini alanda çocukların ve gençlerin dikkatini çekebilecek nitelikli dergiler, romanlar ve hikayeler artırılmalıdır.
- Gençlerin en çok beslendiği alanlardan olan internet, özellikle sosyal medya ile wattpad kitapları çocukların ve gençlerin dikkatini çekecek şekilde oluşturulmalıdır.
- Günümüzün çocuk ve gençlerinin tanınmasını sağlayacak ilgilerini, zaaflarını, beklentilerini, korkularını vb. tespit ederek çözüm yolları önerecek araştırmalar yapılmalıdır.

KATILIMCILAR

- **Üniversite**

Prof. Dr. Kerim ÖZDEMİR

Balıkesir Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT

Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı

Prof. Dr. Abdurrahman KURT

Uludağ Üniversitesi

Prof. Dr. Ali AKPINAR

Konya İl Müftüsü

Prof. Dr. Cemal TOSUN

Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Muhiddin OKUMUŞLAR

Necmettin Erbakan Üniversitesi

Prof. Dr. Nurullah ALTAŞ

Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Hayati HÖKELEKLİ

Uludağ Üniversitesi

Prof. Dr. Muhsin AKBAŞ

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Prof. Dr. M. Akif KILAVUZ

Uludağ Üniversitesi

Prof. Dr. Veli ATMACA

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Doç. Dr. Ali BÜYÜKASLAN

İstanbul Medipol Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet BAHÇEKAPILI

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Doç. Dr. Bülent ÇELİKEL

Dokuz Eylül Üniversitesi

Doç. Dr. Şükrü KEYİFLİ

Dokuz Eylül Üniversitesi

Doç. Dr. Necati AVCI

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Doç. Dr. Mustafa KOÇ

Balıkesir Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet ÖZKAN

Balıkesir Üniversitesi

Doc. Dr. Hasan OCAK

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Sümeyra BİLECİK

Aksaray Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi H. İbrahim ŞENAVCU

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Safinaz ASRİ

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah AKIN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GEDİK

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Kamil ÇOŞTU

Bartın Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Necip YILMAZ

Trakya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Ali ÇANAKCI

Balıkesir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Osama SOKR

Balıkesir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Asem Hamdy Ahmed ABDELGHANY

Balıkesir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hesham MOTOWA

Balıkesir Üniversitesi

Öğr. Gör. Merzuk GRABUS

Balıkesir Üniversitesi

Öğr. Gör. İzzetullah ZEKİ

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Öğr. Gör. Fahri ÇAKAN

Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Öğr. Gör. Recep KIRCI

Pamukkale Üniversitesi

Arş. Gör. M. Emin DEMİRDAĞ

Mardin Artuklu Üniversitesi

Arş. Gör. Ekrem SAKAR

Balıkesir Üniversitesi

Arş. Gör. Oğuzkağan DEMİR

Balıkesir Üniversitesi

Arş. Gör. Ahmet EŞER

Balıkesir Üniversitesi

Arş. Gör. Samet YAĞCI

Raportör – İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Arş. Gör. Recep Emin GÜL

Raportör – İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Abdullah BASMACI

Necmettin Erbakan Üniversitesi

• **Diyanet İşleri Başkanlığı**

Ramazan TOPCAN

İl Müftüsü – Balıkesir

Ali BÖCÜ

DİB Din İşleri Yüksek Kurul Uzmanı

Ahmet ALINMAZ

İlçe Müftüsü – Balıkesir Havran

Fahri SAĞLIK

İlçe Müftüsü – Balıkesir Karesi

Mehmet Emin YILDIRIM

İlçe Müftüsü – Balıkesir İvrindi

Süleyman KÜÇÜK

İlçe Müftüsü – Balıkesir Bandırma

Duran TURGUT

İlçe Müftüsü – Balıkesir Susurluk

Yunus ÇIRACI

İlçe Müftüsü – Balıkesir Bigadiç

İsmail BAYDEMİR

Vaiz – Balıkesir

Sait Emin ARVAS

İlçe Müftüsü – Balıkesir Edremit

Şaban APAYDIN

İlçe Müftüsü – Balıkesir Gönen

Hasan BAŞKIRIK

İl Müftü Yardımcısı – Balıkesir

Hacı ÖZ

İlçe Müftüsü – Balıkesir Burhaniye

Zeki ATA

İlçe Müftüsü – Balıkesir Balya

Mehmet NURLU

İl Müftü Yardımcısı – Balıkesir

Ali ÇEBİ

İlçe Müftüsü – Balıkesir Savaştepe

Hatice KÖSE

Vaiz – Aile Ve Dini Rehberlik Bürosu – Balıkesir Bandırma

Seyfullah KARABIYIK

Vaiz – Balıkesir Gönen

Bayram ALTINTAŞ

Cezaevi Vaizi – Balıkesir

Fehmi GÜNAY

Vaiz – Balıkesir

Mehmet ATLI

İlçe Müftüsü – Balıkesir Dursunbey

Şevki KESİCİ

İlçe Müftüsü – Balıkesir Kepsut

İsmail YILDIZ

İlçe Müftüsü – Balıkesir Gömeç

Emine BAYDEMİR

Vaiz – Balıkesir

Adem ESER

İlçe Müftüsü – Balıkesir Erdek

İzzet ALTINTAŞ

İlçe Müftü V. – Balıkesir Ayvalık

Hüseyin ŞAHİN

Vaiz – Balıkesir Susurluk

Zekai AYDIN

Vaiz – Balıkesir Susurluk

Mehmet ERTUĞRUL

Cezaevi Vaizi – Balıkesir Bandırma

Ahmet ERTAŞ

Vaiz – Balıkesir

Emrullah SAYAR

Vaiz – Balıkesir Sındırgı

Halit ÇİFTÇİ

Vaiz – Balıkesir Havran

Abit KORKUT

Vaiz – Balıkesir Gönen

Mehmed Zeki DURMUŞ

Vaiz – Balıkesir Havran

İbrahim İŞBİLEN

Vaiz – Balıkesir İvrindi

Erol OLFAZ

Vaiz – Balıkesir Altıeylül

Mustafa VURAL

Vaiz – Balıkesir Havran

Bekir CİNGAL

Cezaevi Vaizi – Balıkesir

Ayşe Betül BALIKÇI

İl Müftü Yardımcısı – Balıkesir

Cemile BOĞA

Vaiz – Balıkesir Altıeylül

Fahriye ERDOĞMUŞ

Vaiz – Balıkesir Dursunbey

Hülya AKÇA

Vaiz – Balıkesir İvrindi

Ayşe BELLİ

Vaiz – Balıkesir

Hilmi ÇETİN

Vaiz – Balıkesir Erdek

Selma ER

Vaiz – Balıkesir Erdek

Faruk DEĞER

Vaiz – Balıkesir Karesi

Yunus ÇIRACI

Vaiz – Balıkesir Bigadiç

Yasin KARA

Vaiz – Balıkesir Dursunbey

Recep YAŞAR

Vaiz – Balıkesir Sındırgı

Cengiz ULUS

Vaiz – Balıkesir İvrindi

Nazmi ERGÜVEN

Vaiz – Balıkesir Balya

Selçuk İNAL

Vaiz – Balıkesir Savaştepe

Ali MEŞE

Cezaevi Vaizi – Balıkesir

Hediye Zişan TOPAL

Vaiz – Balıkesir Bandırma

Sümeyye TURAN

Vaiz – Balıkesir

Gülferiye BAYDAR

Vaiz – Balıkesir Bigadiç

Şule ÇALI

Vaiz – Balıkesir

Hasan YERSİZ

Cezaevi Vaizi – Balıkesir Bandırma

Mehmet Enis TAŞ

Cezaevi Vaizi – Balıkesir

Bahar Canset DÜNDAR

Vaiz – Balıkesir Manyas

Nurettin GÜNEŞ

Cezaevi Vaizi – Balıkesir Bandırma

Pınar KAYACAN

Vaiz – Balıkesir Bandırma

Funda Tuğba KARADUMAN

Vaiz – Aile Ve Dini Rehberlik Bürosu – Balıkesir

Mahmut VANLIOĞLU

Cezaevi Vaizi – Balıkesir Burhaniye

Ali YURTLU

Müftü Vekili – Balıkesir Marmara

Ramazan AK

Müezzin – Balıkesir Ayvalık

İsmail ŞİMŞEK

İmam Hatip – Balıkesir Ayvalık

İsmail ÇİFÇİ

İmam Hatip – Balıkesir Ayvalık

Ali ÇETİNEL

İmam Hatip – Balıkesir Ayvalık

Murat ÖZTÜRK

İmam Hatip – Balıkesir Ayvalık

Suat ESER

İmam Hatip – Balıkesir Ayvalık

İbrahim ADIGÜZEL

İmam Hatip – Balıkesir Ayvalık

Abdullah IŞIKTAŞ

İmam Hatip – Balıkesir Ayvalık

Muhammed Ali KÜÇÜK

İmam Hatip – Balıkesir Ayvalık

Hüseyin CAN

İmam Hatip – Balıkesir Ayvalık

Bekir DURAZ

Müezzin – Balıkesir Ayvalık

Murat KUŞÇU

Raportör – Balıkesir Ayvalık İlçe Müftülüğü

İlyas GÜRSES

Raportör – Balıkesir Ayvalık İlçe Müftülüğü

Ali GÖKÇE

Raportör – Balıkesir Gömeç İlçe Müftülüğü

Mehmet DURAN

Raportör – Balıkesir Burhaniye İlçe Müftülüğü

Abdullah DURSUN

Raportör – Balıkesir Edremit İlçe Müftülüğü

Beytullah TURAN

Silivri Cezaevi Camii İmam Hatibi

• **Milli Eğitim Bakanlığı**

Yakup YILDIZ

İl Milli Eğitim Müdürü

Halil TAŞ

İHO Başkanı

Musa MERT

Öğretmen

Ahmet BEKDÜZ

Okul Müdürü

Lütfü ASLAN

Okul Müdürü

M. Tayyip EYİOL

Okul Müdürü

İsmail ÇETİN

Okul Müdürü

Osman AKYAR

Okul Müdürü

Ali TANRIKULU

Okul Müdürü

Murat ÇETİN

Okul Müdür Yardımcısı

Hüseyin ÇAKAL

Okul Müdür Yardımcısı

Nevfel AKYAR

Öğretmen

BASIN BİLDİRİSİ



Tarih: 24 Mayıs 2018

Saat: 19:30

Yer: Karesi / Balıkesir

Basın Bildirisi

Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, paydaş kurum ve kuruluşlarla “Cunda Toplantıları” adı altında, her sene bahar aylarında, ülkemizin, din-toplum ilişkileri bağlamında güncel, acil çözüm bekleyen temel sorunlarından birinin tartışıldığı ve tavsiye niteliğinde çözümler üretildiği bilimsel bir platform planlamaktadır.

Bu yıl ilkini gerçekleştirdiğimiz “Cunda Toplantıları” Büyükşehir Belediyesi, İl Müftülüğü ve İmam Hatip Okulları Platformu işbirliği içinde yapılmıştır. Konusu “Din Dili” olan ve 05-06 Mayıs 2018 tarihlerinde Cunda MTAL Uygulama Otelinde workshop yöntemiyle yapılan bu yıl ki toplantı, alanında hem konusu hem kurumlar arası işbirliği hem de disiplinler arası iletişim açısından bir ilktir. Üniversitelerin farklı disiplinlerinden bilim insanları ile Diyanet İşleri Başkanlığımızın ve imam hatip okullarının ilgilileri bir araya gelerek konuyu tartışmışlardır.

Çalıştay 20 farklı üniversiteden, 40 akademisyen, müftü ve vaizlerden oluşan 70 diyanet mensubu ve 10 İHO/İHL müdürü olmak üzere toplam 120 katılımcı ile gerçekleşmiştir.

Spesifik olarak yaygın din eğitimi, halkın dinî irşat ve aydınlatılmasında kullanılacak din dilinin müzakere edilerek beklenti, ihtiyaç ve sorunlara çözümler üretilmesi amaçlanan çalıştayda, “Cami Merkezli Hizmetlerde Din Dili”, “Dini Metinlerin Sunumunda Din Dili”, “İletişim/Sosyal Medya ve Halkla İlişkilerde Din Dili”, “Çocuk, Genç ve Yetişkinlerde Din Dili” temaları ele alınmıştır. Dört oturum halinde yapılan çalıştay, uzun müzakerelerin sonucunda ortak tespitlere ulaşmış ve öneriler geliştirmiştir.

İki gün boyunca yapılan tartışmaların sonucunda elde edilenler her bir oturum için ayrı ayrı sonuç bildirileri haline getirilmiştir. Bu tespit ve önerilerden bazılarını medyamız vasıtasıyla kamuoyuyla paylaşmak istiyoruz.

Çalıştay Sonuç Raporlarında Öne Çıkan Bazı Öneriler

- Dinin doğru bir şekilde sunulabilmesi için doğru anlaşılması ve muhatapların anlayabileceği şekilde sunulması önemlidir. Bunun için din hizmeti verenler kendilerini yenilemeli, bilgi ve söylemlerini güncellemelidirler.
- Din dili, sahih bilgiye dayanmalı, anlaşılır olmalı ve en güzel şekilde sunulmalıdır.
- Din dili, bütün özellik ve güzellikleriyle dini temsil etmelidir. Din dili birleştirici, kucaklayıcı, kuşatıcı, müjdeleyici ve seviyeli olmalıdır. Buyurgan, suçlayıcı, ayrıştırıcı, dışlayıcı, nefret ettirici, karamsarlığa düşürücü, aşırı bilgi ve iş yükleyici olmamalıdır. Dini sunumlarda lânet, beddua ve argo ifadelerden uzak durulmalıdır.
- Dinin sunumuyla ilgili yazılı ve sözlü gelenekte yer alan “korkutma ve suçlayıcı dil” yerine, “sevgi, merhamet, şefkat ve bağışlayıcı” bir dil kullanılmalıdır.
- Din eğitiminde sunulacak bilgi Ahmet Yesevi’de, Yunus Emre’de, Mevlana’da ve Hacı Bayram Veli’de olduğu gibi, Kur’an ve Sünnetten hareketle halkın sorunları, ihtiyaçları ve anlama özellikleri göz önünde

bulundurulacak üretilmeli ve insanın aklına ve gönlüne hitap edecek özelliklerde, estetik boyutu da olan bir din dili ile gerçekleştirilmelidir.

- Dini metinlerin sunumlarında doğrulayıcı bir yaklaşımdan ziyade tutarlı ve ikna edici bir yaklaşımın tercih edilmesi gerektiği belirtilmiştir.
- Camilerde gerçekleştirilen etkinlikler “tek taraflı iletim” olmaktan çıkarılıp “iletişime” dönüştürülmelidir.
- Etkili bir iletişim için mümkün olduğunca yüz yüze iletişim tercih edilerek sonuç odaklı bir iletişim gerçekleştirilmelidir. Her türlü iletişimde aynı zamanda dönemin dili yakalanabilmeli, dini terminoloji; gündelik deneyimleri tanımlayan kavramlarla örtüşmelidir.
- Günümüzde hedef kitleye ulaşmanın en etkili yöntemlerinin başında gelen sosyal medya ortamlarının, dinin gerçekliği ile hayatın gerçekliğinin buluşturulmasına imkân tanıyacak ortamlar olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.
- Dinî iletişimde dinleyici kitlesinin çocuk, genç, yetişkin gibi farklı özelliklerde olması bakımından her biri için ayrı bir din dili geliştirilmelidir.
- 4-7 yaş arasındaki çocuklara din eğitiminden önce sağlam bir karakter oluşturmaya yardımcı olabilecek

değerler eğitimi (temizlik, nezaket, arkadaşlarla iyi geçinme, yardımlaşma, paylaşma vb.) verilmelidir. Bu yaştaki çocuklara din adına sadece basit imanî formüller, hamd, şükür gibi kavramlar ve ilahiler öğretilbilir.

- Gençlere yönelik dinî iletişimde etkileşimli ve ikna edici bir dil kullanılmalıdır.
- Gençlerin inanç krizlerinin çözümüne yardımcı olabilmek için onların anlam arayışlarına, suçluluk ve günahkârlık duygularından kurtuluşlarına yardımcı olacak bir din dili geliştirilmelidir.
- Din sadece ulûhiyet ile ilgili konulardan ibaret olmadığı için din eğitimcileri sevgi, ilgi, empati, anlayış, dinleme, kabullenme, barış, sabır, onay, teşvik, adalet, cesaretlendirme, yardımlaşma, eşitlik vb. temalara da önem vermelidir.
- Sahadaki din hizmeti üreten personelin psikoloji ve “Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik (PDR)” temelli yeni nesil bir din dili oluşturabilecek formasyon yeterliliğinin artırılması için vaizlik sistemi yeniden güncellenmeli, sahadaki her alana özgü uzman vaiz kadroları oluşturulmalı ve oluşan kadroların “Manevi Danışmanlık ve Rehberlik (MDR)” formasyonları güçlendirilmelidir.

- Din dilinde sanat dili ihmal edilmemelidir. Gençler tiyatro, müzik, televizyon, sinema gibi sanat alanlarından beslenmelidir. Sanat alanlarında alternatif, özgün, çocukların ve gençlerin dikkatini çekebilecek eserler üretilmelidir.

Zekai KAFAO LU

Balıkesir Büyükşehir Belediye Başkanı

Prof. Dr. Mehmet BAYY   T

BAUN İlahiyat Fakültesi Dekanı

Ramazan TOPCAN

 l Müftüsü

Halil TA 

 mam Hatip Okulları Platformu Başkanı

PROGRAM AKIŞI

05 MAYIS 2018 CUMARTESİ

09:30 – 10:00 Selamlama Konuşmaları

10:00 – 10:30 Açılış Konferansı:

Prof. Dr. Muhiddin OKUMUŞLAR

Raportörler:

Arş. Gör. Recep Emin GÜL

İlyas GÜRSES

10:30 -10:45 Ara

10:45-12:15 Birinci Çalışma Grubu

Cami Merkezli Hizmetlerde Din Dili

Başkan: Prof. Dr. Ali AKPINAR

10:45-11:05 Sunum:

Doç.Dr. Şükrü KEYİFLİ

Doç.Dr. Bülent ÇELİKEL

11:05-12:30 Tartışma (Tüm Katılımcılar)

Raportörler:

Arş. Gör. Ekrem SAKAR

Nevfel AKYAR

Faruk DEĞER

Murat KUŞÇU

12:30-13:45 Öğle Arası

13:45-15:30 İkinci Çalışma Grubu:

Dini Metinlerin Sunumunda Din Dili

Başkan: Prof. Dr. Cemal TOSUN

13:45-14:05 Sunum

Doç. Dr. Mehmet BAHÇEKAPILI

Dr. Öğr. Üyesi Sümeyra BİLECİK

14:05-15:30 Tartışma (Tüm Katılımcılar)

Raportörler:

Arş. Gör. Samet YAĞCI

Arş. Gör. Oğuzkağan DEMİR

Ali GÖKÇE

15:30-15:45 Ara

15:45-17:30 Üçüncü Çalışma Grubu

İletişim/Sosyal Medya ve Halkla İlişkilerde Din Dili

Başkan: Prof. Dr. Nurullah ALTAŞ

15:45-16:05 Sunum:

Doç. Dr. Ali BÜYÜKASLAN

16:05-17:30 Tartışma (Tüm Katılımcılar)

Raportörler:

Arş. Gör. Ahmet EŞER

Arş. Gör. Recep Emin GÜL

Mehmet DURAN

17:30-18:00 Ara

18:00-19:45 Dördüncü Çalışma Grubu

Çocuk, Genç ve Yetişkinlerle İletişimde Din Dili

Başkan: Prof. Dr. Muhsin AKBAŞ

18:00-18:40 Sunum:

Prof. Dr. Hayati HÖKELEKLİ

Prof. Dr. M. Akif KILAVUZ

Doç. Dr. Mustafa KOÇ

Musa MERT

18:40-20:00 Tartışma (Tüm Katılımcılar)

Raportörler:

Arş. Gör. Oğuzkağan DEMİR

Arş. Gör. Ekrem SAKAR

Abdullah DURSUN

06 MAYIS 2018 PAZAR

09:30-11:30 Değerlendirme ve Sonuç Raporu

Başkan: Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT

09:30 – 10:30 Sonuç Raporu

Prof. Dr. Ali AKPINAR,

Prof. Dr. Cemal TOSUN,

Prof. Dr. Nurullah ALTAŞ,

Prof. Dr. Muhsin AKBAŞ

Din Dili ÇALIŞTAYI



Tel : 0 542 732 28 30

Fax : 0 266 239 87 46

E-Mail : dindilicalistayi@gmail.com



dindilicalistayi.balikesir.edu.tr

5-6 Mayıs 2018

Cunda MTAL Uygulama Oteli AYVALIK / BALIKESİR



**BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
İLAHIYAT FAKÜLTESİ**



**BALIKESİR
İL MÜFTÜLÜĞÜ**



**İMAM HATİP OKULLARI
PLATFORMU**



**BALIKESİR
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ**

GALERİ













































Din Dili ÇALIŞTAYI



dindilicalistayi.balikesir.edu.tr

5-6 Mayıs 2018

Cunda MTAL Uygulama Oteli AYVALIK / BALIKESİR



**BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ**



**BALIKESİR
İL MÜFTÜLÜĞÜ**



**İMAM HATİP OKULLARI
PLATFORMU**



**BALIKESİR
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ**